

¶ a Emeretur. Est autem illa ratio: quia maiori summa minor inest: ut hic, & ff. de verbor. obligat. l. j. §. ij. & l. inter stipulantem. §. ij. & ff. de recept. arbit. l. diem. §. si plures.

ADDITIO.

Et hæc vera, ubi negotium, quod mādatur, respicit damnum vel utilitatem mandandis, vel mandatarij: secus, si tertium tātum: quia non potest ampliari, nec restringi tanquā odiosum, ut in cap. cui de non sacerdotali. de præbend. in vj. Ioan. Fab.

¶ b Rectè. Nam si nō rectè, non est necesse reuocari: ut suprà eod. §. illud.

N.A. ¶ Integra res. In mandati reuocatione duo requiruntur; ut res sit integra, & ut rectè ac testatō denunciatur. l. xv. ff. hoc tit.

¶ c Euanescit. Speciale est in mandato, ut sic facile reuocetur per voluntatē vnus partis tantum. In aliis enim con-

tractibus non sic: ut C. de act. & oblig. l. sicut. quæ est contraria huic. Et est ratio, quia hic non statim interest, & ideo non statim hinc inde nascitur obligatio, quæ ex interesse datur: ut ff. eo. l. si procuratorem. §. mandati actio. & facit ad hūc §. ff. de iurisd. omn. iud. l. 8. l. quia. & ff. de minor. l. quod si minor. §. Scæuola. & C. de repu. hæred. l. fin. & ff. de rit. nupt. l. plerique.

ADDITIO. Hoc tamen ita accipiendum est, ut mandator reuocet antè, quàm mandatarius incipiat exequi: & mādaturus renūtiat quàm primum, antè quam incipiat mādator in eo loco esse, ut amplius eam rem explicare non possit. l. si quis. ff. eod. E. B.

minoris (si possit) emeretur^a.

¶ **Mandatum re integra, reuocatum extinguitur: rem autē integram appellamus, si quando nihil quod ad mandati consummationem atinet, vel factum vel inchoatum sit: morte quoque mādantis reintēgra contingente euanescit mandatum: mādatorio tamen mortē aut reuocationem ignorati subuenitur.**

¶ Rectè^b quoque mandatum cōtractū si dum adhuc integra res^c sit reuocatum fuerit, euanescit^c. Item, si adhuc integro^d

d Item si adhuc integro. Sed vsque quo dicitur integro? Respon. si mandata fuit emptio, donec arrhas dederit, vel alias se emptori obligauerit, & idem in similibus. Et ut breuius accipias, si iā cō-

perit interesse mandatarij, nō est res integra, alias sic. arg. ff. eo. l. si procuratorem. §. mādanti. Si verò non est res integra, nō finitur mandatū, nisi in iudicio: ut ff. de iud. l. tā ex contractibus. §. fin. Sed quid prodest, si non finitur mandatum re non integra? Respō. quia per heredem cōcepta negotia debent consummari. ff. pro soc. l. si licet noua inchoare necesse nō sit, ut ff. de neg. gest. l. nā & Seruius. §. si uiuo. & ff. pro soc. l. hæres socij. quod nō est re integra, cum nullū cōceptū sit.

¶ Integro mandato. Mādaturus re integra, morte alterius dissoluitur, quoniam etiam mādaturus conferri post mādatoris mortem non potest. l. ult. ff. de solutio.

¶ e Alioqui. i. si nō posses agere. Accur. ¶ f Probabilis ignorantia. Quæ est in facto alieno: ut hic, & ff. eo. l. idemque. §. pen. aliàs non est probabilis, ut ff. ad Velle. l. quāquam. & C. de rescin. vend. l. quisquis. & ff. de adil. edi. l. j. §. causa.

¶ g Afferret. Quod esse non debet. ¶ h Et huic, scilicet, proximo casui.

¶ Dispensatore. Dispensator, qui & actor dicebatur, seruus qui domini rationes administrabat, & pecuniam eius dispensabat.

¶ i Liberto. primo dispensatori & seruo. Accur.

¶ k Liberari eos. Facit ff. si cert. pet. l. eius

N.A.

N.A.

eius qui in prouincia. & C. de solu. l. si cum seruus.

¶ a Non possent liberari. Nisi in casibus: vt infra quibus mod. tolli. oblig. in princ. dicemus.

N.A.

¶ Alij. Nota; mandatum non potest fieri nisi hominem effici, & alium esse ab eo qui fuerat l. seruus. 27. in fine. ff. de adim. lega. Nota; suscipitur res vltro, recipitur à rogato.

¶ Mandatū non suscipere.

CASVS. Quis pararet nauigationem in Aegyptum, simulque mecum se Lucilius profectum, diceret, qui tuus amicus erat, tu mihi mādasti, vt certas merces tibi emerem. Recepi mandatum. Si ego id renūtiare volo, eouq; impune potero, donec Lucilius nondum profectus sit, & ei id negotium dare possis. Nam illo profecto neminem cuius mādare possis, amplius habes. Sed si necessaria aliqua causa prohibitus sum tibi in tēpore renūtiare, tunc mihi venia danda est. Corn. Vib.

¶ Not. quod ea quæ à principio sunt voluntatis, ex postfacto sunt necessitatis. Item, qd potest renūtiari re integra, & quod in diem, & sub conditione differri & mandari potest. Syl.

¶ b Quamprimū. si potest fieri.

N.A.

¶ Integra causa. In egra facultas. Nā in recepto renūciando duo requiruntur; vt id tempestiue fiat, & vt testatō renūcietur. l. xxij. §. ij. ff. hoc tit.

tionem non possent liberari: quia alij soluisent, quam cui soluere debuerint.

¶ **Mandatum suscipere, voluntatis est, susceptum vero adimplere, necessitatis, nisi congruo tempore illi renūtiatur: quod si aut non renūtiatur, aut intempestiue renūtiatum sit, mandati actio aduersus mandatarium competit: nisi iusta ratione excusetur.**

¶ Mandatum non suscipere, cuilibet liberum est: susceptum autem, consummandū est. aut quamprimū^b renūciandū: vt per semetipsum, aut per alium eandem rem mādator exequatur. Nam, nisi ita renūtiatur, vt

¶ c Iusta causa. Puta casus fortuitus, nam de dolo tenetur, & lata culpa, & Midea leui, & leuissima, secundum B. & Ioan. vt C. eod. l. in re mandata. & l. à procuratore. Alij dicunt de leuissima mādatarium non teneri: sed de dolo tantū, quando gratia mandantis tantū sit vel de leui culpa, quando vtriusque gratia, instar aliorum contractuum, vt ff. de reg. iur. l. contractus. Sed primum videtur verius: cum hic contractus multum discrepet ab aliis contractibus.

integra causa mādatori referuetur eandem rem, explicandi nihilominus mandati actio locum habet: nisi iusta causa intercesserit, aut nō renūtiandi, aut intempestiue renūtiandi. Mandatum & in diem differri, & sub conditione fieri^{*} potest.

¶ **Mandatum debet esse gratuitū, alias trāsit in aliū contractum. Aret.**

¶ In summa^d sciendum est, mādatum nisi gratuitum sit, in aliam formam negotij^e cadere^{*}.

Nā mercede^f constituta, incipit locatio, & conductio esse. Et (vt generaliter dicamus^{*}) quibus casibus si-

ne mercede suscepto officio, mādati, siue depositi cōtrahitur negotiū:

gratia remunerandi, non minus erat mandatum: vt ff. eod. l. si remunerandi. h. resp. Et ad huius rei euidentiam distinguere: quia aut est incertū re & genere: puta si dicā tibi, Bene retribua tibi hoc seruitium: vel recognoscam, & tunc non potest peti quicquam: vt C. eod. l. salarium. & ff. eodem. l. qui mutuatam. §. salarium. Aut certum genere, licet incertū specie, vt dabo tibi equū, vel

datariū non teneri: sed de dolo tantū, quando gratia mandantis tantū sit vel de leui culpa, quando vtriusque gratia, instar aliorum contractuum, vt ff. de reg. iur. l. contractus. Sed primum videtur verius: cum hic contractus multum discrepet ab aliis contractibus.

ADDITIO.

Tu dic, quod de lata, leui, & leuissima culpa eatenus tenetur, quatenus id, qd venit in mandato, exactam vel exactissimā requirit diligentiam. Aret.

¶ d In summa. Id est, breuiter amodo hunc titulum expediamus.

¶ e Negotij. id est, contractus.

¶ f Mercede. siue, vt mercede: vt quia alijs non erat pariturs mandato: si autem alijs pariturs erat, & cōstituitur ali-

quod salarium

vel par vestimentorum: & tunc potest dici, quod valeat conventio salarii: cum non sit prorsus incertum: ut ff. eod. l. si fideiussor. in glo. j. secus in iis, quæ pondere vel numero consistunt: ut ff. de leg. j. l. si hominem.

Si autem certum omnino: tunc aut stipulatione promittitur, & tunc certi condictione petitur. Si autem sine stipulatione, & in continenti ante mandatum, vel post, petitur actione ex eo contractu, scilicet, contraria mandati informata. Si autem ex intervallo, scilicet postquam contrahentes ad alia diuertissent negotia, petitur officio iudicis: ut C. eod. l. j. & ff. eod. l. salarium. & C. de pact. l. perens. & de duob. reis. l. duos. in fin.

N.A. **Mercede.** Generalis sententia notanda, Pactum de substantia contractus, eius nomen, secundum conventionalem formam immutat. l. 27. ff. de præscr. verb. & §. iij. sup. quib. mod. re contrah.

a Interueniente mercede, scilicet, in pecunia numerata: ut diximus supra de loca. in principio. Item, hæc regula generalis est vera: nisi sit talis persona, quæ non consueuerat locare operas suas, vel res talis, quæ non consueuerat locari: tunc enim non locati, sed de præscriptis verbis agitur, ut ff. de præscr. verb. l. si tibi. & l. naturalis §. at cum do.

b Fulloni. Fullo est, qui lauat, & tingit pannos, & etiam polit eleuando superflua. Sed sarcinator è contra: qui sarcit & addit, ubi est scissum vestimentum, vel pannus, & confuit. Unde dicitur. Iste habet sarra recta: quia cum essent fracta, sunt reparata ex quibusdam adiunctionibus, ut ff. de usufr. l. hæcenus. Et dicitur sarcinator à sarcina: & significat propriè eum, qui plurimum vestium sumit. Aliquando etiam pro favore accipitur, ut hic.

ADDITIO. Dic quod fullo est, qui

curanda & polienda vestimenta accipit, sarcinator qui sarcienda: sarcire autem est integrum facere, auctore: Sext. Pomp.

a Aduerte obiter: quia doctor. non videtur intelligere quid sit sar-

DE OBLIGATIONIBUS, quæ quasi ex contractu nascuntur.

Argumentum à sufficiendi partium enumeratione. Aretinus.

Post genera d contractuum enumerata, dispiciamus etiam de iis obligationibus quæ quidem non propriæ nasci ex contractu intelliguntur, sed tamen

interuenient, mandatum est. E contrario, si honesto alio viro mandauero, ut gereret quædam mera negotia, & merces intercesserit, non est mandatum, sed locatio, & conductio.

c Actio. Imo videtur præsc. verb. competere: ut supra loca. §. j. solutio. ut ibi.

Quasi contractus, dicitur tacita conuentione, quæ non minus obligat, quam expressa. l. v. ff. de obli. & act. l. 4. de pact.

DE OBLIGATIONIBUS quæ quasi ex contractu nascuntur.

Tituli istius continuatio sumitur ex §. seq. supra tit. de oblig. ubi dicitur, quæ obligationum quædam sunt ex contractu, quædam ex quasi contractu, &c. Et quia dictum est supra de oblig. bus ex contractu, sequitur de obligationibus ex quasi contractu: & etiam hic continuatur in text. Aret.

Post genera. Totus iste tit. diuiditur principaliter in duas partes. Primò ponit continuationem tituli, de quo est tractaturus. Secundò illud per exempla declarat. Secunda ibi, igitur cum quis.

d Genera. id est, materies, vel diuersitates contractuum, ut supra de oblig. §. fin. usque huc.

a Ex

** abest.*

** abest.*

N.A.

** Quæ non propriè quidem*

N.A.

¶ a Ex maleficio. subaudi, vel quasi, ut sit bona argumentatio. sic infra de oblig. quæ ex quasi malef. in princ.

¶ Igitur. CASVS. Valerius repentina festinatione coactus est Alexan-

driæ proficisci: neque spatium habuit negotia sua ulli comendandi. Lælius ipsius amicus, eo absente, cum debita quadam recepisset, vel suis ipse sumptibus ægros curauit, equos, vel boves in demortuorum locum emptos aratro vel vehiculis substituit. Ius civile & Valerium & Lælium inuicem victos obligatosq; alteri alteri tradit: illum, ut hunc cogat ratione reddere: hunc, ut ea, quæ impendit, repetat. Quid ais? Ius civile solet in-
iicere vinculum obligationis iis duntaxat, qui ipsi sua sponte,

ac voluntate se ei vinculo subiiciunt: veluti contrahentibus. At isti neque contraxerunt, neque suam eius rei voluntate declarauerunt. An ergo Valerius absens, & ignorans obligabitur? Respondet, ius civile utilitatis causa id instituisse, quam tu ex ipsius s. contextu facile cognosces. Cor. Vib.

¶ Not. quod ubi datum est mandatum, non competit actio negotiorum gestorum. Item, quod sicut gestor habet dominum obligatum, si bene gerat: ita dominus habet obligatum gestorem, si malè gerat. Item, quod in reddenda ratione à negotiorum gestore habetur ratio exactissimæ diligentiz, & sic venit culpa leuissima. Item, quod non sufficit in alienis adhibere eandem diligentiam, quam in suis, si modò diligentius administrari poterant. Syluest. Ald.

¶ b Igitur. Quia de his obligationibus, quæ ex quasi contractu sunt, dicere debemus, incipiamus de hac. quæ ex sola prouenit amicitia: ut l. eod. s.

¶ c Vltro citroque. id est, hinc inde possibile est eas nasci: nam ex vna parte tantum quandoque agitur, ut si alterius non interfit, sed sua tantum.

gesserit, tunc etiam de leuissima culpa tenetur, cum alius commodius negotia erat administraturus.

¶ Igitur b cum quis negotia absentis gesserit, vltro citroque c inter eos nascuntur actiones, quæ appellatur, negotiorum gestorū t sed domino quidē rei gestæ aduersus eū, qui gessit, directæ cōpetit actio: negotiorum autem gestori d cōtraria: quas ex nullo cōtractu propriè nasci manifestū est. quippe ita nascuntur iste actiones,

mādatu, alterius negotia utiliter ipsius causa procurare d. l. v. de oblig. & act. Et cum quis vicini absentis domū, quæ ruinam minabatur reficit.

¶ Directa. Vel dic directa actio est, N. A. quæ ad eam ipsam causam quæ principalis est, adhibetur: vnde principalis appellatur l. 17. s. j. ff. commod. Et quibus in negotiis par vtriusque contrahentis causa est, ex his vtrinque directa nascitur actio. Veluti empti, venditi; locati, conducti; pro socio: Contraria verò est, quæ ad minus principalem causam accommodatur. l. pen. ff. commod. Veluti mandati, depositi, commodati, negotiorum gestorum, tutelæ.

¶ d Negotiorum autem gestori. Licet etiam vnum negotium sit gestum. ff. de negotiis gestis. l. ii. s. j. versic. negotia. sic j. vi bonor. raptor. in princ. & ff. vi bono.

ADDITIO.

De directis, & cōtrariis actionibus longa est disputatio apud Romanum in s. actio, ubi hanc regulam tradit, quæ quidā eius familiaris hoc loco in suū librum descripsit. Quoties par est vtriusque ratio in contractu vtrinque nascitur directa: quoties potior est alter utrius causa, hinc nascitur directa, inde contraria.

¶ Negotiorum N. A. gestorum. Gerere negotia, est sponte, & sine

bono. raptor. l. ij. §. quod ait Prætor.

^a Sine mandato. scilicet, eius cuius negotia gesserit. & sic soluitur. Cod. de negotiis gestis. l. si mandatum.

^b Dic ut hic per Christophor. quod aliquando quis mandat geri negotium ad se tantum pertinens, & habet locum actio mandati, & cessat actio negotiorum gestorum. Aliquando mandat geri negotium commune cum alio, & quatenus est respectu sui oritur actio mandati: respectu alterius, actio negotiorum gestorum. Et ita procedit text. allegati. Syl.

N.A. ^c Sine mandato. Nota differentiam inter mandatum, & negotiorum gestionem. Mandatum, est contractus, negotiorum gestio, quasi contractus. Illud, nuda conventionione obligationes parit, hæc, non nisi ex facto, & administratione l. 6. de neg. gest. Mandatarius est rogatus, negotiorum gestor voluntarius.

^b Idque. s. ut reperat, quod impendit, nisi denuntiatio inhibeat: ut C. de negotiis gestis. l. finali. vel paterna affectio, ut C. eodem. l. si patrono. & l. quod in uxorem. & ff. eodem. de negotiis gestis. l. is, qui. Vel obsequium: quod est, si libertus patroni negotia gerat, ut C. eodem. l. officio. His enim casibus nihil repetitur, alioqui quandoque repetitur in quantum locupletior est, ut dicemus infra §. proximi.

^c Defererentur negotia. Quod in multis noceret, ut ff. eod. l. j. accur.

^d Nullam. Cum neminem sit verisimile suam pecuniam iactare vel effundere: ut ff. de probat. l. cum de indubitato. §. qui enim.

^e Obligatum. scilicet, in solidum, dummodo sit utiliter ceptum negotium, licet diuersus exitus sit secutus, ut ff. eo. l. sed an ultro. §. j. In casibus tamen non tenetur in solidum, ut si pu-

pillus est cuius negotia sunt gesta. [Cōsidera an requiratur quod sit gestum, non ceptum, ut videtur de mente Iuriconsul. in d. §. j. Sylu.] Item si animo deprædandi gessit: ut ff. eod. de negot.

gest. l. si pupilli. j. respon. & §. sed & si quis nego. mea. Itē, & si ad noua negotia gerenda accessit: ut ff. eodem. l. si qui negotia. Item, si pacto & hoc actum est, ut C. eod. l. negotium. Item, & si fuit in culpa gerens: ut ff. eodem. l. siue hereditaria. Item, si fuit in mora: ut ff. de leg. j. l. cum res. §. fin.

ADDITIO.

Et est ratio: quia in omnibus istis casibus gerens tenetur etiam

de casu fortuito: & in eis non sufficit esse ceptam utiliter, nisi utilitas perduraret: ut no glo in l. si negotia. in ver. sit solitus. ff. de neg. gest. Ang.

^f Exactissimam. Hinc sequitur ergo, N.A. leuissimam culpam præstari, sed vno duntaxat isto casu, si modo nemo alius, & c. l. 6. §. ult. ff. de neg. gest. Regulariter ergo locus tantum præstabitur.

^g Ad exactissimam. Not. gestorem interdum de dolo solo & lata culpa teneri, si ad deserta negotia accessit. ff. de nego. gest. l. iij. §. interdum. Quandoque de dolo, lata culpa, & leui: & hoc regulariter: ut C. eo. l. tutori. & ff. eo. l. si pupilli. §. fin. Quandoque de leuissima: ut quando alius diligentius volebat administrare, ut hic dicitur, & ff. eod. l. si pupilli. §. videamus. quandoque de casu: ut in his casibus, ubi agitur in quantum dominus locupletior est, ut modò §. diximus in eod. §. Acc.

ADDITIO. Et hæc vera in gestis. de neglectis autem tenetur: siue gerere incœpit, & postea dimisit: siue non incœpit, dummodo à principio, ut omnia gesturus, accesserit. Idem, si non ut omnia gesturus. si alius diligens erat gesturus: aliàs secus. Ang.

M m

¶ **Tutores quoque.** **CASVS.** Flavius pupilli bona male administravit, eaque dissipavit. nunquidnam remedium pupillo paratum est? Datur ei actio tutelae, quia vinculum trahit tutorem in iudicium. Et quoniam

obligatione tutor vincitur est? non, quam sibi ipse per contractum iniecerit (contrahere namque cum pupillis tutores nequeunt) sed quia ius civile administrantes pupillorum bona solet alligare. Sed ecce, Flavius de suo multa pro pupillo expendit. quid remedium? Actio vinculum trahit pupillum ad iudicium: non eo vinculo, quod se ipse pupillus alligavit, non enim potest, sed quod ius civile pupillis, quorum nomine pecunia per tutores expenditur, solet iniicere. C. Vib.

¶ Not quod tutor tenetur ex quasi contractu. Item, quod vallet argumentum à sufficienti denominatione. Item, quod actio tutelae est mutua: & quod directam competit, pupillo, contraria verò tutori. Sylu.

¶ a Tutores, s. quondam. nam quandiu est tutor, non oritur obligatio: ut ff. de tut. & ratio. distrah. l. si tutor §. fin. & l. sed non datur. AZO.

¶ Glos. est falsa secundum Bar. in l. nisi finita ff. de tute. & ratio. distrah. quae opinio verior est. Sylueit.

¶ b Ex maleficio. subaudi vel quasi, ut bona sit illatio. Accur.

N. A. ¶ Tutores. Actio tutelae directa est, quae

rationem nec sufficit talem diligentiam adhibere, qualem suis rebus adhibere solet: si modo alius diligentior eo * commodius administraturus esset negotia.

¶ **Ea quae inter tutorem & pupillum, ex gestione tutelae oritur obligatio, ex quasi contractu nasci dicitur: ex qua tutelae actio directa & contraria resultat: prima pupillo datur, ut tutelae rationem consequatur: altera tutori, ut quod ei pupilli nomine abest, recuperet.**

¶ Tutores 2° quoque, qui tutelae iudicio tenentur, non propriè ex contractu obligati esse intelliguntur (nullum enim negotium in-

post finitam tutelam, adversus eum qui tutelam gessit conceditur, ut rationes reddat, & quod debet eo nomine praestet. l. pen. ff. rem pup. sal. fo.

¶ c Actionem. s. directam: tenetur etiam aliis actionibus tutor, ut diximus §. de Attyl. tut. §. si. Et ita habes hoc §. actionem tutelae directam, & contrariam esse ex quasi contractu. Quid de actione pro tutela? Resp. idem, cum ad instar actionis tutelae sit inducta: ut ff. de eo, qui pro tut. neg. gest. l. j. §. pro tutore. ¶ d Contrariam. Quam finita tutela demum intrat, ut modò diximus de directa, ut ff. de contr. act. tut. l. j. §. finito. Acc.

¶ **Habentes rem aliter, quam ex contractu societatis, communem utroque ex quasi contractu obligatur, quae obligatio actionem familiae eriscundae, & communi diuidendo producit.**

CASVS. Testator Antonio & Lelio fundum communiter reliquit. Antonius eius fundi fructus solus collegit. Nihilne paratum est Lelio remedium? Actione communi diuidendo vinculum educit Lellius Antonium, & partem periet fructuum dimidiam. Obligatum enim eum tenet vinculo: non quod sese contrahens Antonius adstrinxerit, sed quod ei per se i^o civile iniecerit. Quid si Antonius suo sumptu agrum illum colue

Actio pro tutela la directam & contrariam est ex quasi contractu.

N. A. credita iori.

coluerit? Obligatus ei Lælius est vinculo: non quod sibi ipse Lælius, sed quod ei ius civile iniecerit. Cornelius Vibellanus.

a Sine societate. Tunc enim ageretur pro socio, scilicet, si esset societas. Videtur tamen, quod hic §. sibi ipse contradicat. nam nunc dicit, quod non est societas: & postea dicit, socius eius, &c. Sed dic, quod non est societas vera, sed quædam incidens: nam vera contrahitur consensu: ut supra. de oblig. ex consen. in principio. Hæc autem præter spem: ut in hoc §. dicitur.

b Socius eius. id est, consors eius: improprie enim ponitur, ut modo diximus.

N.A. **†** Ad §. 3. Nihil inter se. Societas alia voluntaria, quæ conuentione expressa contrahitur: alia est fortuita, quæ casu plerumque oblata, rei communione contingit. l. 31. & seq. ff. pro soc. Hæc proprie dicitur communio, & hoc ab illa differt, quod societas sit contractus. Illa negotiationis causa plerumque contrahitur, in hanc non cadit negotiatio. l. 37. ff. pro soc.

c Ex maleficio. Subaudi, ut sit bona illatio: ut supra eod. in princ. & facit ad hunc §. ff. fami. ercisc. l. heres. communio quasi contractus, §. non tantum. in fin. §. & ff. com. diui. l. 2. in fi. j. respons. & ff. pro socio. l. ut si pro socio. & l. actione. §. si post distractam. Accurs.

d Idem iuris. Non per omnia: quia superior. scilicet, communi diuidendo, pro rebus singularibus comperit, hæc autem ad vniuersitatem: ut sup. §. proximo. & ff. pro soc. l. pro socio arbit. Item, superior pluries intendi

potest: hæc autem semel tantum: ut ff. fa. ercisc. l. si filia. §. fami. & C. fa. er. l. j. **†** Familiz. Hoc nomine res hereditariæ intelliguntur. l. 19. §. l. ff. de ver. sign. Ercisci vetus verbum est, pro diuidere. Actio fami-

heredi suo familiæ **†** erciscundæ iudicio ex his causis **c** obligatus est.

§ Additione hereditatis quasi contrahere hæres cum legatariis dicitur.

¶ Hæres quoque legatorum nomine non proprie ex contractu obligatus intelligitur (neque enim cum herede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius gessisse proprie dici potest) & tamen quia ex maleficio non est obligatus, quasi ex contractu debere intelligitur.

sine facto heredis vinculum inheredes iniicere, à quibus res quædam legatæ sunt petendæ, illudque vinculum legatariis tradere. Cor. Vib.

† Legatorum. Actio ex testamento N.A. est, quæ datur legatario aduersus hæredem, ut quod ei legatum est, præstet, quoniam hæres adeundo cum legatariis & creditoribus, tacite contraxisse intelligitur. lege octaua. ff. de ad hæ.

¶ Ex maleficio. Subaudi, vel quasi.

† g Intelligitur. scilicet, actione ex testamento: ut supra de legatis. §. nostra. Rei vindicatio autem quæ datur, ut in eodem §. dicitur. nunquid ex quasi contractu? Respondeo, non puto: quia non est obligatio: unde non debet dici ex contractu vel quasi: ut infra de actionibus. §. primo. Idem, scilicet, quod in rei vindicatione, de hypothecaria dico, quæ similiter lega-

M m 2

rariis datur: vt C. commu. de leg. I j. & in d. s. nostra. s. de leg. Sed vnde nascitur hic quasi contractus, vel vnde oritur actio ex testamento? Resp. adeundo hereditatem, haeres quasi contrahere videtur: vt ff.

quib. ex cau. in pos. ea. l. apud Iulianum. s. si. & l. seq. Item, quid de petitione hereditatis? Respon. & hac est ex quasi contractu: cum is non contraxerit, qui possidet pro haerede, vel pro possessore nec etiā deliquit: vel quasi: vnde sequitur ex argumentis, quae sunt in hoc titulo, quod sit ex quasi contractu. Item, quid de actione finium regundorum? Resp. idem, quia & illa habet similitudines multas, cum actione familiaris eriscunda, & comuni diuidundo, & cum petitione hereditatis: vt j. de action. s. quaedam. & ff. de per. her. l. si bonae fidei. s. petitor autem hereditatis. & l. sed & si lege. s. petitio hereditatis.

¶ Item is cui. **CASVS.** Cum putarē me Lucilio centum debere, centum ei numeravi. nihilne remedij? Imō, inquit, indebiti tibi conditio dabitur: i. personalis actio, quae vocatur Conditio, qua solum indebitum reposces. Nam ius civile vinculum accipientibus indebitam pecuniam solet iniicere: itaque obligatos tradere repentibus, ducendos ad iudicium, vt pecunia rependatur. Cor. Vib.

N.A. ¶ Ad s. Item is. Hic s. expositus est s. de oblig. quae re contr. s. 2.

¶ a Debere videtur. Nam eo ipso, quod soluit, aliquid negotij contrahere videtur: vt ff. de cond. indeb. l. si in area. Cum ergo sit ex quasi contractu, ad quid ponitur hac conditio indebiti

inter actiones, siue obligationes ex contractu. s. qui. mo. re contra. obl. s. j. quae est huic contra. Respon. vt ibi, in fin. s. diximus. in glos. conducticia.

ADDITION. Responde, quod ideo hac conditio indebiti fuit apposta inter obligationes quae re contrahuntur, non quia dicatur provenire ex contractu: sed quia non potest sine re sustentari. i. bi igitur posita fuit, vt eius substantia denotetur: hic autem etiā posita fuit, vt eius insinuetur origo: quia ex quasi contractu trahit originē. Christo. ¶ b Supra diximus. Vt s. quib. mod. re contrahi. obl. s. is quoque. Accurs. ¶ c Obligatur, s. benignitate in specta, quae preualet: vt Co. de iudi. l. placuit. nam nemo debet locupletari

¶ **Si in eo causarū genere, quae inficiando duplantur, indebitum solutum fuerit, repetitio cessat: ideo quod ex lege Aquilia, vel legato religionis & pietatis intuitu venerabilibus rebus facto, solum est, non repetitur.**

cum aliena iactura: vt ff. de condit. indeb. l. nam hoc natura.

¶ d Conditio. i. indebiti: & ita transit dominium in accipientem. aliās enim conditio nulla daretur, nisi contra furem: vt ff. usufruc. quemad. ca. l. si. Sed contra ff. de acquiren. rer. do. l. si procurator. Solut. multum interest, an error sit in obligatione, an in re. Primo casu, transit dominium, vt hic dicitur, & conditio oritur. Secundo vero, nec transit dominium, nec oritur actio: vnde agens exceptione repellitur: vt ff. de mand. l. seruum Titij. Acc.

¶ Ex quibusdam. **CASVS.** Flavius seruum Roscij interfecit, vt est in oratione Ciceronis pro Q. Roscio Com. Habet ergo Roscius actionem ad pretium repetendū. at si Flavius inficiatus sit, deinde convictus fuerit, duplum rependet. Finge nunc Claudium cum putaret se seruum illum occidisse, pretium

locupletari nam debet cum aliena iactura. Error qui impedit dominij transactionem.

etiam Roscio numerasse. Iustinianus ait, Ius civile non iniicere Roscio indebitum illud accipienti, vinculum obligationis vllum. Ideoq; Claudium solutam illam indebitam pecuniam non posse repossidere. Et idē esse si quis putans se legatum ecclesie debere, persoluerit. Corn. Vib.

¶ a Ex quibusdam. Iste §. non facit ad hunc titulum: sed ponitur hic gratia vberioris doctrinæ ad proximam materiam de indebito.

¶ b Quod per errorem. Licet ponat vnum casum tantum, in quo solum per errorem indebitum, nō potest repeti: tamen & alij sex sunt, vt si sciēter soluit indebitum: nam non habet locum repetitio: vt ff. de condi. indeb. l. j. Item, propter sententiam solum etiam indebitum non repetitur: vt C. de condi. indeb. l. j. Item propter transacionem: vt ff. de condi. inde. l. in summa. in prin. ver. & quidem. & Codice eodem, lege secunda. Item, si iurauit quis fieri deberi etiam indebitum, deferente aduersario: & fuerit solutum, non repetitur: vt ff. de iureiurando. l. nam postea. §. primo. Item, quando soluitur in causa, quæ per inficiationem crescit: vt ff. eodē. de condi. ind. l. eleganter. §. fin. in glo. fin. & Cod. eo. de condi. indeb. l. ea, quæ. & hic dicitur. Item, causa pietatis solum indebitum non repetitur: vt ff. de condi. indeb. l. cum is. §. si mulier. Item, si est ab alio debitum, licet sit indebitum ab eo qui dedit: vt Cod. de peti. hæ. l. de hæreditate.

ADDITIO Intellige si nomine debitoris soluerit: alias secus. l. si poena. §. j. ff. de condi. indeb. arg.

N.A. † Lis crescit. Quasi de dubio litis euentu contractum fuerit. l. 4. C. de transac.

¶ c Ex lege Aquilia. Vt si solum emendando damnum ab alio datum, quasi ego dedissem: videor enim confiteri me damnum dedisse, quod ab alio datum est. Nam si à nullo datum est, non impediatur repetere: sicut nec mihi præiudicat confessio mea, si à nullo datum

esset damnum: vt ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. fin. & l. seq. & ff. de interro. act. l. qui seruum. §. j. & §. ij. in fi. Secus nunquid hæc sunt vera, siue in iure, siue in facto erret is, qui soluit? Respon.

posse: veluti ex lege Aquilia, item ex legato. quod veteres quidem in iis legatis hoc locum habere voluerunt, quæ certa constituta, per damnationem cuique legata fuerant. Nostra autem constitutio cum vnam

cum lex illa. C. eod. tit. de condi. indeb. l. ea quæ. nō distinguat, nec ego distinguam: & est arg. ff. vt in poss. leg. l. j. sed quidam distinxerunt, vt si errauit in iure, non repetat: si in facto, repetat. Præterea sententiæ sto: vt ff. eod. de condi. indeb. l.

sed & si me putem. Sed contra hunc §. est ff. de condi. indeb. l. eleganter. §. fin. Sol. illa erat poenalis à principio, hæc autem ex inficiatione: vt hic dicitur, & ff. de act. §. sed furti.

¶ d Item ex legato. Quod & ipsum per inficiationem crescit: vt infra de act. §. item ista. Accur.

¶ e In iis legatis. scilicet, indebite solutis, quantum ad soluentem, debet tamen quantum ad alia, vt & modò diximus in lege Aquilia: & hoc secundum quosdam. Sed B. contrā, dicit enim de indebito à quolibet. & sic differt à superiori proximo casu, & est speciale in hoc legato, de quo hic dicitur: alias autem, id est, in alio legato distinguo: aut soluitur sciēter indebitum legatum quocunque modo, & tunc non repetitur: vt ff. de condi. indeb. l. fideicommissum. Si autem per errorem iuris, idem est: vt non repetatur si est debitum naturaliter, sed ciuilitur indebitum: vt C. ad legē Fal. l. error. nisi sit minor, qui repetit vtroque casu per restitutionem in integrum: vt C. si aduer. sol. l. ij. Si verò per errorem facti, repetitur: vt Cod. de condi. indeb. l. fideicommissum.

† Iis legatis. Per damnationem. §. primo supra de legatis. Vlpianus infra titulo 24.

¶ f Per damnationem. Vt per hæc verba, Damnas esto heres, illum ex alieno liberare: vt §. de leg. §. sed & tale.

¶ g Cuique. Alias cuiuscunque.

¶ h Constitutio. vt Cod. commu. de legat. l. ij.

M m 3

a In omnibus legatis. id est, in omnibus generibus legatorum: quorum quatuor erant genera: ut supra de legat. §. j.

b Legatariis. Ut in eis solum indubitum non repetatur.

c Religionis. Ut monasteriis.

d Pietatis. Ut hospitalia, & similia, quæ nominantur in authent. de non alien. §. nos igitur.

PER QVAS PERSONAS NOBIS OBLIGATIO ACQUIRITUR.

N.A.

† Non repetuntur. Aequitas videtur, ex eo quod argutia de testamentis solennibus, in eiusmodi piis legatis non admittuntur. Fuerat igitur testamentum, sed vel minus solenne, vel irritum aliquo modo factum. §. omnes, in fi. infra de actio.

* honorificatur.

† Continua illi tit. ut hic in textu in principio. Dictum est supra de obligationibus, tam de illis quæ contrahuntur re, verbis, literis, & consensu, quam de aliis. Nunc sequitur videre, per quas personas nobis acquiritur obligatio.

ADDITIONE. Ne quemquam moveri oportet, quod similis huic alius titulus supra lib. ij. Et positus, quia ibi de acquirendis rebus corporalibus & aliis, præter obligationes: hic specialiter de his acquirendis pro materia subiecta tractatur.

Expositis. Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primò, ostenditur, quomodo nobis acquiritur per illos, qui sunt in totum in dominio, vel potestate nostra. Secundò, quomodo per illos in quibus habemus aliquod ius, vel qui seruiunt nobis bona fide.

Tertiò, quomodo acquiritur per illos, qui sunt in dominio nostro pro parte. Secunda ibi, Item per liberos. Tertia ibi, Communem.

CASVS. Quæro, nunquamne ius civile permittit, ut quisquæ nobis obligatus sit, nisi cui nosmetipsi vinculum iniecerimus? Imò verò, nam siue seruus, siue filius noster vinculum alicui iniicit, id nobis ius civile in manum tradit: si tamen sit filius, traditur nobis vinculum quatenus tantum usufructus est: nam proprietas, ut sepe diximus, ad filium pertinet. Cornelius Vibul.

OBLIGATIO ACQUIRITUR. Obligatio acquiritur etiam per seruum vel filium: per seruum quidem in totum, per filium autem, quo ad commodum usufructus. Aretio.

Expositis generibus obligationum, quæ ex contractu, vel quasi ex contractu nascuntur: admonendi sumus acquiri nobis non solum per nosmetipsos, sed per eas quoque personas, quæ in nostra potestate sunt. veluti per seruos & filios nostros: ut tamen quod per seruos nostros *

le permittit, ut quisquæ nobis obligatus sit, nisi cui nosmetipsi vinculum iniecerimus? Imò verò, nam siue seruus, siue filius noster vinculum alicui iniicit, id nobis ius civile in manum tradit: si tamen sit filius, traditur nobis vinculum quatenus tantum usufructus est: nam proprietas, ut sepe diximus, ad filium pertinet. Cornelius Vibul.

† Quæ. Scilicet obligationes. Sed quid differt hic titulus à superiori supra per quas pers. nobis acqui. Respon. illic dicit de rebus acquirendis: hic autem de obligatione. ut

* abest.

ibi diximus. Item, quid differt iste ab alio supra de stipul. fet. cum ibi de obligatione dicatur? Respon. ille specialis est in obligationibus quæ fitis per stipulationem: hic autem in omni genere obligationum loquitur acquirendo per filium, vel per seruum: præterquam si sint ex castrensi peculio vel quasi: quibus casibus nec ad proprietatem, nec ad usufructum patri acquiritur: ut Codice de bon. quæ libe. l. cum oportet. §. secundo.

† Nostra potestate. Quia qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest. §. secundo, supra per quas personas.

† Ut tamen. Aliàs est, attamen. alias, ut quod. & hic similiter subauditur tamen.

N.A.

q. ac

¶ Acquiritur. Nisi ab alio possideatur seruus: qui possessori nec domini nec possessionem quarit, si non ex re eius comparauit, vel ex opera sua: nec domino, si ex re bonæ fidei possessoris: vel opera sua acquisiuit: quia cum non possidet, vt ff. de acquirendo rerū dominio. l. si seruus. primo responso. & l. homo liber. §. finalis.

N.A. Totum nostrum id est, plena proprietas, siue solida.

N.A. Diuidatur. Vt nuda proprietas filiosam. v. usufructus patri adquiratur. §. j. §. eod. tit.

* discre-
nit.

b Secundum imaginē. Quasi dicat, fiat hæc diuisio imaginarie & intellectualiter. nā visibiliter fieri nō potest, cum sint incorporalia, quæ nō diuiduntur. vt ff. de acquir. rer. domi. l. seruus.

* refer-
natur.

§. incorporales. & §. de rebus corpo. & incorp. j. respon. & §. de usufruct. in principio.

c Constitutio. Vt C. de bon. quæ lib. l. si §. vbi autem. Accurs.

d Actionem. Proprietas tamē ipsius actionis est filij, vt hic dicitur. & hoc obtinet hodie in omnibus aduentitiis. Sed olim tantum quinque actiones fi-

Filiofa-
miliæ

olim §.

actiones

compe-

stant

ratione

pro-
pria-
tur quæ
tamē nō
exerce-
batur.

liosfamilias competebant ratione proprietatis: vt iniuriarum, quod vi aut clam, depositi, commodati, & actiones in factum: vt ff. de act. & obl. l. filius familias: & l. in factū. [Itē de dote. ff. sol. mat. l. ij. & in glo. in l. si longius. §. j. in vers. dignitatem. ff. de iud. Syl.] Has tamen pater exercebat vel suus procurator, non filius: vt ff. de iniur. l. sed si vnus. §. ait Prætor. & §. filio. & l. pater. in fi. nisi pater abesset: vt ff. de iudi. l. si longius. §. j. quod etiam in mutuo erat: vt ff. si cer. peti. l. cum filius. Sed

hodie ex omni causa aduentitia acquirunt ipsi filio proprietatem vt hic dicitur.

ADDITIO. Dic vndeunque dictæ actiones in factum descendunt: vel ex dictis Prætorum, vel ex interdictis: &

Aduenti-
tiorum
proprie-
tas filij
est.

est ratio: quia

¶ Liberi & serui alieni bona fide possessi, & serui usufructuarij & usufructuarij acquirunt nobis ex re nostra, & ex opera ipsorum. Aret.

¶ Item per liberos homines f, & alienos seruos, quos bona fide possidemus, acquirunt nobis: sed tantum ex duabus causis f, id est, si quid ex operis * suis, vel ex re nostra acquirant. Per eum quoque seruum in quo usufructum §, vel usum habemus, similiter ex duabus istis causis nobis acquirunt.

Prætor usus est æquitate: & illa tantum motus: & in illis non tantum quaritur patri: quando aliquid non remanet penes filium: vt l. j. cū ibi not. Co. qui admit. ad bon. pos. ergo non mirum, si omnes actiones in factum filiosam competebat: & ita dicit Bar. in d. l. in factum. Ang.

e Diuisionē. Quam diuisionem longū esset hic dicere, sed dicitur plenē per ordinē, in d. l. C. de bon. quæ libe l. si.

* operis
bus.

f Diuisionem. Vt si patet usufructum admittit, filij cōsensu actionem exer-

N.A.

ceat, si repudiarit, ipse filius patris cōsensu. l. 6. C. de bon. quæ liber.

f Per liberos homines. Nota, quod liber homo quandoque bona fide possidet, vt quando possessor credit eum seruum esse, & suum: & quandoque mala fide, vt quando credo eum seruum esse, & scio meum non esse: vt ff. de acquir. pos. l. j. §. sed & per eum. quandoque nullo modo possidet, licet detineatur, vt quando scit liberum esse: vt ff. de acqu. pos. l. qui vniuersas. §. j. & ff. de prob. l. si quis liberum.

Liber h.
mo quæ
doque
bona,
quando
que ma-
la fide
poside-
tur.

¶ Duabus causis. Ex quibus aut sibi acquirunt, si liber est, aut domino, si alterius seruus est. §. 3. & 4. eodem titulo. & Vlpia. tit. 19.

¶ Acquirant. Cum ab vno domino iustus, indefinitè tamen, & impersonaliter stipulatus est. l. vltima. Cod. per quas perso.

N.A.

g Ususfructum. in quibusdam li-

M m 4

bris est in litera, vsumfructum, vel vsum: & secundum hoc videtur, quod per eum seruum in quo habeo vsum, ex duabus causis acquiram. Sed contra.

Servus ususfructus
Exaratus
quod
nobis ex
re & co-
peris: sed
usuarius
ex re sã-
tum

Sol. dicunt quidam illud corrigi. Vel dic, secundum Ioan. qd illud verbu, ex duabus, refertur ad solum vsumfructu, alteru verò, si ex re, ad usufructu, & sic erit in litera confusio: sicut C. de col. l. illa. & s. qui dat. tut. pos. s. si quis. Sed in aliis libris non est, vel vsum: & tunc planum est, & nullum est contrarium. Accursius.

ADDITIO. Tu dic, secundum docto. usufructu posse vii operis serui in suis fundis, non autem eas alteri locare. Ang.

ADDITIO. Eg. Baro putat seruo vii posse ad stipulandum, & alioqui contrahendum, non vsque ad compendium: sed ad vsum sibi, & familie necessarium. l. plenum. ff. de usu & habitatio.

CASVS. Pannurgus servus erat Fannij ex octo partibus, Roscij ex quatuor. Acquisiuit aureos duodecim. Octo debebuntur Fannio, quatuor Roscio. Quid, si dixerit, Roscio heredi meo duodecim dare spondes? Cum ius civile soli Roscio promissorem alligatum tradit. Quid, si solius Roscij iussu sibi ipsi stipulatus sit? Idem. Cor. vii.

a Pro dominica. nisi cum propria nomina eorum stipulationi inferuit, ubi pro virilibus portionibus acquiritur ff. de sti. ser. l. si communis servus.

b Stipulatus. scilicet simpliciter vel sibi, vel domino iubenti, vt statim sequitur. alias nullum esset dubium: vt supra de sti. seruo. s. pen.

b Suprà dictum est. supra de sti. seruo. s. penultimo.

QUIBUS MODIS TOLLITUR obligatio.

decisionem res expedita est, vt illi tantum acquirat, qui hoc ei facere iussit, vt supra dictum est.

TIT. V. XXX.

QUIBUS MODIS TOLLITUR obligatio.

Eius, quod debetur solutio, à debitore vel à quo vis ipsius nomine facta, omnem obligationem perimit: quo fit, vt solutione principalis evanescat fideiussoria obligatio, vt versa vice idem dicito.

T Olli-

pulationem. Tertia ibi, Præterea obligatio. Quarta ibi, Hoc amplius.

CASVS. Quintius stipulati Titio centum promissit, & ita sibi vinculum infecit. Cupit nunc ab isto vinculo solui ac liberari: qua ratione id poterit? Si centum illa tradiderit, aut aliud quidquam Sextio cōsentiente. Quid autem, si Septimius pro eo vel ignorante, vel invito tradat? liberabitur tamen. Nam ius civile vinculum dissolvit. Quintius centum promissit, Titiumque fideiussorem dedit. vierque obligatus est, quod si alteruter soluerit, viriusque vinculum dissolvitur: & ambo liberantur. Cor. vii.

a Not. quod solutione eius quod debetur, omnis tollitur obligatio. Item, quod aliud pro alio, invito creditore, solui non potest: sed eo cōsentiente sic. Item, quis potest solvere pro alio sciente, & ignorante, & invito: quia natu

a Visum est s. de obligatione induceda, sequitur videre de obligatione dissolvenda, siue tollenda: quia nihil tam naturale est, quam vnumquodque vinculo, quo ligatur, dissolui posse. l. nihil tā naturale. ff. de regul. iur. h. d. Accursius.

T Olli-
Totus iste tit. dividitur in quatuor partes. Primo, ponitur qualiter tollatur obligatio solutione. Secundo, qualiter acceptilatione. Tercio, qualiter novatione. Quarto, qualiter cōsensu. Secunda ibi, Item, per acce-

naturalis simul & ciuilibis ratio dicant, ut quis possit alterius conditionem facere meliorem. l. soluendo. ff. de negot. gest. Item, quod quamuis principalis, & fideiussoris duæ sint obligationes, tamē vnica solutione dissoluntur: quia altera est accessoria, & sublata principali etiā ipsa tollitur. Syluester.

ADDITIONE.

* TAMEN.

Sed quæret aliquis, cur hic titulus hoc loco sit positus ante tract. de oblig. ex malef. quum aliquot modi in eo exponantur, quibus ipso iure tolluntur obligationes etiā ex maleficio, vel quasi maleficio venientes. ut furti, rapinæ, &c. Aeg. Baro respondet, quoniam iam satis excreuisse hic liber videbatur, communem hunc ritum hic incertum, & obligationes ex malef. reiectas in librū 4. vbi de actionibus tractatur post res corporales & incorporales, inter quas sunt obligationes omnes. §. fin. §. de usu & habitatio.

a Tollitur. Alias tollitur, alias soluitur. Si tollitur ergo non renascitur de cætero. ut ff. de sol. l. qui res. §. aream. ver. in perpetuum. & de nox. l. si alienus & C. de remis. pig. l. cum ex causa. & de sen. pas. l. si debitor. vbi magis suscitatur solutio eius quod debetur, quam tollatur, ut ff. de nox. l. electio. §. fin. sed ibi æquitatis ratione nec sublato dicitur l.

b Omnis obligatio. Siue re, siue verbis, siue literis, siue consensu. nā de his supra dictum est à titulo de obligationibus vsque huc. Sed nūquid est idem iis, quæ ex maleficio sunt vel quasi? Respon. sic. [Hæc vera, quoad poenam parti applicandam: secus in applicanda fisco. l. ius publicum. ff. de pact. Syluester.] Item hæc sunt vera, siue ciuilibis & naturalis fuerit obligatio simul, siue naturalis tantum: ut hic, & ff. ad leg. Fal. l. si pupillus. in princ. Sed nūquid ciuilibis tantum tollitur solutione eius quod debetur? videtur quod non: ut ff. de sol. l. qui hominem. §. finali. & hoc quidam dicunt. Sed contradico. si enim sciens me debere ciuilliter tantum, sicut econtra si nudo pacto tibi decem debeam, & soluam causa meæ ad ei implenda: quare non liberor: ut

ff. de condi. indebi. l. fideicommissum? Quod autem dicta lege, qui hominem dicitur: ideo est, quia aliud operatur solutio, quam crederet soluens, scilicet, repetitionem: cum errabat

credens se teneri naturaliter, non ergo mirum, si non faciat quod credebat soluens. scilicet, liberationem. [Produceret enim contrarios effectus. scilicet, liberationem, & obli-

uat: utrum ipse qui debet, an alius pro eo. liberatur enim & alio soluente, siue sciente, siue ignorante debitore, vel inuito t eo solutio

gationem contra. l. cum his. §. primo. ff. de condi. inde. Sy.] Item, est contra ad hoc. primo respon. in authen. ut ij qui ob se hab. per. res. §. si verò tacuerit. col. sexta. Sol. illud speciale est. Item, contra. ff. de sol. lege, si rem meam. Item, contra. ff. de verborum obligat. l. Iulianus. §. qui fundum. Item contra. ff. commo. l. tertia. §. si reddita. Sed his legibus licet fuerit facta solutio, non tamen fuit facta sicut debuit fieri: vnde pro non facta, quantum ad hoc, habetur. Item, contra id quod subiicit, quod demum sciante creditore soluitur pro alio. ff. de leg. j. l. non amplius. §. fin. & l. si domus. §. ij. & iij. & ff. de auro & arg. le. l. prima. §. si. & Cod. de don. l. si quis argentum. ff. de sol. l. qui hominem. & ff. de verb. ob. l. inter stipulantem. §. penul. & l. si seruus. In quibus legibus dicitur, quod liberatur quis soluendo aliud pro alio. Sed hæc specialia sunt, hoc autem regulare.

c Quia hæc materia videnda est ab omnibus iuuenibus necessario in lectura ordinaria. in l. ij. §. j. ff. si cer. pet. ideo remittimus ad locum ordinarium. Sylu.

c Consentiente creditore. Interdum tamen etiā aliud pro alio soluitur, creditori etiā inuito: ut diximus in authen. de fideiuss. §. pen. in glo. coactum. col. j. & quosdam ex his notauimus. §. proxi.

† Aliud pro alio. Solutio eius quod N. A. debetur, fit etiā inuito, alterius pro alio, non nisi volenti. l. 17. Codice de solutio

† Inuito. Quoniam alterius, etiā inuito & ignorantis, melior per alterum fieri potest. solutio 53. ff. eodem titulo 39. ff. de negot. gest. Acceptilatio

M m 5

est in tabulas acceptæ pecuniæ relatio, eaque duplex est, vulgaris, & Aquiliana. Vulgaris est, per quam sola verborum obligatio dissolvitur, hac formula: Quod tibi debeo, habesne acceptum? habeo, acceptumq; tuli. Aquiliana est per quâ etiam aliæ omnes in stipulatione deductæ, & novatæ dissolvuntur. l. j. §. 18. ff. de acceptil.

^a Solutio fiat. Patet hic, quod beneficium confertur in invitum. Sed contra ff. de re. iu. l. invito. Sol. illa regula in privilegiis loquitur. hac autem in aliis. Vel dic, quod nō potest directo, potest tamen per mediū. prima verior est. Sed nunquid ē contra potest fieri alij solutio invito creditore? Resp. non: ut ff. de no. l. si Stichū. §. si nisi creditori creditoris solvatur, ut ff. de nego. gest. l. si liber. vel procuratori creditoris: vel ei cui extiterit heres creditor, vel futuro debitori, vel similibus personis, quæ numerantur ff. de sol. l. solutam. & ff. de pign. act. l. solutum. §. solutam.

^b Intervenerūt. Ut sunt fideiussores, & mādatores, & spōsores, ut ff. de exc. l. omnes. & C. de nō nume. pecu. l. iij. ^c Ipse solus liberatus. s. fideiussor. & si quidē solvat nomine suo, liberatur ipso iure, reum autem liberat per exceptionem: ut ff. man. l. si quis. in fi. & l. Papinia. & ff. de peti. hered. l. si quid possessor. in princip. Si verō nomine rei, liberat ipso iure reum: ut ff. de neg. gest. l. soluendo. & ff. de noua. l. si Stichum. in fi. Sed si hoc verum est, quod liberatur reus solvante fideiussore, quomodo cedit actionem creditor fideiussori, quod facere debet. ut ff. de sol. l. Modestinus. & ff. de fidelus. l. fideiussoribus. quæ sunt contra hanc legem? Respond. illud potest fieri ante solutionem, scilicet cessio: vel etiam postea, hoc actō prius: quia videtur inesse. probatur hac solutio. ff. de fide

fiat. Item, si reus solverit, etiam ij, qui pro eo intervernerunt^b, liberantur. Idem ex contrario contingit, si fideiussor solverit. non enim ipse solus liberatur^c, sed etiam reus.

¶ Acceptilatio, id est, imaginaria quædam, & ficta solutio, mutua interrogatione & responsione concepta, verborum obligatio tantum

iuss. l. cum is. [Tudic secundum Christoph. quod illa iura loquuntur, quod ille cui solvitur, debet cedere actiones solvendi, quando solvendi non esset promissum de alia actione: sed hic

tollitur: reliquæ vero obligationes ex re, consensu, & alio quovis modo contractæ, nō antea solvuntur, quā in Aquilianam stipulationem, id est, verborum obligationem deducantur: ut sic demum acceptilatio sopiri queant.

¶ Itq; pe acceptilationem tollitur obligatio. Est autem acceptilatio, imaginaria solutio

bitum mihi solvit: continuo scribo in eod. C. Centum quæ mihi Numerius debebat, hodie accepti. Hoc proprie dicitur Acceptum ferre, & Acceptilatio, quia refertur in tabulas. Quod si debitum illi condonasset, ac nihil accepisset, tamen consuetudinis cause scripsi hoc ipsum, me scilicet accepisse. Hac quoque dicitur Acceptilatio. Sed factum est, ut cum dux species eius esset, prima speciale nomē inveniit, dictaq; sit Solutio: ut §. dictū est. Altera verō generis nomē retinuit: dictaque est acceptilatio, quæ verbis fit, ac stipulando hoc modo, Quæ tibi debeo, ea habesne accepta? Olim autem hac stipulatione liberabantur tantum ij, qui verbis obligati erant: postea Galli Aquilij formula omnes qui siue re, siue literis, siue verbis, siue consensu debebant solvi ac liberati sunt. Corn. Vibul.

^d Imaginaria. id est ficta. sic ff. de regul. iuris. lege, imaginaria. Vel dicitur imaginaria, id est, per momentum duratura sic in authen. quomodo oporteat episco. circa princ. §. neque enim idiota. in glos. nec imaginariam. & in Psal. in imagine pertransit homo, &c.

ADDITIO. Ipsa tamen acceptilatio

erat prouisum de actione mādati: ergo, &c. Syl.] Item not. hic vnam solutionem parere plures liberationes. & facti §. de duo. reis. §. ex huiusmodi. & ff. de arb. l. si duo. Acc.

^e Item per acceptilationem.

CASUS. Cum in codice meū ac tabulas reū familiaris retulisset ac scripsisset, Numerius mihi centum debet ex causa emptio- nis, postea de-

do habetur pro solutione: vt l. si ex pluribus. ff. de accepti. vt in simili etiā dicimus de iuramento, quod habetur loco solutionis inter deferentem & iurantem: non tamen etiā est proprie solutio: vt lege, duobus. s. j. & ibi gl. in verbo, solutionis. & doctor. ff. de iure iurand. Angel.

^a Vt patiatur. Et etiā respōdeat ei, vt suprà eodem s. est autem. in fin. s. nam sola patientia nō prodest.

^b Sed & Græcè. Non solum Latinis, sed etiā Græcis verbis, dū tamen aptis ad hoc, vt sequitur. & facit suprà de verb. oblig. s. vtrum. & ff. de verbor. obl. l. j. s. si. Accur. Porro Græcorum quæ hic adiecta sunt is est sensus, Tot denarios acceptos habes? acceptos habeo.

^c Vt diximus. suprà eod. s. ibi, quod enim ex verborum. Accur.

^d Cæteræ. s. quæ sunt de iure gentium: cum acceptilatio, quæ est civilis actus, vt ff. de reg. iur. l. actus. non possit iura gen. tollere: vt s. de leg. agna. tu. s. si. quæ sunt vetustiora, & firmitiora: vt suprà de rer. diui. s. singulorum. Sed numquid aliās obligationes iuris civilis tollit acceptilatio, vt literarum, & emphyteusis, & similes, vt diximus suprà de iure natu. gen. & ciui. s. ius autem? Resp. non, cum solam obligationem verbis inductā tollat, vt hic dicitur. Sed certè licet non possint tolli iure acceptilationis. s. obligationis iuris gentium, & aliæ civiles, habet tamen possunt iure pacti etiā acceptilatione facta, secundum Ioan. vt ff. de rescind. vendi. l. emptio. & l. cum emptor. Quod generaliter etiā dicebat. M. quod ubicunque fieret acceptilatio inutilis, quod habeat vim pactionis: & facit pro eo. ff. de pac. l. si vnus. s. pen. vbi de hoc. At B. totum contra-

rium, & erat pro eo ff. de accepti. l. an inutilis. j. respon. & ff. de cont. pec. l. j. s. eū qui. Sed nos dicimus idem, quod M. vbi fuit inutilis ratione rei, vt dictum est. Item, idem quod Bulg. vbi est

inutilis ratione cōceptionis: & facit pro nobis ff. de acceptila. l. si acceptolatum. Accur.

Et est ratio: quia defectus forme circumscribit consensum: secus in defectu materiæ. Syluester.

ADDITIONE. ^a *abst.* Et est ratio diuersitatis: quia minus est peccatum, quod prouenit ex alieno facto, vt in primo casu, quam quod prouenit ex propria culpa, vt in secundo casu. Ioan. Fab.

^e Consentaneum. Et facit ad hoc infra eodem s. fin. & ff. de reg. iur. l. nihil est tam, & C. quando lic. ab empt. disce. & ff. de pact. l. ab emptione.

^f Ex alia causa. Quam verbis.

⁺ Causa. Quocunque modo contracta N. A. sit, siue re, siue consensu.

^g Dissolui. scilicet ipsum debitum. Et nota mirabilem prodictionem. nam cum non pareretur contractus alius tolli suo contrario actu, scilicet, per acceptilationem, decipitur, & deducitur in quendam non prorsus contrarium actum, vt in stipulationem: quod est obligatorium, & sic fit nouatio indistinctè iure isto: vt j. eod. s. præterea. & ff. de act. & obl. l. obligationum. ferè. s. fin. & ipsa stipulatio patitur se tolli per acceptilationem: vt hic dicitur.

^g Rectè soluitur. volente scilicet creditore. Sed nunquid eo inuito debiti pars soluitur? Resp. aut constitetur de toto debitori: & tunc non potest solui nisi totū, vt ff. de vsur. l. tutor. s. Lucius. quæ est huic contraria, nisi volente creditori, vt hic dicitur: aut differ-

Solutio partium laris an credito- re inuito possit fieri.

tantum recipia

ciatur ab invito: ut ff. si cert. petat. l. quidam exi. timauerunt. & hoc etiam casu potest intelligi quod hic dicitur. **a** Ita posita est. l. his verbis, quae sequuntur, quicquid res &c. Idem habes. ff. de acceptila.

l. & vno. §. eius rei. Et not. quod non potest sic legi, quin aliqua verba sint hic superflua. Item, nunquid vnum solum ex his duobus scilicet dare, vel facere sufficit, scilicet dare, cum solum quod erat dandum, in hac stipulationem deducitur: ut infra ibi, tantam pecuniam, &c. Res. sic arg. §. de verb. obli. §. sed hęc solēnia. & C. de donatio. l. si.

ADDITIO.

Aquilianā dicta est à C. Aquilio Gallo, auditore Q. Mutij Pont. Maxi. ut refert Pomp. in l. ii. ff. de orig. iur. Seruij Sulpitij in iure præceptor, ut Cicero tradit in Bruto: clarus iuris ciuili scientia, à quo de dolo malo formula prolata est, quā

Cicero euerriculum maliciarum omnium appellat in lib. de natura Deor. iij. & de offi. iij. & alia de instituendis posthumis nepotibus, de qua in l. Gal. ff. de lib. & posth.

b Dare. Vbi debet dominium transferre: ut infra de act. §. sic itaque. & ff. de verb. obli. l. vbi autem non apparet. §. fin.

c Actio. In personam, atque petitio in rem, persecutio utrumque continet: ut ff. de acti. & obligatio. l. actio in personam.

d Petitio. In rem.

debiti acceptilatio fieri potest. Est autem prodita stipulatio, quæ vulgò Aquiliana appellatur: per quam contingit, ut omnium rerum obligatio in stipulatū deducatur: & ea per acceptilationem tollatur. Stipulatio enim Aquiliana renouat omnes obligationes: & à Gallo Aquilio ita composita est. Quicquid te mihi ex quacunque causa dare facere oportet, oportebitve præsens, in diēme, aut sub conditione, quarumcunque rerum mihi tecum est actio, quæque aduersus te petitio, vel aduersus te persecutio est, vel erit, quodve tu meum habes, tenes, possides

e Ve. Pro vel.

f Res. id est, æstimatio.

g Stipulatus. Nunc inuitat personam de secunda enim transit ad tertiam. Et not. quod etiam realis actio deducitur in stipulatione facta rei æstimacione: & ipsa pecunia, siue rei æstimatio deducitur in stipulatione & in acceptilationem. Nam ipsa res non potest, cum nemo rem suam possit stipulari sibi dari: ut supra de inut. stipulat. §. ij. Sed quo modo deducam æstimacionem, cum non debeat?

Respondeo. Imò quasi debita est: liberaur enim exceptione quasi à rei vindicatione, si præstat æstimacionem: ut ff. de rei vendi. l. eius rei. & l. seq. Si autem ipsam rem in acceptilatione deducam: valet iure pacti, secundum B. ut diximus supra eodem §. quo genere. Accursius.

Novatio est prioris debiti in aliam obligationem transfusio: quo fit, ut prior obligatione sublata, noua constituatur: quæ olim nouæ personæ

nec obligationem, nec officium iudicis præsupponat: præsupponit tamen quantam æquitatem, ex qua datur actio: & illa æquitas nouatur per acceptilationem Ang.

Stipulatus est Aulus. Hactenus fuit formula nouationis per stipulationem.

† Numerius. Hinc incipit acceptilatio.

Præterea nouatione. **C A S V S.** Quum Titius mihi centum deberet, ea ego à Sepimio stipulatus sum. Ius ciuile Titium liberat, & ei vinculum transfert in Septimiū: nouaque ideo nascitur obligatio

posse disti. incluse ablit D. Actio realis potest in stipulationem deduci

N.A.

N.A.

obligatio. vnde hæc transferendi vinculi ratio, Nouatio appellatur. Quid verò, si ea centum à pupillo sine tutoris auctoritate stipulatus sim? Euanesceit obligatio. Nam ius ciuile vinculum adimit Titio, pupillo verò non iniicit. Quid si à seruo? Ius ciuile Titio nō adimit vinculum, itaque semper obligatus manet. Quid si ab ipso met Titio stipuler, quæ antea mihi debebat? Modo aliquid præterea sit adiectum, veluti, dies, aut cōditio quæ extiterit: & professi sint se animo prioris vinculi tollēdi hoc nouum inducere, tunc fit nouatio: alioqui Titius vtroque vinculo obligatus erit, & priore, & hoc nouo ac recenti. Cor. Vibul.

¶ Not. q̄ promissio eius, quod alius debebat, ipso iure obligat promittētem. Item, quod ex inutili obligatione fit nouatio antiquæ obligationis efficacia. Itē, quod si secunda obligatio est penitus nulla, prima non nouatur. Item, quod obligatio conditionalis ita demum nouat primam conditione existente. Item, quod hodie non fit nouatio, nisi expressē. Syluest.

¶ a Præterea. Non solum solutione, vel acceptilatione, vt dictum est suprā.

¶ Et quia doctor. passim dicere solent, quod naturalis obligatio tollitur per ius ciuile in hoc casu, scilicet per stipulationem, aduerte: quia non intelligunt, quod naturalis obligatio tollitur per ius ciuile, id est, per solennem stipulationem. Nam considerandum est, quod etsi naturalis obligatio transfundatur in stipulationem, vel tollatur stipulatione: tamen ius ciuile, vel solennis stipulatio non tollit obligationem naturalem: à iure enim

interuentu (etiam quæ naturaliter tantum obligari possit) inducebatur: eadem verò interueniente persona, ita demum nouatio facta erat, si quid priori obligationi posterior adiiceret, vel detraheret: hodie autē nunquam inducitur censetur nouatio, nisi expressim à contrahentibus hoc agatur, alias anterior firma manet, & posterior loco incrementi accedit.

¶ Præterea a nouatione b tollitur

ciuili tolli non potest. I. eas obligationes. de capit. deminutio. sed tollitur vinculum naturale ex alio naturali, quod inest ipsi stipulationi. Quia in stipulatione est conuentio, & quælibet

obligatio, veluti si id, quod tibi Seius debebat, à Titio dari stipulatus sis. Nam interuentu nouæ personæ, † noua nascitur obligatio: & prima tollitur, trāsata in posteriorem: adeò, vt interdum licet posterior stipulatio inutilis sit, tamen prima nouationis iure tollatur: veluti, si id quod Titio debes *, à pupillo d sine tutoris auctoritate stipulatus fueris: quo casu res amittitur. Nam & prior debitor liberatur, & posterior

lutionem. & ff. de in rem verso. l. si pro parte. & ff. de verb. oblig. l. scire debemus. in fin. primi responsi.

¶ c Nouæ personæ. Etiam si hoc non agitur, vt fiat nouatio, iure isto, hodie contrā: vt infrā eod. s. sed cum.

† Nouæ personæ. Prima hæc nouationis species est; cum vna debitoris persona mutatur. Ad eandem pertinet delegatio, quæ est mutatio debitoris, simul & creditoris: Si iussero debitorem meum creditori meo promittere, lege xj. & lege xij. de Nouat. Nam delegare, est vice sua, alium reum creditori dare d. l. xj.

¶ d A pupillo. Qui naturaliter tenetur: vt ff. de nouatio. l. j. in fin. si est maior infante. aliàs nec naturaliter: vt ff. de actio. & oblig. l. pupillus.

¶ Et est ratio: quia sequens obligatio est penitus nulla, ideo non potest habere locum nouatio: quia cessat subiectum, in quod prior obligatio transfundatur. Syluest.

cōuentio habet vinculum naturale. l. j. ff. de pact. Itaque ius ciuile non tollit ius naturale: quia stipulatio inquantū est solēnis cōtractus à iure ciuili introductus, nō tollit ius naturale: sed inquantū est cōuetio, quæ ab eodē iure naturali habet vinculum. Et ideo ius naturale tollit naturale, non ciuile: & ita declares. Syl.

¶ b Nouatione. Si fiat per stipulationē, vt subiicit, siue per iudicium: vt si aliquis nomine meo iudicium suscipiat animo nouandi: vt ff. de solutio. l. sol.

* debitor

N.A.

¶ Nulla

¶ a Nulla est. Sed nunquid restituitur creditor in priorem debitorem? Quidā dicunt quod sic: vt C. de repudi. l. j. §. j. & ff. de fideiussor. l. si Titius. §. huic. quæ est contra. & quod hic dicitur res amittitur, scilicet obligatio nulla est. **¶** t. Nō idem^b iuris est, si à seruo quis fuerit stipulatus: nam tunc prior perinde obligatus manet, ac si postea nullus^c stipulatus^c fuisset.

Vel verius refert, an minor iuuetur, vt non teneatur per beneficium restitutionis: & tunc etiam restituitur creditor in veterem debitorem, vt ibi. An verò non restituatur: quia non est necesse, cum tantum naturaliter sit obligatus: vt ff. de nouatio l. j. in fin. & tunc nec creditor restituitur, vt hic: nec etiam tunc quādo dolo creditoris minor fuit obligatus: vt ff. de fideiussor. l. si Titius. §. fin. [Vnde huic dolo non succurritur, quia frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legem. ff. de minorib. l. auxilium. in fine. & l. si ex causa. §. nunc videndum. & ad Velleianum, si decipiēdi.] Quod etiam in muliere distinguitur: nam restituitur in primum debitorem actio, ea subducta per Velleianum: vt C. ad Velleianum. l. si mulier. nisi fuerit dolo inducā: vt ff. ad Velleianum. l. quidam. & d. l. si Titius. in fin. At secus esset, vbi nulla esset secunda obligatio, vt in seruo subicitur: quia non potest etiam naturaliter teneri fideiubendo, vel intercedendo quoquo modo: vt ff. de fideiussor. l. seruus in scio. & l. seq. Idem etiam in infante dicatur, qui secundò se obligauerit. Nam quum nulla sit, non tollitur prima, cum nō habeat in quem transeat. Quidam tamen dixerunt naturaliter seruum teneri, etiam fideiubendo, quod falsum est: nam nec aliter tenetur, nisi naturaliter: cuius occasione dominus tenetur de peculio: at hic non tenetur: vt ff. de peculio. lege iij. §. si filius. & facit ad hunc §. ff. de fideiussor. l. si Titius. §. huic similis.

¶ Et hæc glos. communiter approbatur secundum Christophorū hic. quod intellige vt non obligetur naturaliter

quo ad effectus naturalis obligationis, sed quoad ipsas obligationes essentialiter obligatur: quia inspecto iure naturali est liber, & habet consensum. l. quidam. ff. de pact.

Sed si eadem persona sit, à qua persona stipuleris ita demum nouatio fit^d t si quid in posteriore stipulatione noui sit: forte si conditio, aut dies, aut fideiussor

superius responsum? Respon. quia ibi salte naturalis obligatio fuit, hic nulla in seruo, vt ibi diximus. Itē, hoc ideo: quia pupillus potuit obligari naturaliter & civiliter cum auctoritate tutoris: & per eum, scilicet creditorem, stetit: quare sibi imputer. Vnde prior actio tollitur, & posterior non manet. Seruus autem nullius auctoritate potest obligari civiliter: ideoq; non imputatur. scilicet creditori: vnde etiam actio prior durat.

ADDITIO. Dic quod seruus non potest esse fideiussor alicuius, nisi ex causa peculiari: vt l. iij. §. filiusfamilias. ff. de pecu. Ang.

† Nullus. Quia seruus civilem personam in qua obligatio consistit, non habuit, sicuti pupillus.

¶ c Stipulatus. i. interrogatus. Stipulator enim, i. interrogator, secundum Priscianum, sic accipitur. ff. de condi. indeb. l. si non sortem. §. si decem.

¶ Hæc expositio non est necessaria, cum possit referri ad interrogantem proprie: vt supra de verborum obligationib. §. j. in glo. in versic. stipulantium. Syluest.

¶ d Nouatio fit. Nota hic tria iura circa nouationem, antiquissimum: vbi triplici etiam si nihil noui interueniret, fiebat iure fit: tamen nouatio: vt ff. de actio. & oblig. l. obligationū fere. §. fin. Item nouum, vbi nouatio præsumptiue fiebat quoties noui quid interueniret: & semper intelligebatur hoc agi: vt hic, & ff. de nouatio. l. ij. Item tertium, quando hoc expresse dicebatur: vt C. de nouatio. l. fin. Vel dic tantum (& verius) duo esse: primò fiebat, si hoc agebatur expresse vel tacite: vt ff. eod. de nouat. l. ij. & nouo iure (si id exprimat: vt infra

† Nulla est. Pu- N.A.

pillus, nisi lo-
cupletior fiat,
sine tutoris au-
thoritate nō ob-
ligatur l. iij. §.
iij. ff. de dol.
except. lege 59.
ff. de verb. obl.

¶ b Non idem.
Sed quæ est ra-
tio dinerfitatis
inter hanc §. &

N.A.

N.A.

stipular
signifi-
cat in-
terrogo.

Nouatio
iure fit

Hæc lan-
sola.
Vnde
Ec. vs
que ad
illam.
Quod
etiam
non est
Accur.

Seruus
non po-
test obli-
gari fidei-
ubendo.

infra eod. s. proximo. & in d. l. obligationum fere.) nouum interueniebat, scilicet stipulatio pœnalis & facit ad hoc supra quib. mod. testam. infra. s. j. & ff. de re iudicata. l. iij. s. si ex conuentione. & s. sed & si pignora.

ADDITIO.

Et not. q. casus in quibus olim ex verbis expressis insurgabat tacita conuentione nonationis, hodie non corriguntur: quia in illis fit nouatio saltem ope exceptionis. Angelus.

N.A.

† Nouatio fit. Tertia species nouationis, cū sola obligationis forma mutatur. l. v. de Nouat. Secundam prætermisit, vel potius sub Aquiliana tacite stipulatione complexus est, cum re, aut consensu contracta obligatio, verborū obligationē mutatur l. j. & ij. de edend.

† a Quod autē. Facit ff. de noua. l. quoties.

† b Cum nouandi. Expressē, vel tacite.

† c Quādo nouandi. scilicet, tacite.

† d Introducebant. Et alij in aliis: vt quia fortē aliquid noui in obligatione erat adiectum: vt supra eod. s. vers. sed si eadem.

† e Constitutio. vt C. de nouatio. l. fin. Accursius.

N.A.

† Nostra constitutio. Iustiniani lege, nouatio expressam requirit conuentionem: alioquin veteri obligationi noua superuenit. l. vlt. C. de nouat.

† f Accedere. Fit tamen exactio tantum semel de eo, vt ff. de reg. iur. l. bona fides.

† g Quæ cōsensu. scilicet solo sed quæ sunt hæ? Respon. enumerantur supra de obli. ex con-

sensu. Item, in quibusdam ex maleficio, vt nudo cōsensu etiā tollantur ipso iure, vt iniuriarum, item furti, & similes: vt ff. de pact. l. si tibi decem. s. quædam actiones. alia nō ipso iure tolluntur cōsensu, s. pacto de non petendo, sed per exceptionē: vt ff. de pact. l. si vnus. s. pactus. Accurs.

† **Contractus qui consensu contrahitur cōtrario cōsensu re nō secuta dissoluitur. Aret.**

† Hoc amplius, eę obligationes, quæ consensu s. cōtrahuntur, contraria voluntate † dissoluntur. Nam si Titius & Seius inter se consenserint, vt fundum Tusculanum emptū Seius haberet centum aureis: deinde re nondū secuta, † id est, neq; pretio soluto^h, neq; fundo

denda venditione vtriusque consensus requiritur.

† h Neque pretio soluto. Sed quid si partē pretij soluat? Resp. nō est res integra, & ideo nō receditur nudo cōsensu, sed ita demum, si hinc inde facta sit retro traditio: vt C. quādo lic. ab empt. disce. l. j. & ff. de pact. l. ab empt. & est

ratio

† Cōtraria voluntate. Quibus quidque modis contractum est; re integra, contrariis modis dissoluitur l. v. ff. de reg. iur. l. 80. de solutio.

† Re nondū secuta. Emptio & venditio cōtracta, siue perfecta dicitur nuda cōuentione; & tantisper dicitur esse integra l. viij. de pericul. & cōmod. l. ij. de rescind. vendit. Impleta autem dicitur, vbi vel pretium datum, vel res tradita est l. iij. C. de act. empt. Itaq; in rescin-

N.A.

N.A.

ratio vtroque: quia nihil est tam conueniens naturali æquitati, quam eodem genere quodque dissolui, quo ligatum est: vt de reg. iur. l. nihil.

¶ a Dictum est. supra eod. §. Et not. in fi. huius tit. xij.

esse modos per quos tollitur obligatio rã ciuilib, quã naturalis ipso iure, vt nullã mãdeant reliquã. Per solutionẽ:

vt supra eod. in princ. Item, per acceptilationem: vt supra eod. §. Item per acceptilationem. Item, per nouationem voluntariam: vt supra eod. §. præterea. & supra prox. §. Item, per nouationem necessariã, vt per sententiam, & contestationem litis, vt si alius meo nomine subeat pro me iudicium animo nouandi & liberandi me: vt ff. de nouat. l. delegare. j. §. j. & l. aliam. Item, per compensationem: vt infra de act. §. pen. & §. in bonã fidei. Item, per delegationem: vt ff. de noua. l. delegare. j. resp. Item, per confusionem debiti: vt ff. de fideiussor. l. si debitori creditor. Item, per oblationem, consignationem, & depositionem: vt C. de

solut. l. ob signatione. & etiam ipso iure: vt ff. de pos. l. j. §. si pecunia. in fin. §. Item, per interitum speciei: vt ff. de verb. oblig. l. si ex legati. Item, maleficio suo, mora non precedente, vt per

condictione & locatione, & in omnibus cõtractibus, qui ex cõsensu descendunt: sicut iam dictum est.

¶ Tul. de vi priua. l. penult. Item, nudo consensu quandoque: vt in hoc §. Item nudo pacto, vt in maleficiis. Sed & aliis modis tollitur non vtraque, scilicet, ciuilib & naturalis, sed interdum ciuilib tantum, & remanet naturalis, vt per sententiam: vt ff. de condit. indeb. l. Iulianus. Item, remanet ciuilib, & tollitur naturalis, vt per pactum, & chirographi redditionem, & iusiurandum: vt ff. de solut. l. Stichum. §. naturalis. Ipsa etiam ciuilib sic eliditur, vt non habeat vigorem: vt infra de except. §. præterea. Item, sunt & alij modi, quibus tollitur obligatio per exceptionem: quos habemus infra de except. per totum. Accurs.

Institutionum Imperialium Libri
tercij Finis.

DE OBLIGATIONIBVS
quæ ex delicto na-
scuntur.

Continuatio est facilis & aperta ex ipso textu, sed diuisus hic liber ab Imperatore nō satis cōmodè videtur: quō præsertim ei^a magna pars ad obligationū tractatū pertinet. Sic tamen à Theophilo distinctus est. Quīdam testatur se vidisse librum antiquū. in quo lib. 3. incipiebat à tit. de obligatio. liber verò 4. ab actionib⁹.

N.A. Delicta priuata, sunt crimina publica. Delictorum nomine priuata contrahitur obligatio, ex qua forensis nascitur actio. Criminum nomine publica iudicia constituta sunt, siue accusationes cuius de populo permittit. l. 1. ff. de incend. naufrag. l. 131. in fine. ff. de verb. sig.

Ubi sit. Totus iste titulus in nouem partes diuiditur. Primò, continuat istum librum ad librum præcedentem. Secundò, ponit definitionem, allusionem, & diuisionem furti: ibi, Furtum est contrectatio. Tertiò, ponit duo genera furtorum, eorū pœnam annexendo: ibi, Manifestum est. Quartò, in quibus rebus fiat furtum, & quando fur excusetur, ibi, furtum autem fit. Quintò, quando quis præstat opem: ibi, Interdum furti. Sextò, quando illi, qui sunt in potestate alterius, domino vel patri furantur: ibi, Hi qui. Septimò, cui competit actio furti: ibi, furti autem actio. Octauò, an impubes committens furtum teneatur: ibi, In summa Vltimò, ponit, quæ sit vera pœna furti manifesti.

CASVS. Cognoui quemadmodū ius ciuile vinculum iniiceret obligationis propter cōtractū, aut quasi cōtractum. nunc aucto ex te intelligere, quemadmodum idem vinculum iniiciat pro-

INSTITUTIONU
sive elementorum
D. Iustiani
sacratissimi
principis.

Liber IIII.
TITVLVS I.
DE OBLIGATIONIBVS,
quæ ex delicto na-
scuntur.

¶ Omnis obligatio ex delicto nascitur ex re, id est, ex maleficio.

¶ Vm * sit expositum libro superiore de ob-

pter delictum. Magna (inquit Imperator) inter vtrumq; similitudo est, nam vt contractus quatuor sunt species, sic itidē delicti quatuor itidē species reperiuntur: sed in eo differunt inter se,

quod hæ quatuor delicti species continentur vna specie aliarum quatuor specierū: nimirū Re. atq; id esse videtur, quod obscurissimè Dominus Imperator exponere voluit. Cor. Vib.

¶ Ex contractu. Vt s. de oblig. ex contractu, vsq; ad tit. de obligat. ex quasi contractu. ¶ Quasi ex cōtractu. Vt s. de oblig. quæ ex quasi cōtractu. Accur.

¶ Ex maleficio. Caue tibi: quia licet hic promittat dicere de omnibus his, non tamen dicit in hoc titulo de iis quæ sunt ex quasi maleficio. Sed dicit j. de obl. ex quasi malef. Nec etiam de omnibus quæ ex maleficio, sed de solo furto agitur in hoc tit. sicut & alias rubrica est generalior, quàm sit text. vt ff. si certum petat. & de con. cer. & C. de rebus credi. & iureiur. Nā non dicit ibi de rebus credi. sed in sequentibus titu. post illum.

ADDITIO. Not. quod non est inconueniens, quod rubrica sit aliquando generalior textu, de quo dic, vt dictum est suprā in rubrica proœmij. Angelus.

¶ Sed illæ. s. quæ sunt ex contractu: non autem repetit eas, quæ sunt ex quasi contractu.

¶ Diuiduntur. s. re, verbis, literis, & consensu: vt suprā de oblig. s. fin.

¶ Hæ. s. quæ sunt ex maleficio, vel quasi.

¶ Iniuria. Sed nōne fit re, verbis, & conuicio: vt ff. de iniur. l. 5. iniuria. Item, literis infamatur: vt ff. de iniur. l. lex. Cornelia. Quis librum. & j. de iniur. s. j. Sed certe & tunc ex maleficio fit, & sic re fit: quia

N n

includa
absunt.

delicta
putat
Cuiaci⁹
includa.

488.

malefictum sit verbis vel literis : & sic
habet locum, quod hic dicitur. Acc.

¶ Furtū, &c. **CASVS.** Definitio vix recipit exemplum. conabimur tamen exponere. Trium, inquit, rerum fit furtum: aut corporis ipsius, aut usus eius, aut possessionis. Verres candelabrum ex gemmis factum, quod erat regū Syriarū, ipsis iniūis apud se habentur tum facit corporis. Commo-

daui tibi meum equum, vt conficeres
ier biduū confecisti quatuoridui, fur-
tum facit vñs. Vocaueram tibi colono-
fundum meū, tu interuēsa causa pos-
sessionis pro domino possidera cōpi-
sti, eūque vendidisti: furtū facis pos-
sessionis: vt apud Gellium lib. xj. cap.
xviij. Corn. Vibul.

¶ *Quid sit contrahatio, &c.* Et facit extrâ de elect. c. dudum. ij. circa princip. in vers. retinendo. & ibi gl. *furtum.* hzc exigitur in furto, & sine ea non fit furtum: licet voluntas, vel alia verba, vel scriptura interueniat, vt ff. eod. l. si quis uxori. §. si quis asinum. & l. insciendo. in princ. & l. j. §. sola. Quandoque tamen sine contrahatione, vt in charta rase, vt ff. eod. de furt. l. qui tabulas. §. sine. & l. si quis uxori. §. si quis asini. Sed certè ibi contrahatio intercessit, cum generaliter contrahationem accipiamus: licet non fuerit ibi amotio. Accur.

N.A. † *Concretatio.* Furum enim non fit nisi rei mobilis. l. j. ff. de distracpign. Non fit nisi possessionis. l. j. §. Scauola. ff. si quis testa. liber. Repudiata est veterum sententia, de fundi & loci furto. §. 2. suprà de vlsup.

ADDITIO. Anton. Augustinus lib.
emend. 4. c. 4. legit ex Pandect. Flor.
congregatio rei fraudulosa, &c. quam
scripturam verus codex Germani Col-
ladonij iurisperiti doctissimi con-
firmat.

¶ b. Fraus. Ioseph. Hoc ideo dicitur, quia si
credat, non facit furum: ut
scilicet, si credat, non
facit furum, non facit furum,
non facit furum. In duobus tamen cas-
ibus videtur furum fieri, etiam sine frau-
de furandi: ut in eo qui saccum pecu-
nia subripuit. Nam etiam sacci nomine

furti tenetur: licet faccum non propo-
fuerit furari, sed pecuniam: vt ff. eod.
l. qui faccum. Sed certè licet non pri-
cipaliter, fecondariò tamen voluit
faccum fubripere. Alius cafus eft: vt

etiā vsus eius, vel
possessionis.

¶ Furtum est con-
cretatio ⁊ ꝑ fraudu-
lulosa^b, lucri fa-
ciendi gratia, vel
ipſius^c rei^d, vel
etiam uſus^e eius.

¶ c Vel ipſius. ſcilicet rei, id eſt, pro-
prietas ipſius rei.

¶ d Rei. ſubaudi mobilis. nam de im-
mobili non poteſt fieri furtum : vt ſu-
pra de vſuc. §. quod autem. niſi in ca-
ſu, vt in creta. Sed certè iam illa eſt
mobilis: vt ff. eodem. de fur. l. ſi creta.
Item ſubaudi, corporalis: nam de in-
corporalibus non fit furtum: cùm nec
contractatio in his eſſe poſſit: vt ff. de
acqui. rer. do. l. ſeruus. §. incorporales.
Item, ſubaudi, aliena: quia rei mea non
facio furtum, in eo quod eſt meum, ſed
ſecus in comuni: vt ff. eodem. l. ſi
ſocius. Idem & ſi eſt nullius: vt hære-
ditaria rei, non fit furtum: vt ff. eo-
dem. l. hæreditaria: & ideo dixi ſub-
audi, aliena.

¶ Declara totam definitionem, ut pulchre per Gand. in tract. de malefic. in C. de furibus. Syl.

¶ *Ufus. Ut habes exemplum i. eod. r. s. furtum autem fit. Sed qualiter quadruplicatur hic? Respon. vus æstimatio tàm quadruplicabitur, ut non plus excedatur pœna, quam delictum: ut C. de pœn. l. sancimus. in fin. & facit ff. eod. l. vulgaris. in fin. & l. si quid fur. primo respon. s. j. & s. ij. & l. verum est. Alii dicunt etiam ipsam proprietatem debere æstimari: quia non potest separari vus à proprietate: ut ff. eodem. l. qui iumenta. & l. si vendidero. s. cum autem. Prima tamen verior est, ut not. in l. secunda. Codice de ser. fugi.*

ADDITIO. Dic primam opinionem, quod vsus tantum quadrupletur, teneat in l. ij. C. de ser. fug. & ibi Cyn. & docto. in gloss. in l. qui furtum. ff. de conditio. furti. & istam opinionem sequitur Bart. in d. l. qui iumenta. ff. eodem. Angelus.

9. 2. 2. 4

¶ a Possessionis. Ex hoc dico ipsa possessionem duplicari, cum aliud sit pretium rei, aliud possessionis: ut ff. de possessione l. si duo. §. fina. & subaudi quod hoc fecerit animo lucrandi, alias non est furtum: ut ff.

eodem. l. si §. i. Accur.

¶ b Lege naturali id est, diuina. unde illud, Non facies furtum, &c. Item illud, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris.

ADDITIONE. Id etiam patet ex l. probrium. ff. de verb. signi.

^{obscuro} quam tamē Alciatus conatus calumniari merito reprehensus est ab Anto. August. lib. iij. emenda. ca. iij. Sed quam regulam sequemur in his disputationibus? hanc opinor, ut quoties quid humanam societatem dissoluit, ei que aduersatur, id contra ius naturæ esse affirmemus: nihil enim tam naturæ consentaneum est, quam humanæ societatis conseruatio.

¶ c Quod. id est, quia.

¶ d Auferendo. Quia fur aufert.

¶ e A Græco. Phor Græcè, dicitur fur Latine, & phoras, id est, fures. & ep-

autophoro, id est, manifestus fur, s. qui cum re deprehenditur: & est indeclinabile: nam apud Græcos aduerbium est: alias dicitur autophoros.

¶ f Furtorum autem, &c.

THEMA. Post definitionem diuisio sequitur. Furtum aliud est manifestum, aliud nec

manifestum. Manifesti tres sunt gradus. primus, si fur in facto deprehensus sit: alter si in loco ubi furatus esset, tunc, si ubi libet, antequam eo peruenerit, quod rem deferre cogitabat. Nec manifestus er-

go dicitur, qui in nullo istorum deprehensus est. Sunt enim contraria contrariis consequentia. Hæc autem diuisio, est rei in sua accidentia distributionis: id est, non essentialis, sed accidentalis. Cor. vib.

¶ f Species. id est, casus. Accur.

¶ g Apparebit. Ut infra eodem §. conceptum. & §. oblatum. Accur.

ADDITIONE. Quod autem sequitur, id est, & oblatum, significat in ipso furto, siue in ipso actu, dum rem auferret.

¶ h Ab alio. Per hoc videtur infringi regula, per liberam personam nihil adquiri, ut C. de per quos nobis acqui. lege prima. quod falsum est: quis magis ex delicto suo proprio, quam alterius facto hoc euenit: ut ff. de vi. l. si quis solutioni. §. finali. & ff. quod vi aut clam. l. prohibere. Et sunt hæc verba, nisi in casu, scilicet, cum se occultauit ille, cui fiebat. Nam licet fur visus fuerit, tamen est fur non manifestus: ut ff. de fur. l. si quis in seruitore. §. ceterum.

¶ i Deponere destinasset. Intantum

tius actionis sunt furto coherentes, quam genera furtorum: sicut inferius apparebit.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

¶ Manifestus fur est, quem Græci *ἐντοπὸν* appellant: nec solum is, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum extendendum est, quamdiu eam rem fur tenes visus, vel deprehensus fuerit: siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenerit quod deferre, vel deponere destinasset.

secundum Hug. ut si ultra montes perferre destinasset: tamen si deprehendatur ante, erit fur manifestus.

¶ Dic tamen, quod in sequestri casu, quando, scilicet, pertulit, iam, licet non dicatur manifestus fur, est tamen fur, & furti actione tenetur: quod tamen non procederet in honesta persona, ut declarat Dec. in l. qui accusare. vers. hoc tamen limitatur. C. de edendo. Syluester.

N.A.

¶ Pertulit. Manifestus fur est, qui in admittendo deprehensus est. l. 8. ff. de præscrip. verb. Admittendi autem finis non est, antequam eo pertulerit, quo depone, rem eo die destinavit. l. 3. & l. 4. ff. de furt.

Disciplina ex
l. est cō-
trariā

¶ Nec manifestum. s. quia contrarium eadem est disciplina, ut s. de his qui sui vel ali. iur. sunt. s. j. & facit ad hunc s. ff. eodem. l. ij. iij. iij. v. vj. vij. & viij.

¶ Conceptum furtum, &c. **THEMA**. Enumerat quatuor actiones, quæ antiquitus in usu erant. Concepti, Oblati, Prohibiti, Non exhibiti: quas ita dilucidè explicat, ut nihil apertius dici possit. Sed cur manifestus quadruplo, nec manifestus duplo tantum puniatur, cum æquæ fures sint, ac fortasse hic altero improbius? An quod nunquam ita certum sit nec manifestum, furem esse, ac manifestum: ideoque grauior in eum de quo non dubitatur, quam in eum de quo dubitari potest poena constituta est? Corn. Vibulanus.

ADDITIONE Relictis Aretij nugis, dicamus ex Gaij Instit. lib. ij. tit. vltim. Conceptum furti dici, cum res furtiua alicui à fure datur, ut apud ipsum furem inueniri non possit. Paulus autem lib. sentent. j. tit. Concepti, inquit, actione is tenetur, apud quem furtum quaesitum, & inuentum est: Oblati actione is tenetur, qui rem furtiuam alij obtulit, ne apud se inueniretur: Concepti is agere potest, qui rem concepit, & inuenit: Oblati

is agere potest, penes quæ res concepta & inuenta est. Hac ille. Sed cuiusmodi furtum fuerit, quod per lance. & licio conceptum veteres appellabant, magna quaestio est. Notomanus suspicabatur

dabant: hodie in desuetudinem abierunt, Qui sciens prudensque rei furtiuae & receptor & occultator est, furti non manifesti obnoxius fit.

¶ Conceptum furtum dicitur, cum apud aliquem testibus presentibus furtiua res quaesita, & inuenta sit. nam in eum propria actio constituta est

¶ *προσφερόμενον ἄρτυν, ὃ γὰρ κλέψας ἔκ τινος δωρηθείη καπιταίων πένταση πέντα. Φασὶ δὲ ὅτι καὶ σιωπώμενον ὁ αἰτίτης τοῖς ἐδοσμοσι, κλεπτέλει γίνεταί. ἔτι γὰρ δωρίσεται ὁ κλέψας καπιταίων πέντα πέντα σιωπώμενον αὐτῷ.* Furem quoque Aëtites deprehendit, si quis in pane conditum, offerat: fur enim mansum deuorare non poterit: quin etiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo, deuorare non poterit.

¶ Conceptum furtum dicitur. Conceptum furtum, est quaesitum deprehendere. Gellius libro sexto, capite decimo. Lance & licio furtum quaerebatur ab homine licio praecincto, lanceumque ante oculos leuante propter matrum familiarum aut virginum praesentiam. Festus libro decimo. Plato de legibus libro primo.

¶ a Testibus praesentibus. * Nota, quod magis dicitur notus ille, qui praesentibus testibus in delicto deprehenditur, facit lex, haeredes palam. in principio. digestis, de testibus. Angelus.

¶ b Constituta est. scilicet, olim. Accursius.

¶ Non

Non fiat. Imò fit: ut ff. de ser. fugi. l. j. hoc autē. sed illud est speciale in persona serui.

Hæc vera, cessantib⁹ iudiciis. nā his concurrentibus fit, secundū Bar. in l. requirēdi. C. de ser. fugi. Syl.

h Ex cōsequētia. Hæc non est sēper bona cōsequētia, ut sublata solēnitāte, ideo id tollatur, quod cū solēnitāte fit: ut s. de ver. ob. s. sed hæc. & C. de for. & imp. act. sub. l. j. & ij. Accur.

c Pœna manifesti. Quæ est de iure pratorio: ut l. de perpe. & temp. s. j. Acc.

d Ex serui. Hoc tamē casu seruus pro noxa dari poterit: ut l. de noxa actio. in princ.

e Nec manifesti. quæ descendit ex lege xij. Tab. ut l. de noxa. s. sunt autē. Sed quare minor pœna iure leg. xij. Tab. imponitur, quā

per Prætores? Resp. quia maius delictū est: ut l. tit. prox. in princ. Præterea tempore l. xij. Tab. pæuperiores erant homines: unde minores pœnæ imponebantur: ut infra de iniur. s. pœna. Accur.

f Dupli. Nisi in casu: ut C. de

quāuis fur non sit, quæ appellatur Cōcepti. Oblatū furtum dicitur, cū res furtiua ab aliquo tibi oblata sit, eaq; apud te cōcepta sit: utiq; si ea mente tibi data fuerit, ut apud te potius quā apud eum, qui dedit, cōciperetur: nam tibi apud quem cōcepta sit, propria aduersus eum qui obtulit, quāuis fur non sit, constituta est actio: quæ appellatur Oblati. Est etiam prohibiti furti actio aduersus eum, qui furtum quærere, testibus præsentibus, volētem prohibuerit. Præterea pœna constituitur edicto Prætoris, per actionem furti non exhibiti aduersus eū, qui furtiuam rem apud se quæsitam, & inuentam non exhibuit. Sed hæc actiones, scilicet* cōcepti & oblati, & furti prohibiti, necnō furti non exhibiti, in desuetudinē abierunt. Cū enim requisitio rei furtiue hodie secundū veterē obseruationē nō fiat* merito ex consequentia, etiā præfata actiones ab

usā cōmuni recesserunt: cū manifestū* sit, quòd omnes, qui scientes rē furtiuam susceperint, & celauerint, furti nec manifesti obnoxij sunt, Pœna manifesti furti, quadrupli est, rā ex serui^d, quā ex liberi personæ: nec manifesti, dupli.

¶ **Quæuis indebita alienæ rei contrectatio, inuito domino facta, furti alligat contrectantem: quapropter qui re aliena abutitur, furtum committit.**

¶ Furtum autem fit, nō solum cum quis intercipiendi causa rem alienā amouet: sed generaliter cū quis alienam rem inuito domino & cōtrectat. Itaque, siue creditor pignore, siue is, apud quē res deposita est, ea re utatur: siue is, qui rem vtendam accipit, in alium usum eam trāsferat, quā cuius gratia ei data est, furtū committit: veluti, si quis argentū vtendū acceperit, quasi amicos ad cœnā inuitaturus, & id peregrè secum tulerit: aut si quis equum gestandi causa h cō-

ser. fugi. l. i. mācipia. Accur.

¶ g Inuito domino. Et quādo que volente: ut l. eo. s. vnde illud Accur.

¶ Cōtrectat. Ut non tantū rei, sed etiam vsus furtū fiat ut indefinitiuē dictū est. Ac notetur, q̄ potest esse cōtrectati modus furtiu⁹, cū ipsa contrectatio nō sit furtiua. l. 76. ff. de fur. Gel. li. 7. cap. 15. & Valer. Ma. l. 8. c. 3. ¶ h Gestandi causa. i. ducendū.

ADDITIO. Nota, contra illos, qui accipiunt in cōmodatū equum vsq; ad villā & postea ducunt eum Bononiā: quia furtū cōmittunt Ang.

ADDITIO. Gestari hoc loco est, vel voluptatis gratia, vel valetudinis, sel-lagestatoria aut lectica portari. Brutus autē apud Gel. li. 5. ca. 17. testatur olim quēdā furti dānatum fuisse, q̄ iumentū aliorum duxisset, quā quod vtendū acceperat, idq; Mutiū Sceuolā respōdisse, Quod & Valer. Max. lib. 8. ca. 2. refert, de eo, q̄ equo, cuius illi vsus vsq; ad Ariciā cōmodatus fuerat, vteriore eius municipij cliuoveatē esset.

N n 3

Prætor plus punit, quā l. xij. Tab.

* abest.

* fit.

etauerunt Cod. de furt. l. si quis seruo alieno persuaserit.

M. A. 7. Nentro. Quia nec furtum volenti domino factum est, nec serui animus corripitur. Denique furti consilium, nisi facto secuto non puni-
tur. l. 5. §. 13. ff. de furt. l. 53. ff. de ver. sig.

§. 2. Decisione.

ut C. de furt. &

seru. corrup. l. si

quis seruo alie-

no persuaserit.

Furtum §. b. Furti actio-

nem. Speciale

est, quod hic di-

citur: aliis non

fit furtum volen-

ti: ut supra pro-

xim. §. 8. ff. de

don. inter vir.

& ux. l. de eo.

in si. quæ est co-

tra. Sed videtur

q. nec hoc casu

debeat esse spe-

ciale: ut C. de

seru. fugi. l. qui-

cunque. §. si.

Sed ibi inceptit

malitia domi-

no, hic autem

ab ipso corrup-

penre. Accur.

§. c. Licet i. quā-

uis. Accur.

§. d. Regulæ. Quas

regulas habe-

mus. ff. de seru.

corr. l. j. in princip. & per totum tit.

§. e. Perniciem. id est, destructionem.

§. f. Impunitate. Sic J. tit. j. §. sed nedum

valia.

§. g. Quibusdā. Item, ut vnius pœna sit

metus militum: ut C. ad leg. Iul. repe. l.

j. Et not. in hoc §. puniri affectum, et si non

sequatur effectus. sic C. de epis. & cle. l. si

hic non quis non dicā. C. de his q. ad ec. cōs. l. prae-

cepti. Ar. cōtra. ff. de pœ. l. cogitationis.

§. f. Sed certe hæc cogitatio in i. deuenerat

ad aliquē actum: unde non erat nuda. Ac-

ADDITIO. Tu dic. circa istā mate-

riā q. aut quis non cogitat delinquere:

nec agit, nec perficit, & regulariter non

teneretur. fallit in casu l. quisquis. C. ad

leg. Iul. malest. & l. ij. C. de lib. & eorū

lib. aut cogitat tantum: & iure poli pu-

nitur, non fori. Aut cogitat & agit, sed

non perficit, tunc civilis actio non da-

neutro. Et cū no-
bis super hac du-
bitatione suggestū
est, & antiquorum
prudētū sup hoc
altercationes pro-
speximus: quibus
dā neq; furti, neq;
serui corrupti ac-
tionē prætātib²,
quibusdā furti tā-
tum modo nos hu-
iusmodi calliditati
obuiā euntes, per
nostrā decisionē
fancimus*, nō solū
furti actionē², sed
& serui corrupti
contra eum dari.
licet: enim is ser-
u² deterior [a soli-
citatore] minimē
factus est, & ideo
nō cōcurrat regu-
læ^d, quæ serui cor-
rupti actionem in-
troducunt*: eamē

tur, nisi delictum de facili transeat in
exemplum. ut hic. In criminali autem
distingue: quia pro delicto accessorio,
puta, quia fregit ostium, vel fenestras,
punitur, non pro principali, nisi pro-

cesserit ad actū
proximum ipsi
delicto, quod
ex facti impe-
dimento non
perfecerit. Aut
egit & perfecte,
sed non cogita-
uit: & tunc siue
culpa id euene-
rit, siue casu,
seper tenetur:
dummodo culpa
precesserit ca-
sum: mitius ta-
men punitur,
quatenus ex le-
uiori culpa fuit
obnoxius. Quā-
do autem agit,
cogitat & persi-
cit, clarum est
ipsam fore pu-
niendum: nec
est locus peni-
tentia. l. qui ea
mente. ff. de de-
fallit in l. se-
cunda. ff. de cri-
stel. Ang.

**¶ In filiis in pote-
state potest etiam
furtum committi.**
Arctinus.

**¶ Interdum etiam
liberorum thomi-
num furtum sit²:**
veluti si quis libe-
rorum nostrorum,
qui in potestate
nostra sunt, subre-
ptus fuerit*.

24. §. primo. ff. de seru. corrupt. quia
tamen in potestate sunt iure Quiri-
tum, vindicari possunt. l. prima ff. de
rei vind.

¶ h. Furtum sit. Non ratione domini,
sed maleficij: & ideo ex hoc maleficio
non ciuilitur, sed criminaliter agitur.
Nam cum sit liberum corpus, non re-
cipit animationem: ut J. de oblig. quæ
quasi ex deli. §. ob hominē criminali-
ter autem extra ordinē ageretur: ut ff.
eo. l. si & de priua. deli. l. si mater ve-
ro non agit, sed & pater non agit con-
ditione furti: cum ipsa ad possessio-
nem vel proprietatē competat, quorsū
neutrum in filio habet locum: ut ff. eo.
l. eum qui. §. an pater. ver. si filius. & l.
mater in princ. & l. liberorum. & ff. de
acqui. pos. l. eum hæredes. §. si. & ff. de
rei ven. l. j. §. per hanc.

N. n. 4

ADDITIO Istā gl. reprobāt doct. quia imò ciuilit̃ agitur, & duplicantur opera, vel damna, quā pater sub-
stinuit: qui licet non propriē, largo ta-
men modo habet in filium dominium
& possessionē:

quod patet, q̃a
habet rei ṽdi.
de iure Roma-
no: vt l. i. §. i. ff.
de rei vend.

N. A. Si debitor.
Quia nō rei qui
dem furtum fit,
sed possessionis
vtilis. l. 19. §. i.
ff. de fur.

2 a subtraxerit.
Sed hęc res nō
efficitur furti-
ua: vt ff. de vfu-
cap. l. sequitur.
§. si rem. & ff.
pro emp. l. si rē.

Fur, fur. Vnde dic, quōd
fina quandoque est
res, & res furtiua, &
conditio fit furtum, &
furti, nascitur actio
quando furti: vt ferē in
que sepatoto hoc titu-
rantur. lo. & ff. eod. &
C. eo. Interdum
nullum eorum
est: vt si re mea
vtar Interdum
furtum fit, & res
furtiua, sed ac-
tio furti non
nascitur: vt §.
eodē. §. ij. qui.
Interdum fur-
tum fit: & actio
nascitur, sed nō
fit res furtiua,
vt hic dicitur.

abst. Similis est gl.
in l. sequitur. §.
si rem. ff. de v-
fucap. Syl.
§. b Furti tene-
tur. Non mani-
festi. licet etiam
deprehēdatur:
vt ff. e. l. is qui.

N. A. Furtū factum. Quoniam aliud est sua-
dere, aliud psuadere. l. j. de seruo corr.

c Alius. Facit ad hoc. ff. ad leg. Aquil.
l. si seruus seruū. §. si quis de manu mi-
hi. & ff. eo. furti. §. pen. & l. qui seruo.

**Debitor qui sub-
ripit rem pignora-
tam creditori, fur-
ti tenetur.**

**Aliquando autē
etiam suā rei fur-
tum quis cōmittit:
veluti si debitor
rem quā creditori
pignoris causa de-
dit, subtraxerit.**

**Furti quoque ac-
tione tenetur, nō
modò qui furatur,
verū etiam, qui
opem & consiliū
ad id patrandum
præstat, eadēq;
pœna qua fur con-
demnāus est, qui
si consiliū tan-
tum dederit, non
tenetur.**

**Interdū quoq; *
furti tenetur^b, qui
ipse furtū non fe-
cit: qualis est is,
cuius ope & consi-
lio furtū factum
est. In quo nume-
ro est, qui tibi nū-
mos excussit, vt
alius eos raperet:
aut tibi obstitit,
vt alius rem tuā
exciperet: aut o-
ues tuas, vel bo-
ues fugauerit, vt**

Panno rubro. Boum alij vīso panno
rubro irritantur, vt Seneca lib. de ira.
secundo testatur, alij expauescunt, &
terrīti diffugiunt, vt is qui cor amise-
rat, vt Cicero festiuē ludis. lib. de diu. 2.

ali² eas acciperet.
Et hoc veteres
scripserunt de eo,
qui panno rubro
fugauit armētum.
Sed si quid eorum
per lasciuia² t, &
non data opera, vt
furtum admittere-
tur, factū est, in fa-
ctū actio dari de-
bet. At vbi ope
Mauij Titius fur-
tum fecerit: ambo
furti tenetur. Ope
& cōsilio teius quo-
que furtum admit-
ti videtur, qui sca-
las sortē fenestris
supponit §. *: aut
ipsas fenestras, vel
ostium effringit, vt
alius furtum fa-
ceret: quīve fer-
ramenta ad effrin-
gendum, aut sca-
las, vt fenestris
supponeretur, cō-
modauerit, sciens
cuius rei² gratia
cōmodauerit. Cer-
tē qui nullā opem
ad furtum facien-
dum adhibuit, sed
tantū consiliū
dedit, atque hor-
tatus est ad fur-
tū faciendum: non
tenetur furti^h.

tur, quod capitur à multis: vt C. de le-
& consil. l. humanum.

h Non tenetur furti. Cū aliā² esset
facturus furtum, etiā sine consilio hu-
ius, aliā², id est, si nō erat aliā² facturū:
tenetur

d Per lasciuia² id est, aul-
titiam. ^{* textu. peres.}

Lasciuia. La-
sciuia, est petu-
lantia hominis
alacritate ni-
mia intemperā-
tis. l. 4. ff. ad
leg. Cor. de sic.
e In factum.
id est vtilis le-
gis Aquilæ, si
corpora lēsa
sint: alioqui sub-
sidiaria: vt j. ad
leg. Aquil. §. si. &
§. pen.

f At vbi ad-
uersatur proxi-
mo dicto, vbi
dixit dari in fa-
ctum.

**Ope & consi-
lio.** Vetus for-
mula. Ope, cōsi-
lio tuo furtum
factum aio. Ci-
cero de natura
Deor. lib. 4. sed
furti cōsiliū,
nisi secuta con-
tractatione, nō
nocet. l. 53. ff. de
verb. sig.

g Supponit.
Not. hic dari cō-
siliū solo facto,
aliā² dicitur cō-
siliū hominis
intētio vel pro-
positū: vt ff. eo.
l. si quid fur. §.
j. Item, dicitur
cōsiliū, quod
alij datur bo-
num vel malū:
vt ff. eo. l. in fur-
ti. §. pe. in fi. Itē
cōsiliū dici-
tur

^{* textu. peres.}

^{N. A.}
^{* suppo-}
^{nit.}
^{th. v. d. d.}

^{* abst.}

teneretur vterque. ff. de fur. l. qui seruo. & de verb. sig. l. sape. Aliud videtur in actione serui corrupti: ubi teneretur, etiam si aliàs esset facturus: nec enim oportet laudando augeri malitiam: ut intra ad leg. Aquil. s. ceterum. & j. de act. s. in quadruplum. & ff. de seru. cor. l. j. s. persuadere. sed quæ est ratio? Resp. quia hic agitur de delicto securo post persuasionem, non autem ex ipsa persuasione. Et ideo distinguitur, an erat aliàs facturus, vel non, sed in aliis casibus ex ipsa persuasione agitur, quicquid postea sequatur: ut s. eod. s. unde illud dummodo non ex intervallo nimio sequatur: ut ff. de ser. corru. l. in hoc. & l. Neratius. Item est contrà. j. de iniur. s. non solum. Sed ibi non erat aliàs facturus, & fecit.

¶ Is qui in, &c.

CASVS. Filius meus qui in potestate mea est, pecuniam mihi suffuratus est, Ius civile tamen non iniicit illi vinculum obligationis: quid ita? quia obligatus patri filius nulla ex causa esse potest. Quid, si ope & consilio Titij id fecerit? Obligatus est Titius furti. Corn. Vib.

¶ a Nec ob id. Quod verum est. s. rem furtivam non posse vsucapi, nisi fuerit his æstimata, vel dominus vendiderit furi: ut ff. eo. l. quamvis. in fine tituli. Accursius.

N.A. ¶ Si rem etiam peculiarem. l. 56. s. si res. ff. de fur.

N.A. ¶ Vsucapi. Vide s. 2. s. de vsuc.

¶ b Non nascitur. Nisi sit filius habens castrense peculium, vel quasi castrense: ubi filius tenetur patri, & pater filio.

Idem de vxore, quod hic de filio dicitur. ut ff. eo. l. si quis vxori. in principio. & in s. primo.

¶ Non nascitur. Qui in furem statuere potest, frustra cum fure litigat. l. 16. l. 17. ff. hoc tit.

N.A.

nasci. Si verò ope & consilio alterius furtum factum fuerit: quia utriq; furtum committitur, conuenienter ille furti tenetur, quia verum est, ope & consilio eius furtum factum esse.

¶ Hoc declara, nisi furtum sit graue: quia filij possunt puniri de furto, quod dicitur secundum qualitatem personarum arbitrio iudicis. l. respiciendum. s. furti. ff. de poen. & ibi doct. Syl.

¶ **Actio furti competit illi cuius interest furtum factum non esse. Aretinus.**

¶ Furti autem actio. **CASVS.** Annulum Titio meum pignori dedi. Eum fur subripuit. Ius civile fure obligat. sed vtrum nostrum vinculum & actionem tradit? Titio. quod ita non mihi? quia ipsius interest, utpote cui de pecunia consultum erat: non mea, qui pignoratitia cum eo agam, utpote negligenter in re custodienda versato: quid si ego ipse annu-

lū furatus sim? Idem erit. Sequens s. exponitur per exemplum. Corn. Vib.

¶ c Cuius interest. Etiam modice: ut s. titu. j. s. si. & ff. vi honorum raptorum. l. ij. s. in hac actione. versic. sed ideo addidi. Item oportet, quod interest ex iusta causa & probabili. nam si est malæ fidei possessor, ut huius rei fur furtum non ager. ff. eod. l. itaque. circa principi. versic. sed furti. & l. eum qui emit. s. is autem. Se. si bonum initium habuerit: ut quia sibi commodauit, vel locauit, habet actionem furti. Et hic est casus, in quo fur furti agere potest: ut ff. eo. l. qui vas. s. si ego tibi. versic. quia non debueras ibi, furtum admiseris.

Furti ei
gignit
interest.

Fur furi
ei quæ
dam
agit.

¶ Cuius interest. Eius autem interest, qui è re salua commodum percipiebat. l. 11. l. 12. ff. de fur.

N.A.

N.A. s.

N.A. Idoneum. Qui sit soluendo, nam expedit ei, &c. Nam plus cautionis in re est, quam in persona. l. 2. ff. de reg. iur.

a Competat. Contra debitorem, qui subripuit.

b Actio furti.

Res tamen non sit furtiva, ut dixi. eod. §. aliquando.

c Fullo. Sarcinator quis sit, dic vt supra, menda. §. final.

d Constituta.

gl. * supple in pecunia numerata. alias autem non esset locatio: vt l. j. §. si qui serui. ff. de pos.

N.A. Nihil interest.

Pluris interest factoris, quam domini: nam & suas operas perdit, & rei estimationem prestare domino cogitur. l. 1. ff. de fur.

e Sed & bona. Facit ff. eo. l. itaque.

f Possint. Imò videtur, quòd sepe dominus debeat furem conuenire: vt ff. loc. & condu. l. cu in plures.

gl. §. vestimenta. Sed ibi de actione in rem. vel conditione furtiva: dicit hic autem de actione furti.

N.A. Ipsius interest.

Non autem inopis fullonis, quia qui non habet quod perdat, eius periculo nihil est. l. 1. ff. hoc tit. Et quia propter debitorem inopiam in

nis actio est, nulla actio est. l. 6. ff. de dol. mal.

g Idem est. Vt furti actio comperat domino, & facit ad hunc §. ff. de conditione sine causa. l. 1. si fullo.

h Quae de ful-

lone, **CASVS**, seruillius equi sui Aemilio commodauit. Furatus est aliquis equum illi. Tus ciuille fure obligat. sed vtri vinculum obligationis tradit, commodatario, an domino? Domino, inquit, si quidem furem persequi malit. nam in eius potestate est, Aemilium annu fure persequatur. Sed si alterum elegerit, poteritne postea penitentiam ductus ad alterum regredi? Distinguo. nam aut scribat equum surreptum, & tunc non poterit: aut ignorabat, & tunc poterit. Corn. Vib.

Qui alienae rei custodiendae exactam curam prestare tenetur (vt puta fullo & sarcinator) re furto sublata, contra furem experiri possunt, modo integre soluendo exstant.

Itē si fullo potestanda curandave, aut sarcinator sarcinda vestimenta mercede certa constituta acceperit, easque furto amiserit: ipse furti habet actionem, non dominus: quia domini nihil interest: eam rem non perit: cū iudicio locatus fullo aut sarcinatore rem suā persequi possit. Sed & bonae fidei emptori subrepta re,

quam emerit, quāvis dominus non sit, omnino comperat furti actio, quē admodum & creditor. Fulloni vero & sarcinatori non aliter furti actione competere placuit, quā si soluendo fuerint, hoc est, si domino rei estimationem soluere possint. Nam si soluendo non sint, tunc quia ab eis suū dominus consequi non possit, ipsi domino furti comperit actio: quia hoc casu ipsius interest, rem saluam esse. Idem est & si in parte soluendo fuerit fullo, aut sarcinator.

Qui è duabus experundi viis alterutram elegerit, ita demum alteri renuntiāse videtur, si sciens prudētiq; plures sibi comperere, alteram intēnarit: quòd si aut nescius: aut dubitans egerit, nihil prohibet quin eā instituta actione omitta, sibi competentem proponat.

Quae de fullone & sarcinatore diximus, eadē & ad

Quae de ful-
lone, **CASVS**, seruillius equi sui Aemilio commodauit. Furatus est aliquis equum illi. Tus ciuille fure obligat. sed vtri vinculum obligationis tradit, commodatario, an domino? Domino, inquit, si quidem furem persequi malit. nam in eius potestate est, Aemilium annu fure persequatur. Sed si alterum elegerit, poteritne postea penitentiam ductus ad alterum regredi? Distinguo. nam aut scribat equum surreptum, & tunc non poterit: aut ignorabat, & tunc poterit. Corn. Vib.

Notabilia collige vt hic per Ang. & specialiter nota, quod eligēs vnū ius, non videtur renūtiare alteri, quod ignorat, vel de quo dubitat: quod non est alibi. Syluest.

Quae de fullone. Re commodata subrepta, dominus vel fure, vel commodatarius, vtrū volet, persequatur, & vno electo, alterum amittit. lege vltima. Codice de furt.

§. De

¶ e Decidendi-
bus. Vt Cod. de
furt. & ser. cor-
rupt. l. fna. &
tales itaque.

¶ h Ad alterā.
Vnde actio fur-
ti hoc casu non
est ambulatoria.

ADDITIO.
Et de ditione
penitus, vlti-
mum text. vide
text. in l. fin. C.
de noua. Aug.

¶ c Ipsi. f. com-
modari.

¶ d Habere a-
ctionem. & po-
tē exactam do-
mino restituere
non cogitur, quā
vbi periculum
ibi, commodum:
vt C. de furt. &
ser. corrupt. l. f. n.
& sed cum in fi.

¶ e Peruenit. a-
gendo contra eū
actione com-
modati. Accur.

¶ f Ab eo. f. com-
modatario.

¶ g Suppositum
furem.

¶ h Et. scilicet
commodatario.

¶ i Cum mani-
festissimum. Be-
nedico, quod
eligendo vnam
repellitur ab al-
tera: nisi sciens
à principio fuit:
cum, &c.

¶ Sed is apud
quē **CASVS.**
Deposui meum
equū apud re-
is subreptus est
sine tuo dolo.
Ius civile vin-
ctū obligatū-
que tradet fu-
rem mihi dū-
taxat, nō etiam
tibi quā de cau-
sa quia tua ni-
hil interest e-

eum, cui comoda-
ta res est, transferre-
da veteres existi-
mabant. Nā vt ille
fullo mercedē ac-
cipiendo, custodiā
præstat: ita is quo-
que, qui comoda-
tū vtendi causa ac-
cepit, similiter ne-
cesse habet custo-
diam præstare. Sed
nostra prouidentia
etiā hoc nostris de-
cisionibus emen-
dauit: vt in domi-
ni voluntate sit, si-
ue commodari actio-
nē aduersus eum,
qui rem commo-
datā accepit, mo-
uere desiderat. si-
ue furti, aduersus
eū, qui rem subri-
puit: alterutra ea-
rum electa, domi-
num non posse ex
penitentia ad al-
terā venire actio-
nem, sed si quidem
furem elegerit, il-
lum, qui rem vtē-
dā accepit penitus
liberari: si autem
commodator veniat
aduersus eum, qui
re vtendam acce-
pit: ipsi quidē nul-
lo modo compete-
re posse aduersus
furem furti actio-
nem. Eum autem,
qui pro re com-
data, conuenitur,
posse aduersus fu-
rem furti habere
actionē: ita tamē
si dominus sciens
re esse subreptā,

aduersus eum, cui
res comodata fue-
rit peruenit: Sin-
autē nescius, & du-
bitans rem subre-
ptā esse apud eū
comodati actio-
nē instituerit post
ea autem re com-
perra, voluerit re-
mittere quidē co-
modati actionem,
ad furti autem a-
ctionē peruenire:
tunc licentia con-
ceditur & aduer-
sus furem venire,
obstaculo nullo ei
opponēdo: quoniā
incertus constitu-
tus mouit aduer-
sus eum qui rem
vtendam accepit,
commodati actio-
nem: nisi domino
ab eo satisfactum
fuerit: tūc etenim
omnino furē à do-
mino quidē furti actio-
ne liberari,
suppositū autē esse ei: qui pro re
sibi comodata domino satisfecit:
cū manifestissimum sit, etiam si
ab initio dominus actionem com-
modati instituerit, ignarus rem
esse subreptā: postea autem hoc
ei cognitio, aduersus furem trans-
ierit, omnino liberari eum, qui
rem commodatā accepit, quē-
cunque causæ exitum dominus ad-
uersus furem habuerit: eadem de-
finitione obtinere siue in parte, si-
ue in solidum soluendo sit is, qui
rem commodatā accepit.

¶ **Depositarium, qui tenetur de do-
lo, non habet furti actionem, sed
dominus. hoc dicit Aretin.**

¶ Sed is, apud quē res deposita est
custodiā nō præstat sed tantū in
eo obnoxius est, si quid ipse dolo
malo

quum interce-
ptum esse. Cor.
Vib.

¶ Non præstat. N. A.
Vide 3. 4. supra
quib. mod. re-
contr. obligat.

¶ & Dolo. Supra
quibus mod. re-
contrahi. obli-
g. præterea. &
C. de pos. l. i. 5.
penult. & l. fin.
& idem quod
hic habemus.
ff. eod. l. cum,
qui. 5. is autem.

¶ In summa.

CASVS. Im-
pubes furti fe-
cit. Ius civile
inilicue vincu-
lum obligatio-
nis inilicue nā
stringit: nā aut
procul abest ab
anno decimo-
quarto, & tunc
non inilicue aut
proximus est:
quo casu ob-
stringitur. Cor.
Vibul.

¶ est.
¶ omnino
modo.

¶ inilicue
coit.

¶ a In summa. i. ut breuiter huc tit. expediam?
¶ b Amouendo. Not. quod furtum fit contrectando & amouendo, & sine eo non fit: vt l. ei qui. ff. eod. Ang.
¶ c Proximus pubertati. A decimo anno & dimidio, l. vt s. di ximus de inut. stipul. s. furiosus. & facit ad huc s. ff. e. l. impuber. & ff. ad Sylla. l. excipiuntur. & ff. de reg. iur. l. pupillus.

ADDITIO. Quando pubertati proximus sit, & doli capax lex fun quā definit. & ideo iudex aestimabit. arg. l. constitutio. ff. de ver. obli. E. B.

N. A. **¶** Proximus pubertati. Proximus pubertati, doli capax est. l. 23. ff. de furt. lex XII. tab. arbitrio Pretoris, virgis cædi impuberem iubebat.

N. A. **¶** Extrinsicus. Quia nec in duplo, nec in quadruplo simplū inest.

¶ Furti actio. **CASVS.** Titi⁹ mihi vestē furatus est. Habeo actionē furti: rūquid p eā cōsequar & rē, & p eā nā minimē. sed tantū p eā. Rē enim dominus cōsequitur, aut rei vindicatione, aut condictione. C. Vib.

malo fecerit, quā de causa si res ei subrepta fuerit: quia restituendæ eius rei nomine depositi non tenetur: nec ob id eius interest rem saluam esse, furti agere non potest: sed furti actio domino competit.

¶ Impubes non tenetur furti, nisi fuerit doli capax. Aretinus.

¶ Cū ex furandi dolo animo furtum consistat, is tantum furti tenetur, qui doli capax est.

¶ In summa^a, sciendum est, quæ situm esse, an impubes rem alienam amouendo^b, furtum faciat? Et placuit, quia furtum ex affectu furandi^{*} consistit, ita demum obligari eo crimine impuberem, si proximus pubertati^c sit, & ob id intelligat se delinquere.

¶ Duplum, aut quadruplum, quod in furti actione venit, ad pœnæ persecutionē tantum pertinet, cū præterea res ipsa

furto subtrahā, aut à quocunque possessore per rei vēdicationem, aut ab ipso fure eiusque hærede per conditionem furtiuam extorqueri queat.

¶ Furti actio, siue dupli, siue quadrupli, tantum ad pœnæ persecutionem pertinet. Nā ipsius rei persecutionem extrinsecus[†] habet dominus: quam aut vindicando^d, aut condicendo^e potest auferre. Sed rei vindicatio quidem aduersus possessorem est, siue fur ipse possidet, siue alius quilibet. conditio[†] autem aduersus furem ipsum, hæredemve eius, licet non possideat, competit.

¶ à vēdicando. i. dominium petendo, si extet.
¶ e Condicionem. i. in personā agendo condictionem furtiuā, si cōsumpta sit. Et facit ad hunc s. ff. de condict. fur. l. si pro fure. s. furti. & l. in condictione. & j. de a. s. s. sic itaque. & C. de furt. l. ancillæ.
¶ Cōditio. Cōditio furtiuā est abnormis. singulari iure odio furū instituta: vt intēdatur eū dare oportere, cū tamē id quod nostrum est, iterū nostrū fieri nō possit. s. sic itaq; j. de actio.

Conditio
tit. de
iur. iur.

DE VI BONORUM RAPTORUM.

¶ Viso de furto, sequitur de rapina: & consequenter vt potes videre s. tit. j. in princ.

TITVLVS II.

DE VI BONORVM RAPTORVM.

¶ Quisquis res alienas rapit, non tantum furti obnoxius est, sed etiam vi bonorum raptorum actione conueniri potest: quæ intra annum à commissa rapina in quadruplum, post verò in simplum datur: ita quod in quadruplo etiam rei persecutio continuatur: eius enim triplum in pœnam, simplum verò interea computatur.

quod

Qui res. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, quòd raptor & fur inæqualiter puniuntur. Secundò, quando quis rapit rem suam vel alienam putans esse suam. Tertiò, quòd sit subiectum in hac actione videlicet, quid debet deducere actor. Secunda ibi, Quia tamen. Tertia ibi, Sanè in hac. **Q**ui res alienas. **CASVS.** Fabius vi mihi meam vestem eripuit. Si quidem manifestò, habeo furti manifesti actionem contra eum in

quadruplum, quo quadruplo sola pœna continetur: aut actionem vi bonorum raptorum in quadruplum, quo res continetur: Si nec manifestò, habeo actionem furti nec manifesti in illum, aut vi bonorum raptorum in quadruplum intra annum: in simplum, post annum. Sequor enim eos, qui absurdum esse docent, quod quidam tradunt ex l. j. vi bon. raptor. Raptorem manifestum teneri furti nec manifesti. C. V.

a Alienas. Largè accipe, vt etiam si sint communes, idem sit quo ad socij partem, vt ff. de furt. l. si socius. Accurs.

N.A. **†** Rapina, est fraudulenta, simul & violenta rei contrectatio. Furtum est fraudulentum: Rapina violenta. Furti actio, nec manifesti, ciuilibis; manifesti, prætoria: Rapina, tota prætoria est.

b Furti. scilicet, nò manifesti, etiam si deprehendatur, secundum P. quòd falsum est: imò si deprehendatur, manifestus est, & in quadruplum potest conueniri, vt ff. de furt. l. si vendidero. §. cum raptor. aliàs si non deprehendatur, nò manifesti tenetur: qua actione si fuerit actum, tollitur vi bonorum raptor. nisi in id, quòd excedit: vt ff. eo. l. j. Item, in casu nec manifesti, nec non manifesti tenetur: vt si quis ex domo, in qua nemo erat, rapuerit, sed tantum hac actione vi bonorum raptor. tenetur secundum P. vt ff. de furt. l. si quis de domo. Sed hoc est falsum: quia ibi erat actio furti non manifesti: & ideo amplius cessat actio furti: & ideo datur hæc actio vi bonorum raptor. quia excedit, & in id, quòd excedit: vt ff.

eo. d. l. j. & ff. de actio. & oblig. l. qui seruum. §. fin.

c Qui vi rapit. q. d. nullus: vt hic & ff. quod met. cau. l. si cum exceptione. §. qui vim. Accursus.

eius delicti nomine Prætor introduxit, quæ appellatur, Vi bonorum raptorum: & est intra annum ^d quadrupli ^e, post annum, simpli. quæ actio utilis ^f est, etiam si quis vnam rem, licet minimam rapuerit. Quapag. l. Christianus. quæ est huic contra. Sed illud est speciale.

f Utilis. id est efficax & directa. Vel dic, quòd directa competit, quando plures res raptæ sunt: sed utilis quando vnum tantum bonum raptum est, id est, vna res rapta est. Et facit ad hoc quòd pluralis oratio, scilicet raptorum trahatur ad singularem. ff. de condi. & dem. l. falsa. §. ult. & ff. de neg. gest. l. iij. §. hæc verba. vers. negotia. & ff. de petit. hered. l. regulariter. & l. licet.

Quæri solet communiter super hoc, quòd dicitur in fin. §. quòd ridiculum esset, quòd ille, qui rapit, esset melioris conditionis, quàm ille, qui clam surripit. Contrarium enim videmus: maior enim pœna infligitur furibus, quàm raptoribus: cum in pœna furti manifesti totum quadruplum sit pœna. In pœna autem raptoris solum triplum est pœna. Ad hoc autem diuersimodè respondetur. Quidam enim concedunt, q. maior pœna furibus, quàm raptoribus per legem infligitur, & non sine causa: quia sæpius sit furtum, quàm rapina: vnde ne huiusmodi maleficio impunito facilius talia facinora perpetrentur, vt vnius pœna sit metus multorum, vt l. j. C. ad leg. Iul. repetunda. talis pœna pro furto maior, quàm pro rapina introducta est. Alij aliter dicentes respondent, quòd qui in vno grauatur, in alio debet releuari: vnde pœna raptoris plus continet. Nam si criminaliter agitur contra eum, suspendi debet. Vocat enim lex raptorem famosum latronem. ff. de pœn. l. capitalium.

d Annum. scilicet utilem: vt C. eo. d. l. fin. & l. res. & C. de noxa. l. penult.

† Intra annum. **N.A.**

Omnes prætorie actiones annuæ fuerunt: quia iurisdictio Prætoris annua §. j. Inf. de perp. & temp. actio.

e Quadrupli. Nisi in casu, quo agitur ad duplum tantum, vt C. de

lium. s. famulos. Pro furto autem non debet aliquis mortem pati, ut in auth. sed nouo iure. C. de ser. fugit. Præterea, si conueniatur raptor ciuilitè, æquum est, ut ei minor pœna infligatur, quàm furti. Do-

minus Guido li-
teræ adhærens
dicit, quòd qui
in vno grauatur,
in alio debet releuari: ut
ff. de iureiur. l. 1.
cui, qui. Raptor
enim in hoc
quidem releua-
tur, si non cum
rapina depræ-
datur, tenetur
solummodo ad
triplū: sed gra-
uatur in hoc,
quia non habet
remedium ali-
quod, si nō de-
prehendatur cum furto: quia semper
tenetur ad triplum: sed fur in hoc rele-
uatur, quia si non depræhendatur
cum furto ante, quàm deueniat ad lo-
cum destinatum, non tenetur nisi in
duplum, & ideo in alio grauatur: scilicet,
quòd si depræhendatur cum furto,
quòd teneatur ad quadruplū. Et si di-
cat quis, qualiter potest raptor nō de-
prehendit hanc quætionē habes suffi-
cienter solutā in gl. signata in isto co-
s. super illis verbis, si depræhendatur,
siue non. Alij ad hanc aliter respondent,
dicentes, q̄ nūquam melloris est con-
ditionis raptor, quàm fur, eo q̄ sem-
per potest actione furti conueniri, ut ff.
de furt. l. si vendidero. s. cum raptor.
Sed hic notandum, q̄ si furti manifesti
actione conueniatur, in quadruplum
condemnatur. Raptor quoque in qua-
druplum, per actionem vi bonorū rap-
torū condemnatur, & similiter p̄ actio-
nem furti manifesti punitur conuictus:
& ita adhuc restat primum, quòd plus
venit in actione furti, quàm in actio-
ne vi bonorum raptorum. Syl.

¶ a Diximus. Ut suprà tit. j. §. fin.
¶ b Compræhēdatur raptor. Sed quo-
modo potest raptor non depræhendi,
cum dicatur eripere, quasi de manu

auferre, ut ff. de qui s. eum, qui in ius-
l. iij. §. j. Resp. distingue animum aufer-
rentis: ut si erat animus ei palam, &
quasi per vim auferendi, licet ibi ne-
minem inueniant tamen est raptor. Sed

clām d̄ amouet.

¶ Si quis rē suam,
aut quā suā opi-
nabatur penes aliū
constitutā vio-
lenter, aut rapue-
rit, aut inuaserit, is
si dominus sit, do-
minio cadet: si nō
sit, post rei resti-
tutionem eiusdem
quoque æstimatio-
nē vim passo præ-
stare cogitur.

unicum furtū dici, quod de loco unico
contextu, siue unico tempore sit, licet
plures res simul ab sportentur, ex quo
non veniret quis furca suspendendus,
nisi esset egregium, quod pluribus par-
uis praualeret, ut hic per Angel.

¶ c Ridiculum. Bene dixi, siue non:
ridiculum enim, &c.

¶ d Qui clam. id est, fur nec manife-
stus. Nā raptor tenetur in quadruplū:
hic autē, scilicet fur non manifestus in
duplum tantum, vel triplum cum re
subrepta, sed qui palam furatur certū
est in plus teneri, quàm raptorē: cum
in quintuplū cum re teneatur. Accor.

ADDITIO. Contrā tamen Hoto-
manus in Verrius ita disputat: Quam-
uis propter pœnæ veraque in specie
æquabilitatem, grauius quiddā in ra-
ptorum genus constitui videatur, ta-
men negari non potest quin ereptor
saltem manifestus, fure manifesto le-
uius mulctetur: præsertim cum sub
titul. de perp. & temp. dicatur, quum
annua sit hæc in quadruplū bonorum
raptorum actio, furti tamen manifesti
perpetuam esse in quintuplum actio-
nem. Qua propter & Furi generalem
esse actionem existimat, (quod etiam
Imperator hic apertè significat) & si
raptor manifestus sit, furti manifesti
actione teneri: si nec manifestus sit,
nec manifesti. Quod ille copiosè in
suis in Verrius commentariis dispu-
tauit: ex quibus, quæ ad hunc locum
pertinent

Raptor
et fur
stinguitur

Raptor
in mi-
nus te-
netur,
quā fur
manifestus

¶ rārum.
¶ pūna
q̄, &
ex ita p̄
nam, vi
p̄secu-
tio.

¶ A. Tripli. Rapinæ nomine duplex a-
ctio est: ciuilis furti, quæ in duplū est;
& prætoria, quæ vi bonorū raptorum,
& tripli est: Sed altera alteram consu-
mit l. j. ff. hoc tit.

¶ b Compræhēdatur raptor. Sed quo-
modo potest raptor non depræhendi,
cum dicatur eripere, quasi de manu

pertinent sumas licebit. Nam Papinianus sanè in l. si vendidero, de furtis, ff. planissimè demonstrat, si dolo meo factum sit, ut raperes, quia æquissimum est te grauius, quàm me puniri, quum ego iam

vi bonorum raptorum tenear, tu non furti nec manifesti, præterea si manifestus eraptor es, sed manifesti obligatum esse.

CASVS. Quin-
tius equum meum
furto fortè ab-
ductum posside-
bat, ei ego vi
eripui. Ius ciuile
mihî vincu-
lū inliciti obli-
gationis, ætio-
nemque Quin-
tio concedit vi
bonorum raptorum,
quæ me co-
get equum redde-
re, eiusque do-
minio ac pos-
sessione excide-
re. Quid si alie-
nus equus erat
tunc & equum
reddam, & eius
æstimationem:
quod de rebus
immobilibus eod-
em modo iudicandum est.
Cor. Vb.

¶ Ita tamen.
Alias quia ta-
men: sed istud
quia videtur,
superfluum. Vel pone quia, pro sed.
Alias tamen, & tunc est planior.

¶ Aliquo errore. Hoc casu concutit
ignorantia facti, & ignorantia iuris.

¶ Quasi liceat. Nemini sibi ipsi licet
ius dicere. Vis est etiam tunc, cum quis
possessori suo rem suam eripit. l. iij. ff.
quod met. caus.

¶ Absoluti. scilicet ab actione vi bo-
norum raptorum iudicis sententia, ut
quidam dicunt: vel ipso iure, secundum
actionem argum. ff. de publ. & vect. l.
commissa. §. fin.

¶ Sed ne. Dum, pro tamen, secun-

dum quosdam: vel pone proprie.

¶ Inueniatur via. Sic supra titu. j. §. unde illud.

¶ Constitutionibus. Ut C. unde vi. l. si quis in tantam. & in aliis sequenti-

bus usque in si. tit. sed hic pro-
sequitur tantum
tenorem illius.
l. si quis in tan-
tam. Super qua
materia legum
esset hic dicere:
cū plures qua-
stiones ibi no-
tetur super præ-
dicta.

¶ Cadere. Re-
pete prospectum
est, & etiam ibi
præstare: nec est
necesse ponere,
cogitur, vel de-
bet: quæ verba
non inuenies in
libris emendatis.
¶ Aestimatione.
Qui possessori
suo rem suam
eripit, dupli da-
natur. l. vij. C.
unde vi.

¶ Inuasionibus.
Inuasio dicitur
in rebus soli,
quæ rapina in
immobilibus. Sic
res mobiles fur-
to subripi: res
soli, vi possideri
dicitur §. iij. §.
de vsucap.

¶ Res soli.
Proprie, quan-
do; tamen im-
proprie: ut C.

de actio. empti. lege secunda. sed rei
mobilis dicitur occupatio: licet etiam
quandoque immobilia dicantur occu-
pari: ut C. de rei vendi. l. domum. in
glo. prima.

CASVS. Quum ser-
ui Pamphili usufructum haberem, Va-
lerius eum mihi vi eripuit. quæro, an
habeam actionem contra eum, quum
in edicto fiat mentio de bonis: seruus
autem in bonis meis non sit, sed ex
bonis? Respondet me actionem tamen
habiturum, non ut consequar seruum,
sed usufructum ex seruo & poenam.
Vsfusu

ususfructus namque est in substantia, bonisque meis. Corn. Vibul.

a In hac actione, scilicet vi bonorum raptorum.

b In bonis, id est in dominio: ut ff. de acquir. rer. do. l. rem in bo. & l. statuas. & ff. de verbo. signif. l. bonorum appellatio. Vel si etiam bona fide possideatur, idem est.

ADDITIO.

In bonis
ex bo
nis diffi
cult.

Quid sit in bonis, Ulpianus in titulis tit. j. elegantissime docet his verbis. In bonis tantum alicuius servus est, velut hoc modo, Si cuius R. à ciue Ro. servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus ei, neque in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit: nam quandiu horum quid sit, is servus in bonis quidem emptoris est, ex iure Quiritium autem venditoris est.

c Ex bonis sit. Ut aliquod ius habeat: ut statim per exempla probat.

N.A.

Ex bonis. Res in bonis nostris esse dicitur, que pleno iure nostra est; cuius pleno iure dominium adquisimus. Veluti, emptionis, donationis, hereditatis titulo. Ex bonis autem res dicitur esse, quas salvas esse nostra pecuniariter interest. Veluti, commodatum, locatum, pignus, ususfructus. l. ij. s. in hac ff. hoc tit.

d Hæc actio, scilicet vi bono. rapt.

e Deposita, promissa custodia à depositario: ut supra tit. j. s. penult. Vel etiam commisit culpam ut sequitur. Vel

etiam si pretium accepit depositionis, non tamen quasi mercedem, tenetur eidem: ut ff. eo. l. ij. s. dicet aliquis, alioqui esset locatio: ut supra mand. s. fin.

ADDITIO. Dic ut habetur in l. naturalis. s. ij. in

glos. si res. ff. de ^{includa} præscript. verb. ^{absent.}

& facit l. j. s. si quis servum. in gl. non datur. ff. depo. Ang.

f Dominium. id est, domini æstimatione, ut ff. quod metus ^{vapta.} cau. l. si mulier. s. qui possessione. & ff. vi poss. l. penult. s. fin.

g Dominium accipiat. N.A. Ut petat rem sibi dari oportere, sicut in conditione furtiva.

h Hanc actionem. Facit ff. vi bono. rapt. l. ij. s. & generaliter.

i Ex substantia. N.A. Quod si propter rapinam abest, sic appellatur, id quod interest l. 13. ff. re rat. hab. Dicitur & propriè litis æstimatione l. v. s. j. ff. commod. Nota, is cuius in bonis res est, perit rem, & rei æstimationem: qui verò ex bonis, ut commodatarius, perit litis æstimatione: id est, quanti eius

est quod] ex substantia t eius ablatum esse proponatur. Et generaliter dicendum est, ex quibus causis furti actio competit in re clam facta, * ex eisdem causis omnes habere hanc actionem s.

TITVL. III.

DE LEGE Aquilia.

¶ Primo legis Aquiliæ capite cautum est, ut qui alienum servum aut quadrupedem (quæ eorum numero est, quæ gregatim pasci consueverunt) iniuria occiderit, quanti ea res eo anno retrorsum plurimi fuerit, tantum domino præstare cogitur.

D Amni iniu-

interest, & quanti ipsi abest.

DE LEGE AQUILIA.

¶ Post maleficium rapinæ, sequitur de damno, quando per legem Aquiliam puniatur. Accursus.

D Amni. Totus iste tit. diuiditur in duas partes. Et primo, tractat de primo capite leg. Aquil. Secundo, tractat de tertio capite. Secunda ibi,

ibi, Capite tertio. Itē, prima subdividitur quia primò ponit verba primi capituli leg. Aquil. Secūdo, illa interpretatur. Secunda ibi, Quòd autem non præcisè. Item, secunda principalis subdividitur in duas partes. Nā primò ponit verba. secūdo interpretatur. Secunda ibi, Itaque si quis.

CASVS. Flavius Q. Roscius Comædi seruum Panurgum nomine iniuria interfecit. Ius civile vinculum iniicit obligationis in Flaviū, actionem que dat Roscio ad cogendum Flaviū, ut tantam pecuniam restituat, quantum pecuniæ fuit eo anno, Panurgus centum aureos: nam si valebat ante octo menses, postea luscus aut claudus factus triginta tantum valeat, Flavius in centum aureos damnabitur. Quod eodem modo de quadrupedibus quæ gregatim pascuntur, iudicandum est, maiores enim nostri servos pecudibus exæquarunt. Cor. Vlb.

N.A. Damnum, iniuria fit, quod nullo fure, sed dolo, culpave hominum inferretur. l. 5. §. 1. ff. hoc tit. Quadrupedum alix sunt pecudes, alix bestix, alix canes. Pecudes, quæ gregatim pascuntur, bestix, quæ naturaliter, & feritatem, & libertatem retinent, ut apri sylvestres. l. 8. in bestiis. ff. si quad. pau. Leo mansuetus à bestiis separatur. l. 1. §. remanet. ff. de postul. versus cicur. Feræ sunt quævis animantes brutæ, non modò mansuetæ, cicuræ & domesticæ. Canes, neque inter pecudes, neque inter bestias numerantur. l. 2. §. 2. ff. hoc titulo.

riæ actio a constituitur per legem Aquiliam: cuius primo capite^b cautum est, ut si quis alienum hominem alienamve quadrupedem, quæ pecudum numero sit, iniuria^c occiderit^d, quanti ea res in eo anno^e plurimi^f fuerit, tantum domino dare dānetur. Quod autem nō præcisè de quadrupede, sed de ea tantum, quæ pecudum * numero est, cautetur: eò pertinet, ut neque de feris bestiis, neque de canib^g cautum esse intelligamus: sed de iis tantum, quæ gregatim^h propriè pasci dicuntur, quæ

a Iniuriæ actio. id est, actio legis Aquiliæ: quæ competit pro damno dato, id est, destructione alicuius rei facta. Nam si dicitur damnum diminutio patrimonij: ut ff. de damn. infect. l. iij. si autem rem alterius subriperes, licet videaris damnum inferre, tamen non inferis tale, quod per hunc titulum tenearis, sed actione furti, ut ff. eodem. l. si servus servum. §. si oliuā. & §. idem & in sylva.

les sunt equi, muli, asini, oves, boves, capræ. De suis quoque idem placuit, nā & suæ pecudum appellatione continentur: quia & hi gregatim^h pascuntur. sic denique & Homerus in Odyssea ait, (sicut Aelius Martianus in suis Institutionibus refert.)

Δίης τὸ γένος
ἐστὶ παρὴν μῆλον, οἱ
δὲ νέμονται.

Παρὸ κτήνους πέ-
τη, ἐπὶ τε κτήνῃ
Ἀγεθούσῃ.

Qui casu occidit, lege Aquilia non obligatur: qui autē aut dolo, aut culpa, obligatur.

agitur: ut infra eodem §. capite tertio. Accursius.

^c In eo anno s. præterito.

^f Plurimi. Habita æstimatione non ex affectione singulorum, sed communi æstimatione: ut ff. eo. l. si servum meum.

^g Domino. ut ff. eo. l. item Mela. §. item & cum eo. ver. legis autē Aquil. vel quasi domino ut fructuario, vel alij, qui habet ius in re: ut ff. eo. l. item Mela. §. fin. & l. seq.

^h Gregatim pascuntur. Facit ff. de legatis iij. legatis servis. §. pecoribus.

ADDITIONE. Duorum versuum Odyssei. lib. 13. hic sensus est, Invenies illum assidentem fuscis, ad Coracis saxum, Fontemque Arethusam.

¶ Iniuria autem. **CASVS.** Seruus tuus latrocinatur, etum mihi vim asferre conantem interfeci. Ius civile mihi non iniicit vinculum obligationis, si quidem creatum ab eo mihi periculum aliter.

uitare non potui. Quid, si eum fortuito occidit? Distinguen-
dū ait. nam aut culpa, aut sine culpa id factum est. veluti, Miles cum essem meque arcu exercere in campo Martio solem, fertus tuus illac iter fecit: quoniam expers sum culpa, propterea non sum obligatus. quod si alibi id fecerim, aut paganus cum essem, in loco militibus ad se exercendum constituto seruū traiecerim, tunc quia causa est obligationis, vinculo tibi cōstrictus trador. Quatuor qui sequuntur s. per exemplum exponuntur, itaque clari sunt & perspicui, vt quā alienam lucem desideret, quasi noctua meridie caligare videatur. Cor. Vib.

¶ a Iniuria. Facit ff. eodem. l. sed & si quemcumque. s. iniuriam.

ADDITIO. Ex quo tex. not. differentia inter hanc actionem, & actionē iniuriarū: quia in illa non sufficit culpa, sed requiritur contumelia & dolus, est & alia differentia: quia in hac agitur ad dānū, sed in actione iniuriarū agitur ad vindictam, & sapit instar causae criminalis: vt ff. de ini. l. Pretor edixit. Aretinus.

¶ b Latronem. scilicet diurnum: vt tamen clamet; & ille se defendat, sed furem etiam si se non defendat, vt hic subiicit: & ff. eodem. lege tertia. Accursius.

ADDITIO. Sed hoc est contra I.

furē. ff. de fcar. vnde dic, quod est differentia inter insidiatorē, latronē, & furem: vt in auth. vt nul. iud. s. pen. quia latronē insidiatorē itineris possit occidere indistinctē: vt ff. eo. facit l. j. & ij.

tum * est exercitari, admissum est: nulla culpa eius intelligitur: si ali² tale quid admiserit, culpa re² est. Idem iuris est de milite, si in alio loco, quam qui ad exercitandum militibus destinatus est, id amiserit.

¶ **Ex qualitate loci iudicatur damnum datum dolo, vel culpa incidentis, hoc dicit. Vel sic, In putate dicitur adesse culpa, quando diligentia potuit providere, & non fecit. Aret.**

¶ Itē si putator h, ex arbore deiecto ramo, seruū tuum transeuntē occide-

& c. i. nō minus ex culpa, q̄ ex dolo. sic & alia. ff. de pact. l. iuris. gētium. s. pactorū. in gl. nō minus. & C. de sec. nup. l. cū a p̄ssimē. in gl. quātū filio. & ff. de pig. l. Paul². s. dom². & est figura hystorō, p̄teron. i. ordo cōuersus, secūdū Io.

¶ Nō minus ex dolo. Hic est metathe-

sis, pro, non minus ex culpa, q̄ ex dolo.

¶ c Distinguitur. Vtrum commiserit dolo vel culpa, vel non.

¶ f Nulla culpa. Nisi data opera factum est, vt ff. eo. l. item si obsestrix. in fin. & l. nam sicut.

¶ g Deus est. Quia hoc non est ei deputatum. argu. in auth. vt ij, qui obl. se habere perhi. res min. s. fin. verō tacuit. & ff. eo. l. idem iuris. in fine.

¶ h Putator. i. qui putat vires in arboribus depositas, vt in quibusdam terris sunt: vel etiam ipsas arbores putando.

¶ Ramo. Culpa est, nō providere, quod

C. quādo li. vni. sine iud. vindi. Si autē sit fur, tūc debet distinguī, aut est diurnus: & tūc si potest capi, vel a dāno euadi: non debet interfici. Nocturnū amē licet occidere, si interficiēs nō possit ei parcere sine periculo suo: vt dicit tex. in l. furem. ff. de fcar.

¶ Si aliter. Iatronē ita demū occidere ius est, si vitari periculi aliter nō possit.

¶ c Alioq. Si culpa interueniat. d Nō minus. i. nō pl² ex dolo, qui ex culpa: cū etiam leuissima culpa in hac actione veniat, vt ff. eo. l. in lege ij. vel pprie lege: & cōuerse literā nō minus,

& c. i. nō minus ex culpa, q̄ ex dolo. sic & alia. ff. de pact. l. iuris. gētium. s. pactorū. in gl. nō minus. & C. de sec. nup. l. cū a p̄ssimē. in gl. quātū filio. & ff. de pig. l. Paul². s. dom². & est figura hystorō, p̄teron. i. ordo cōuersus, secūdū Io.

¶ Nō minus ex dolo. Hic est metathe-

sis, pro, non minus ex culpa, q̄ ex dolo.

¶ c Distinguitur. Vtrum commiserit dolo vel culpa, vel non.

¶ f Nulla culpa. Nisi data opera factum est, vt ff. eo. l. item si obsestrix. in fin. & l. nam sicut.

¶ g Deus est. Quia hoc non est ei deputatum. argu. in auth. vt ij, qui obl. se habere perhi. res min. s. fin. verō tacuit. & ff. eo. l. idem iuris. in fine.

¶ h Putator. i. qui putat vires in arboribus depositas, vt in quibusdam terris sunt: vel etiam ipsas arbores putando.

¶ Ramo. Culpa est, nō providere, quod

* solutus

N.A.

N.A.

N.A.

¶ a aestimaretur. Opponitur de eo, qui hodie plurimi fuerit, quam olim: & occisus est ab aliquo. Nam non videtur in hoc casu esse poenalis hæc actio, ergo videtur transire debere in hoc casu ad hæ-

redes. Sed non sequitur: licet enim reperitur in hoc casu, q̄ non sit poenalis: tamen non est apta ut transire debeat: ut in hoc exemplo: aliquis non videt, vel non ridet actualiter: tamen est aptus ridere, vel videre naturaliter: ut arg. ff. de aqua. quot. & aest. l. prima, §. quotidiana. & ff. de flumin. l. prima. §. item fluminum.

¶ Præterea dici potest, quod non transeat ad hæredes ex eo, quia est ex maleficio, ut infra de perpet. & tempo. actio. §. non omnes autem. Syllu.

ADDITIONE. Et sic inspicim⁹ propriam & primariam naturam actionis, & secundum illam iudicamus, non autem secundum accidentalem. facit quod not. gl. in l. si creditori. ff. de legatis primo.

Quando actio subrogatur, & capit naturam alterius, intelligitur secundum naturam ordinariam, & propriam, & primariam: quod not. Aret.

¶ Illud non ex verbis legis. **CASVS.** Seruum meum Aurelius moriens hæredem fecit. antequam meo iussu hæreditatem adiret, seruum illum occidisti. Ius civile vinculum tibi obligationis iniicit, non modo in æstimationem mancipij, sed etiam hæredi-

tituta fuisset, si vltra damnum nunquam lis æstimaretur^a.

¶ **In lege Aquilia non modo illud damnum perempti corporis æstimatur, sed eo amplius quicquid perempto eo corpore damni patimur, siue in admittendo, siue in non acquiendo consistat.**

¶ Illud non ex verbis legis, sed ex interpretatione placuit, non solum perempti corporis æstimationem habendam esse, secundum ea, quæ diximus^b: sed eo amplius, quicquid præterea perempto eo corpore idamni vobis illatum fuerit: veluti si seruum tuum hæredem ab aliquo institutū ante quis

tatis, quæ mihi tua culpa perit. Item, Tu iugum mularum habebas, quæ simul ambæ centum aureos valebant: singulæ viginti: ego vnā occidi: non tantum obligor in viginti, sed in quin-

quaginta. quanti scilicet pretium eius quæ superest, minutum est. Item, duos habebat Roscius histriones, qui simul ducentis aureis æstimabatur: singuli quinquaginta: vnum interfecisti: ceterum persolues: quanti qui super depretiatus est. Cor. vltul.

¶ **Actio legis Aquiliæ non solum civiliter, sed etiam criminaliter potest intentari. Ar.**

¶ Liberum autem est ei, cuius seruus occisus fuerit, & ex iudicio priuato legis Aquiliæ damnum^c persequi,

seruum meum.

¶ d Vel ex comœdis. i. qui cantabāt de comœdia: & vnus sine altero cantare nesciebat.

¶ Depretiati. Quia vsum sui, non singulis, sed coniuncti tantum præstant. d. l. 22. ff. hoc titulo.

¶ e Qui supsunt. Facit arg. contra. ff. de act. emp. l. si sterilis. §. cū per veditore, & de peric. & commo. rei vendi l. si.

¶ f Damnum. s. quanti fuerit in anno retro: ut §. cod. in princ.

quaginta. quanti scilicet pretium eius quæ superest, minutum est. Item, duos habebat Roscius histriones, qui simul ducentis aureis æstimabatur: singuli quinquaginta: vnum interfecisti: ceterum persolues: quanti qui super depretiatus est. Cor. vltul.

¶ b Dixim⁹. Per totum hunc titulum.

¶ Perempto corpore. Paulus appellat causam corpori coherentem. Qui damni causam dedit, damnum dedisse videtur, & intelligitur. l. 22. & l. 23. ff. hoc titulo.

¶ c Nam hæreditatis. In lege enim Aquilia damnum consequimur: & amisse dicitur, quod aut consequi potuimus, aut erogare cogimur: ut ff. eodem. l. proinde si seruum occidisti. & l. si

N. A.

N. A.

¶ a Ca

¶ **Capitalis criminis.** s. legis Cornelia de sicar. ut ff. eo. l. inde Neratius. s. si dolo seruus. & s. sed & si. nam & pro seruo occiso ea lege agitur ut pro libero: ut ff. ad legem Cornelia de sicar. l. j.

s. j. donec tamē agitur yna, non poterit agi reliqua, ut ff. de pub. iur. l. iij. & ff. vi bon. rapt. l. j. s. j. sed peracto vno, agitur reliquo, ut C. quando ci. act. praeiud. cri. l. j. & ff. vi. bo. rapt. l. ij. s. j.

¶ **Limita.** nisi fuerit secuta sententia absolutoria, secundum Bartol. in l. j. C. quand. ciuil. 2. titio. Syluest.

N.A. ¶ **Capitalis.** Ceteros serui, non tantum Aquilia, sed & Cornelia de sicariis puniuntur. l. i. ff. ad leg. Cor. de sic.

¶ **Capite tertio.**

T H E M A.

Quenam differentia est inter primum & tertium caput? Primum ad ea pertinet quae gregatim pascuntur: & ad seruos. Tertium ad alia, quae gregatim non pascuntur, & summam ad res omnes, quibus damnum asferri potest. Primum loquitur de occisione tantum: tertium de omnibus damnis, quae quocumque modo inferuntur.

Itaque siue canem occidero, aut lafero, siue vas fregero, vinum effuderero, aut corrupero, siue vestem discidero, fores effregero, aut alio quouis

& capitalis criminis eum reum facere. Caput secundum legis Aquiliae in ysonon est.

¶ **Reliqua quae (praeter mortem serui aut quadrupedis, quae pecudum numero est) rebus nostris animatis, vel inanimatis damna illata sunt, capite legis Aquiliae tertio vindicantur: quapropter quisquis alteri vredo, frangendo, depascendo, secando, rumpendo, & id genus modis damnum fecerit, quanti ea res in diebus triginta retro proximis plurimi fuerit, domino dare damnabitur.**

¶ **Capite tertio de omni cetero damno cauetur.** Itaque si quis seruum, vel eam quadrupedem, quae pecudum numero est, vulnerauerit, siue eam quadrupedem, quae pecudum numero non est, veluti canem, aut feram bestiam, vulnerauerit, aut

modo (dolo scilicet & culpa) detrimentum fecero, tunc ius civile mihi vinculum iactit obligationis: non tamen ut quanti plurimi eo anno res fuerit, sed tantum diebus triginta proximis

occiderit: hoc capite actio constituitur. In ceteris quoque omnibus animalibus, item in omnibus rebus, quae anima carent, damnum per iniuriam datum, hac parte vindicatur. Si quid enim vltum, aut ruptum, aut fractum fuerit, actio ex hoc capite constituitur, quaquam poterat sola ruptio appellatio in omnes istas causas sufficere. Ruptum enim intelligitur, quod quoquo modo corruptum est. Vnde non solum fracta, aut vltata, sed etiam scissa, & collisa, & effusa, & quoquo modo perempta, atque deteriora facta, hoc verbo continentur. Denique responsum est, si quis in alienum vinum, aut oleum id miscuerit, quo naturalis bonitatis vini, aut olei corrumperetur, ex hac parte legis Aquiliae eum teneri.

ut specialiter quibusdam enumeratis, generaliter subiiciatur verbum, in quo singula complectantur: ut ff. eo. l. si seruus seruum. s. inquit lex.

001

estimatio ineatur. Cor. Vib.

¶ **Not.** quid continetur in tertio capite legis Aquiliae: quia in eo agitur de omni damno praeter mortem. Item, quid continetur appellatione verbi rumpere. Item, quod ita dolus, vel culpa exigitur in hoc capite, sicut in primo. Item, quod plus delinques plus punitur. Item, quod lex quantuncumque poenalis habens plura capitula censeatur repetere in sequenti, quod dictum est in precedenti. Sylu.

¶ **Cetero damno.** Quod, scilicet non continetur in primo capite: ut supra eodem in principio.

¶ **Animalibus.** Velut apibus, anseribus, columbis, pavonibus. l. 19. s. hac actione. ff. ad l. Aqu.

¶ **Ruptum.** Rumpendi verbo, quae uis corrumpendi ratio continetur. d. l. 19.

¶ **Ruptum.** Quod verbum est legis tertij capitis.

¶ **Sufficere.** Sed non est notum.

N.A.

N.A.

N.A.

immis. c. ueris.

absq.

a Culpa. Etiam leuissima, vt ff. eo. l. in lege Aquilia, & leuissima, alias non, vt supra eod. s. iniuria.

b Ex hoc, scilicet tertio, quod est loco secundi.

c Damno. id est, damno dato in ceteris rebus.

d Triginata. Sed quare minus spatium in tertio capite, quam in primo apponitur? Respond. quia in primo grauius deliquit, & ideo grauius puniatur, vt ff. de offi. Præsid. l. diuus. & melius facit lex præcedens. Accur.

e At nec (plurimi) quide verbum adicitur. i. non est positum in hoc tertio capite.

f Sabini. Verbum initio positum propter paritatem rationis, tacite repetitum intelligitur. l. 4. s. vltim. ff. de pact. l. 131. §. 1. ff. de verb. oblig.

g Plebem Romanam. Ergo est plebiscitum quod est verum, vt ff. eod. l. i. vt supra de iur. natu. s. plebiscitum.

Quid autem inter legem, & plebiscitum iuterit, docet Gell. his verbis: Tribuno plebis rogationem ferente, & tributis comitiis, plebe sola per tribus suis conuocata, Plebiscitum dicitur, lex autem centuriatis comitiis fertur, & à Consule aut Prætor. hæc Gellius lib. 15. cap. 27.

h Prima parte. Quæ enim in præfationibus dicuntur, in contractibus repetita esse creduntur, vt ff. de verb. oblig. l. Titia. §. idem respondit. & l. qui sic. & ff. de reb. dub. l. fin. & C. fam. mercif. l. quoties. & ff. de condit. insti. l. lege cum seruis. & ff. de act. empt. l. si venditor hominis. & ff. de contrahen. emp. l. qui fundum & de lega. 2. l. in repetendis. & de conditio. & demost. l. aulia. & l. liber-

is. & ff. de leg. 1. l. Titius. & ff. de fundo instruct. l. iij. & l. Scia. §. Gaio. & ff. de pact. dota. l. cum pater. Sed argu. contrarij sunt. ff. de annuis legat. l. Scio. §. si. & ff. de fideicomissar. libert. l. si. §. fin.

si etiam hac parte (plurimi) verbum adiectum fuisset. Nam plebem Romanam, quæ Aquilio Tribuno rogante, hanc legem tulit, contentam fuisse, quod prima parte eo verbo vta esset.

Directa legis Aquiliæ actio competit, si corpori à corpore damnum illatum: sit quod si à non corpore corpori, utilis dabitur: sin autem neque à corpore datum sit, neque corpus læsum, factum actioni locus est.

contra l. sub conditione. ff. de heredi. inst. & l. Iulius Paulus. ff. de condit. & demost. sol. vt per gl. in d. l. aulia. Sylu.

Ceterum. **ITEM** Quem casum lex Aquilia dixerit ac nominatim notauit? Si corpore corpus læsum sit, vt si mea manu seruum tuum interfecero. Quid ais? Si persuasi seruo tuo, vt in puteum descenderet, & cum eum non attingerem lapsus sit, collumq; fregerit: nullamne lex Aquilia contra me actionem dedit nullam. sed Prætor, quia videt utilitatem Reip. id flagitare, formulam illam atq; actionem certis verbis à lege Aquilia conceptam in hunc casum accommodabit, & amq; ipsam dabit: quæ ideo utilis dicetur. Quid ergo, si neq; corpore, neq; corpus læsero? veluti misericordia & benignitate inductus contrictum seruum exsolui. is profugit. Tunc Aquiliæ legis formula neq; directio, neque utiliter dari potest. nunquam enim

in glo. nō videri. & in glo. fin. & ff. de hered. institut. l. item quod Sabinus. secundum Ios.

Aduerte plura circa hæc gl. Primò, q. gloss. in d. l. cum seruus. signat hunc text. pro contrario. secundò, q. d. l. Latinus, potius facit in contrario: quia ibi nō censetur facta repetitio fideicomissi, nisi à contrario sensu, vt per Bart. sit in summa, & adde. l. seruo alieno. §. ij. ff. de leg. ij. Item, & tertio, quod illa lex Scio, vel Scia non inuenitur, & illa l. si. non facit: & illa l. Sabinus. non est in illo tim. & tamen

* Alibi interu- gaudet.

* est.

* ex.

* vnde.

N.A.

* Hic Accur. dicitur. f. x. l. leg. Aug. Per.

ea lex de hoc casu cogitavit. Prætor igitur novam formulam concipiet, in qua factum narrabit, quæ actio propterea in factum præscriptis verbis nominatur. Cor. vii.

N.A. Directam. Actio directa est, quæ ipsis verbis legis concepra est, cum corpori, à corpore, aut non corpori à corpore damnum datum est. l. 27. §. 4. ff. ad leg. Aquil. Utilis est, quæ non ex verbis, sed ex sententia legis concepra est, cum non corpore, sed corpori dānum datum est: ut in his exemplis. In factum actio hæc appellatur, per quam factum persequimur, cui nec oratio, nec legis sententia convenit, cum dānum neque corpori, neque à corpore datum est. l. 33. l. 55. ff. hoc tit.

2. Mortuus. Quia qui occasionem damni dat, dānum dedisse videtur: ut ff. eo. l. qui occidit. §. in hac quoque actione.

ADDITIO. Tu dic secundum Flor. ibi, quod aut quis dat operam rei licite, & adhibet illam diligentiam quam potest: & tunc non tenetur de iis, quæ postea sequuntur: ut d. §. in hac. in fin. secus si non a libeat diligentiam, aut det operam rei illicitam: quia tenetur arg. ff. eo. l. item Mela. in princ. & est glossa in c. sicut nobis. extra de testam. in verbo dederunt. Ang.

3. b Utilis actio in eum datur. s. legis Aquiliæ, & nihilominus in factum: ut ff. eo. l. item oblitus. §. si quis hominem.

c Non difficulter. Imò facile: ut ff. eo. l. qua actione. §. pen.

d Lege Aquilia. i. directa actione legis Aquiliæ.

e In factum actione. i. subsidiaria pro damnis da-

ctio in eum datur: Sed si quis alienum servum, aut de ponte, aut de ripa in flumen deiecerit, & is suffocatus fuerit eò quod precipit, corpore suo dānum dedisse non difficulter intelligi potest: ideoque ipsa lege Aquilia tenetur. Sed si non in corpore dānum fuerit datum, neque corpus lesum fuerit, sed alio modo alicui dānum contigerit: cum non sufficiat, neque directa, neque utilis legis Aquiliæ actio: placuit eum, qui obnoxius fuerit, in factum actione teneri: veluti, si quis misericordia ductus alienum servum compeditum soluerit, ut fugeret.

ut si annulum excusserit, ut in aqua caderet, ut ff. eo. l. si servus servum. §. si quis de manu. Et in his duobus casibus habet locum utilis actio legis Aquiliæ. & nihilominus in factum, secundum Ioan. ut ff. eo. l. quemadmodum. §. magistratus municipales. cum utroque casu utramque reperiam dari, secundum Ioan. ut ff. vi bo. rap. l. ij. §. si publicanus. Quandoque à non corpore in non corpus, & tunc subsidiaria in factum competit, ut ff. eo. l. si servum. §. fin. De qua actione in factum, quot habet naturas: dic, ut ff. de præscript. verb. in titul. & ut dicemus j. de inter. §. fin.

pro damnis datur, quæ lege Aquilia non comprehenduntur, vel non tenentur, ut ff. eo. l. si servum. §. fin. & videtur hæc esse prætoria, ut ff. de præsc. verb. l. quia actionum.

f Si quis misericordia ductus. Sed si non ductus misericordia, datur furti: ut ff. de dolo. l. & eleganter. §. idem Labeo.

g Compeditum. Est enim dolo proximum: ut ff. de po. l. si hominem. j. resp.

h Ut fugeret. Hic nota, quandoque dānum datur à corpore in corpus: & tunc locum habet actio legis Aquiliæ directa. Quandoque à non corpore in corpus, ut patet per multa exempla. §. proximi. Quandoque è contrario de corpore in non corpus,

* accessoria datur.

* abest.

* potest vis.

* continetur.

* sufficit.

* ci.

DE INIURIIS.

¶ Post alia priuata delicta, & de iniuriis ponitur quod priuatum est delictum, id non publicum, nec enim cuiuslibet competit, sed iniuriarum tantum. Acc.

Generaliter.

Gener. Totus

iste tit. di-

uiditur in sex

partes princi-

pales. Primo,

ponitur quot

modis accipi-

tur iniuria, &

qualiter com-

mittitur. Secun-

do, ex cuius p-

sona nobis in-

inuria illata in-

telligitur. Ter-

tio que est pœ-

na actionis in-

inuriarum. Quar-

to, quando in-

inuria atrox æ-

stimatur. Quin-

to, quod pro in-

inuria, potest et-

iam criminali-

ter agi: & an

tunc possit in-

teruenire pro-

curator. Sexto,

quando tolli-

tur ista actio.

Secunda ibi, Pa-

titur autem.

Tertia ibi, Pœ-

na autem.

Quarta ibi, A-

trox. Quinta ibi,

In summa.

Sexta ibi, Sed

hæc actio.

¶ Iniuriæ tres

sunt species, cō-

tumelia, culpa,

iniustitia. l. i. ff. hoc tit.

¶ Generaliter. Facit ff. eo. l. j. Accurf.

ADDITIO. Veluti si furiosus ser-

uum occiderit. l. v. ff. ad leg. Aquil.

¶ b Græci ὁβρις appellat. Hybris Græcè,

dicitur contumelia Latine: vt asserit

textus, ὁβρις, est culpa. Anomia, ini-

quitas, addita est iniustitia. Inde ἄδικον,

id est, iniustum.

¶ c Iniustitia. Iniquitatem committit

iudex, quando contra æquitatem pro-

nuntiat: iniustitia quando contra stri-

TITV. III.

DE INIV-

RIIS.

¶ Iniuriæ verbum

generatim pro eo

quod non iure fit,

accipitur, specia-

tim, pro culpa.

Generaliter

iniuria dicitur

omne, quod nō

iure fit. Specialiter

aliās contumelia

quæ a contēnendo

dicta est, quā Græ-

ci ὁβρις appellat.

aliās culpa, quam

Græci ἀνομία* di-

cunt, sicut in lege

Aquila damnum in-

inuria datum accipi-

tur: aliās iniquitas

& iniustitia, quā

Græci ἀδικίαν vocant. Cū

enim Prætor, vel

iudex non iure cō-

tra quem pronun-

tiat, iniuriam ac-

cepisse dicitur.

¶ Iniuria non so-

lūm committitur

ostēdi. Quid enim tā durū tamq; inhu-

manū, q̄ publicatione pompæq; rerum

familiarium, & paupertatis detegi vili-

tatem, &c. vt Co. quan. & qui. deberet

quarta pars ex bon. defuncti. l. ij. §. j.

lib. x. Sed dico contrā in sequenti ca-

su, si iure eum prouocauit, vel meum

debitorem appellauit, cū esset: vt ar-

gu. ff. eodem. l. eum, qui. in principio.

¶ i Fieret. Nisi nocens erat. Nam pec-

cata innocentium nota esse expedit: vt ff.

eo. l. eum, qui in principio.

¶ k Matrem familiās. Matrem familiās

cū ius: iniquitatē & iniustitiā, quādo

contra vtrumque pronuntiat. Acc.

¶ d Accepisse dicitur. s. ille cōtra quē

est iudicatum. Vel dic accepisse. i. fecisse

iudicem sic. ff. de damn. inf. l. Procu-

lus. Ac.

¶ e Iniuria. Hic

prosequitur p-

ut hoc tit. acci-

pitur.

¶ f Conuicium.

quasi cōuocium:

cū in vnum

plures voces cō-

feruntur: vt ff.

eo. l. item apud

Labeonem. §.

conuicium.

ADDITIO.

Not. quod ver-

bū iniuriosum

dicitur, siue in

genere. siue in

specie, imppre-

ratur aliquod

delictum com-

missum: vt not.

Bartol. Bald. &

doct. in l. iij. in

princi. ff. de lib.

& posth.

¶ g Quasi debi-

toris. Cū non

esset: vt hic. &

ff. eo. l. si inlu-

riæ. Accur.

¶ h Qui intelli-

gebat. Ex affe-

ctu enim fit in-

inuria, vt ff. eo.

l. iij. sed quid si

erat verē debi-

tor? Adhuc vi-

detur idem: cū

nihil adeo du-

rum sit, q̄ fami-

liarem pōpam

ostēdi. Quid enim tā durū tamq; inhu-

manū, q̄ publicatione pompæq; rerum

familiarium, & paupertatis detegi vili-

tatem, &c. vt Co. quan. & qui. deberet

quarta pars ex bon. defuncti. l. ij. §. j.

lib. x. Sed dico contrā in sequenti ca-

su, si iure eum prouocauit, vel meum

debitorem appellauit, cū esset: vt ar-

gu. ff. eodem. l. eum, qui. in principio.

¶ i Fieret. Nisi nocens erat. Nam pec-

cata innocentium nota esse expedit: vt ff.

eo. l. eum, qui in principio.

¶ k Matrem familiās. Matrem familiās

ea dicimus, quæ est notæ auctoritatis, & honestæ vitæ in domo sua: ut ff. de lib. ex h. l. ij. §. si. & ff. de iis, qui sunt sui vel alie. iur. l. nam ciuium.

a Prætextatū. Prætexta genus est vestis, qua nobiliores ciues Romani solebant uti. Vnde si alius, qui cui permissum erat deferre, deferrebat, in alicuius certe personæ ignominiam: in iniuriarū tenebatur illi, quæ infectabatur: sic plerūq; fit. Acc.

ADDITIO. Prætexta vestis erat puerorum nobiliū vsq; ad annū xvij. quo tempore togā virile sumebāt, & in forū deducebātur: ceterū hic prætextatū significare arbitror omnē puerū ingenuum, cui per ætatem impudiciæ nota iniuri possit. Aemy. Ferr.

N.A. † Prætextatus. Ingenuitatis insigne hoc fuit, ut pueri, puellæq; toga purpurea prætexta limbo vsque ad annū 17. uterentur: post, purā, siue virile togā pueri sumebāt.

b Affectatus. Affectari, est frequenter seq. sed attentare, est

blando sermone pudicitiam alicuius impetere: ut ff. eodem. lege, item apud Labeonem. §. aliud.

c Cuius. id est, alicuius.

d Plurimis modis. Qui notantur. ff. eo. per totum. & C. eo. per totum.

e In potestate habet. Si ille qui iniuriam facit, scit eos esse in potestate, licet ignoret in cuius potestate sint, alioquin non: sicut marito si mulierem

viduam credat: ut ff. eod. l. eum qui nocentem. §. si. Accurs.

f Seu vxorē suam. vel sponsam: ut ff. eo. l. item apud. §. sponsum quoque.

g Etiā patris. Eius non esset: ut ff. eod. l. item apud. §.

sponsum quoq;.

ADDITIO.

Ista glo. non est vera, per l. sed si vni. §. ait Prætor ver. idē est, & si emancipatus. ff. eo. & ibi vide glo. Præter ea, si non cōpetit patri actio iniuriarū, quādo credit pulsa tū fore patrem familiās: ut d. l. eum qui. §. si. ff. eo. ergo multo fortius non cōpetit sibi, quando in veritate est pater familiās. s. quando est emancipatus, secundum Ios. Fab. quod credo verum. Ang.

† Patris. Si modo in eorum iniuriam id factū. l. 8. §. l. ff. hoc tit. Et notandus casus, quo vnus delicto, plures lēdi intelliguntur.

h Cuius. s. feminæ vel nur.

i Nulla iniuria. Quātum ad hoc ut agant, s. inspecto iure ciuili: sed sic, inspecto iure naturali: ut ff. eod.

l eum qui. §. j. & ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. l. ij. & §. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. §. si. quæ est contra.

† Nulla iniuria. Quia serui pecudibus comparantur. l. secunda. §. i. ff. ad leg. Aquil.

k Per liberos id est, filios.

† Et alios etiam, qui liberorum appellatione veniunt. l. liberorum. ff. de ver. sign. Sylu.

filix nomine tecū iniuriarū agi potest, sed etiam patris & quoq; & mariti nomine. Contra autem, si viro iniugia facta sit, vxor iniuriarū agere non potest. Defendi enim vxores à viris, nō viros ab vxoribus æquum est. Sed & focer nurus nomine, cui^h vir in eiusⁱ potestate est, iniuriarum agere potest.

† Ex iniuria facta seruo nō agit seruus, sed cuius Dominus, si iniuria in suam cōtumeliam fiat, vel fuerit attrox. Arey.

† Ex iniuria facta seruo nō agit seruus, sed cuius Dominus, si iniuria in suam cōtumeliam fiat, vel fuerit attrox. Arey.

† Seruis autē ipsis quibus nulla iniuria^j fieri intelligitur, sed domino per eos fieri videtur: non tamen iisdem modis, quibus etiā per liberos^k, & vxores: sed ita: cum quid atro-

l. eum qui. §. j. & ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. l. ij. & §. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. §. si. quæ est contra.

† Nulla iniuria. Quia serui pecudibus comparantur. l. secunda. §. i. ff. ad leg. Aquil.

k Per liberos id est, filios.

† Et alios etiam, qui liberorum appellatione veniunt. l. liberorum. ff. de ver. sign. Sylu.

a Atrociter. Quam æquum sit.

b Et quod aperte. Repete, & cum id commissum fuerit, quod, &c. Si autem non in domini contumelia, sed serui tantum, tamen adhuc non debet iniuria relinqui

à pratore: ut ff. eo. l. item apud Labeonem. §. si quis sic fecit.

c Ad contumeliā domini respicit. His duobus casibus domino datur actio: hoc est, siue ad eius contumeliā fiat iniuria, siue seruus atrociter verberetur: & sic dominus agit propter iniuriā seruo factam: non tamē serui nomine, quasi seruo competat actio: sed in primo casu suo nomine pro iniuria. s. sibi commissā.

d Dic ex mente Ang. in ij. notab. hic, & hæc gloss. male loquitur: quia text. hic duo copulatiue exigit. s. quod quid atrociter sit commissum, & quod aperte ad contumeliā domini respiciat: unde vnum tantum non sufficit, prout vult gl. in l. si hæredi plures. ff. de cond. inst. Syl.

e In hunc casum. Non solum in superiori casu, quando ad contumeliā domini facta est iniuria.

f Adde, quod ex ratione §. assignata hæc quoque gloss. facta est. Syl.

g Si comuni. **HEM A.** Panurgus seruus erat Fannij & Roscij communis. Finge Fannij Consulē aut Pratorē fuisse. Si Flavius Panurgus verberaret, ius civile legē magis obligatū tradit Fannio Flavius, quā Roscio. quid ita? quoniam iniuria hæc non ex parte, sed ex persona dominorum æstimanda est. Item, finge Fannij Proprietarium, Roscium usufructuarium esse. Soli Fannio Fla-

uius obligatus est. Cor. Vib.

h Pro parte. id est, pro partibus dominicis, ut in contractibus. §. j. §. de stipul. seru. Paulus tamen contra sentit. l. 16. ff. hoc tit.

dominorum persona: quia ipsis fit iniuria. Quod usufructus in seruo Titij est, proprietatis Mauij, magis Mauius in iniuria fieri intelligitur.

Pro iniuria facta libero homini & seruo alieno, qui seruiunt in his, bona fide si facta fuerit in despectum nostrum, competit nobis actio iniuriarum. Aret.

i Sed si liberto homini, qui tibi bona fide seruit iniuria facta sit, nulla, tibi actio dabitur, sed suo nomine is experiri poterit: nisi in contumeliā tuā pulsatus sit. tunc enim competit &

usufructuarij facta sit: ut ff. eodem. l. item apud Labeonem. §. si usufructus. & §. item si liberum. ad finem legis.

Manio. Quia usufructus seruorum in ipsorum operis, non in vltione iniuriarum positus est l. 15. §. 3. ff. hoc tit.

Competit. Alii casus, quo plures vnius delicto læduntur. d. l. 15. ff. hoc tit.

Sed si libero. **C A S U S.** Palinurus liber cum esset, mihi tamē bona fide seruebatur, est Neuius verberauit. ius civile vinculum iniicit obligationis Neuius. sed ut traderet illud vinculum in manum mihi an Palinuro? Distinguendum est. aut enim in meam contumeliā verberatus est, & tunc mihi dabitur: aut in ipsius tantum Palinuri contumeliā, & tunc ipsi dabitur. Cor. Vibul.

a Et

^a Et tibi. Non solum ei.

^b In tuam contumeliā. Nec minus ipse iniuriarum ager. ideo in fructuario distinguī oportet, vt ff. eod. l. item. §. item si liberum.

Pœna autem iniuriarum.

CASVS. Quæro, eequanā pœna iniuriam facienti constituta sit ex legibus xij. Tab. Si membrū ruperit, meū, ē pœcto talio esto: Si iniuriā alteri faxit, viginti quinque aris pœne sunt. Si os rupisset, grauior erat pœna. Quæ nā huic successit edicto Prætorio? Iniuriam passus eā æstimat: & iudex arbitratu suo eā quantitatem taxat, atque definit. Corn. Vib.

^c Membrum. Puta manum, vel pedem.

ADDITIO.

Not. ex text. & gl. quid dicatur membrū & habetur in l. non sunt liberi. ff. de statu hom. per gl. & doc. & an dēs dicatur membrum, habetur in l. cui dens. ff. de edil. edic. de quo vide Bart. & Ioan. de Imo. in l. ij. ff. de pub. iud. Ang.

^d Ruptum. i. detruncatum.

^e Talio. id est, similitudo supplicij: vt membrum pro membro.

^f Quasi in magna. Hæc est ratio non ad proximum, sed ad illud quod erat pœna talionis. Accur.

N.A. Paupertate. Plinius lib. 18. c. 3. Gel. li. 11. c. 1. testantur supremam fuisse dærum ouium, bouum verò triginta.

[†] Index. Sic Gellius. Prætores (inquit) iniuriis æstimandis recuperatores se daturos edixerūt: Et hæc est actio moribus introducta, vt Paulus testatur lib. 5. tit. 1. sentent.

stituta: quasi in magna veterum paupertate. Sed postea prætores permittebat ipsis, qui iniuriā passi sunt, eā æstimare: vt iudex vel tanti reū* condemnet, quanti iniuriam passus æstimauerit: vel minoris, prout ei visum fuerit. Sed pœna quidem iniuriæ: quæ ex lege duodecim Tabularū introducta est, in defuetudinem abiit: quam autem Prætores introduxerunt (quæ etiam honoraria^h appellatur) in iudiciis frequētatur. Nam secundum gradum dignitatis, vitæq; honestatē crescit, aut minuitur æstimatio iniuriæ. qui gradus cōdemnationis & in seruilī persona nō immerito seruatur: vt aliud in seruo actore^k, aliud in mediij actus homine^l, aliud in vilissimo

^g æstimauerit. Per sacramentum taxatione iudicis.

^h Honoraria. Facit §. de iur. natu. gent. & ciui. §. proponenda.

ⁱ æstimatio. Proposita actio ne iniuriarum prætoris, quæ anno continuo tollitur: vt Co. eodem. l. si non conuicij. nisi in casu, vbi anno vili datur: vt ff. quod metus cau. l. si cum exceptione. §. post annum.

^k In seruo actore. id est, castaldo.

ADDITIO.

Seruum actorem Aem. Fer. exponit, cui rationis, aut mensuræ, aut rerum omnium: aut bonæ partis, procuratio madata & credita erat.

[†] Seruum actorem. Actor idē qui dispensator, id est, qui domini pecunias administrat. De qualitate seruorum vide l. 203. in fine. ff. de verb. sign.

[†] I Mediij. actus homine. Qui mesonauta, alias mediastinus dicitur. ff. nau. cau. sta. l. 1. §. qui sunt. ver. nec enim. & §. caupones. vers. ceterum.

ADDITIO. Mediij actus seruus intelligi potest neq; maxime rei præpositus, qualis est actor: neque minime, qualis hostiarius, aut scoparius: Media

^a vide
vtr.
l. iij.
lib. 4. l.
76.

Mediastinum autem appellabant, vilissimis muneribus fungentem portadorum lignorum, atque similium rerum: hi si mali erant, & suspecti in compe-
dibus habebantur, & agro fodiendo,

salinis, simili-
busque rebus ex-
ercebatur. Hos
genus ferratile
Plautus appel-
lat. Aemyl. Fer.
† a Compedito.
Id est, in eo fer-
uo, qui nullam
aliam affert v-
tilitatem: sed
tantum ligatus
stat.

¶ Non bene intelligit gl. quia
tex. voluit intelligere de his
qui compediunt
fodiunt terram,
vel metalla. Syl.

*Lex Cor-
ne. unde
dicitur.* b Lex Corne-
lia. Ideo sic di-
cta, quia Cor-
nelius Sylla pre-
fectus primus
eam fecit: ut ff.
de accusa. l. hos
accusare. in fine
legis. Accur.

¶ c. Introdūxit.
f. d. l. Cornelia.
in qua aēione
cōdemnatio fit
aētimatione iu-
dicis: non iure
iurando in litē:
vt ff. eo. l. con-
stitutionib. Sed
nunquid in his
caſibus. qui tres
ſunt ex lege

Cornelia, est hæc actio perpetua? Dicunt quidam, vt M. quòd sic: cùm omnis actio ex lege descēdens sit perpetua: vt infrà de perpet. & temp. act. in principio. Sed Ioan. contrà. dicit enim semper eam anno continuo tolli: vt Codice eodem. l. si non conuictij. Et not. quòd his tribus casibus est ciuilib, aliàs est vbique prætoria, cùm à Prætorē sit inducta: vt ff. co. l. Prætor. Accur.

¶ Aduerte, quia gloss. suprâ proxim.
in vers. æstimatio. & Bartolus in le
ge, iniuriarum, ff. eodem, ex opin. A.

zo. contrarium sentiunt. Sylva.

† Introdūxit. Quæ publica quidem ac-
cusatio est. l. 12. in fine. ff. de accus. Sed
receptum est, vt etiam ciuilit̃ agatur.
l. 7. ff. hoc tit.

atrocem autē iniuriam ex facto, loco, p̄sona, & corporis parte, quæ læsa fuit, reputamus.

Atrox & iniuria æstimatur, vel ex facto ^h: veluti si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibus ^g cæsus: vel ex loco: veluti si cui in theatro, vel in foro, vel conspectu Prætoris iniuria facta sit: vel ex personæ: veluti si magistratus ⁱ iniuria passus fuerit: vel si Senatori ab humili persona ^t iniuria facta sit, aut parietis, patronove fiat à liberis: vel libertis ^k. Aliter enim Senatoris, & parietis patronique, aliter extranei, & humilis personæ iniuria æstimatur.

incend. ruin. naufr. I. Pedius. §. j.

† Magistratus. Quæ de re, exstat Demo. N. A.
Ithenis querela in Midia, quæ profer-
tur in l. 16. §. 4. ff. de pœnis.

¶ i Humilis persona. Quæ sit perso-
na humilis, dic: vt Cod. de inc. nu. l.
humilem.

¶ k A liberis vel libertis. Quibus ad-
uersus parentes & patronos agere per-
mittitur, si sit atrox iniuria facta eis
à parentibus & patronis: vt ff.eodem.
l.Prætor edixit. §. præterea puta in o-
culo, vel in ore: vt ff. eod. l. Prætor. §. si
& l. sequen. Accur.

¶ d Pulsat. Sine dolore.

§ Verberatū
ne, ſcilicet cum
dolore, vt §.
eodem. l. lex
Cornelia. §. pri-
mo.

¶ f. Domū suā. *Domus*
Facit ff. de iis, *mita.*
qui deiecit. vel
effud. l. j. §. ha-
bitare.

↑ Introitum. N.A.
Quod ad direc-
tarios perti-
net. l. 7. ff. de ex-
tr. crim.

¶ g Atrox. Ideo atrox iniuria ab alia separatur, quæ sit minor, vt per hoc magis puniatur: vt supra eodem §. pœna. ff. eodẽ. l. Prætor edixit. §. atrocem. & §. finali. & l. vulneris. & l. sequenti.

¶ Quæ autem
dicatur atrox
iniuria decla-
rat Specul. in
titu. de aduoc.
§. vij. vers. fin.
Syluest.

§ h Ex facto. Ma
gis quā ex pre
tio rei: vt ff. de

AN

ADDITIONO. Dicas secundum Salicet. in l. iniquum. C. qui accusa. nō pos. quod licet pro leui iniuria filius in potestate nōn possit patrem solenniter accusare: vt l. lis nulla. ff. de iud. tamē iudicis officium potest implorare pro graui: vt l. si lenones. C. de epil. aud. Emancipatus quoque pro leui delicto nō accusat: sed pro graui sic: dummodo ciuilitate agi non possit. aliās secus, vt hic per doct.

¶ **a** Nonnunquā. id est, aliquando. & sic duæ negationes faciunt vnā affirmationem. Accursius.

¶ **b** Filiofamilias. Nihil quia facta iniuria filio, duæ actiones nascuntur: & vtriusque exercitium competit patri: vt ff. eodem. l. sed si vnus. s. filiofamilias. & l. pater. sed facta iniuria patri, non ideo filius aget.

¶ In summa. **CASVS.** Si velim priuatam rem meam persequi, vt actione, quæ Ciuilis dicitur. Si rei publicæ quod interest persequi malim, crimenque puniri, & malignum hominem, qui contra leges fecerit, vt actione criminali. & iudex poenam ei imponet, qui fecerit iniuriam: quæ poena Extraordinaria est: quia solus ille iudex hanc poenam imponit, contra consuetum ordinem publicorum iudiciorum, in quibus Quæstor sedens pro tribunali quinquaginta aut sexaginta iudices habebat, cum quibus de crimine cognoscebat. At in criminibus, quæ Extraordinaria dicuntur, Præfectus vrbi, vel Præses prouinciæ solus de crimine cognoscit & poenam lege constitutam imponit. Corn. Vib.

N.A. ¶ Criminaliter. Iege Cornelia.

¶ **c** Agere. Et sic tollitur vnum iudi-

cium per aliud: cum vtrumque sit prodictum ad vindictam, vt ff. eod. l. Prætor. s. j. & l. quod lenatus consultum. in fin. in glo. fin. secus, si alterum esset de re familiari: vt C. quando ciui. act. crim. præiud. l. j.

tor interuenire nequaquam potest, nisi qui iniuriam persequitur, vel se defendit, aut illustris, aut superillustris sit.

¶ In summa sciendum est, de omni iniuria, cum, qui passus est, posse vel criminaliter agere, vel ciuilitate. Et si quidem ciuilitate agatur: estimatione facta, secundum quod dictum est, poena reo imponitur: si autem criminaliter, officio iudicis extraordinaria ¶ poena reo irrogatur: hoc, vi-

poena. in fin. s.

¶ **e** Poena. Pecuniaria, scilicet auctori danda.

¶ **f** Extraordinaria. scilicet capitis vel status si iudici sedeat, vel pecuniaria inferenda fisco, non auctori: vt ff. eod. l. fin. Accurs.

¶ Latè disputatur de hac glo. vero. in l. si fugitiui. C. de ser. fugit. & Dec. in c. ex literis. de constit. vbi limitat octo modis. & in l. cum filiofamilias. ff. si cert. pet. in iij. notab. Syl.

ADDITIONO. Et sic vbi poena est in arbitrio iudicis, potest suū arbitrium extendere vsque ad mortem: quod est verum pensata & attentata facti qualitate. l. Pedius. s. j. ff. de incendi. rui. nau. Item, ex hac glo. elici potest. quod si ageretur de crimine ad poenam pecuniariam fisco applicandam, iudicium dicitur esse criminale.

¶ Extraordinaria. Aut metalli, aut ex filij, aut operis publici Paulus lib. v. tit.

Et ideo si de iniuria atroci actum est iniuriarū, nihilominus potest agi lege Aquilia ad damnum: & e conuerso. Nec enim actione iniuriarum agitur ad damnum, vt ad damnum, sed vt ad contumeliam: vt ff. eod. l. item apud Labeonē. s. si quis seruo verberato.

¶ Hæc glo. sentit idem, quod glo. in l. dominium. C. eodem. quæ reprobat a Bart. in l. qui seruū. ff. de act. & oblig. Syl. ¶ Ciuilitate. Actione Prætoria.

¶ **d** Dictum est. Vt supra eod. s.

* quem admodum Poena arbitria ad mortem extenditur. N.A.

tit. 4. sentent. & l. 43. ff. hoc tit.

^a Constitutio. Vt C. eod. l. fin.

^b Illustres. Hi sunt qui tantum nomine illustres sunt, & non dignitate: illi autem sunt super eos, qui dignitatem & administrationem habent: supra quos nemo est, nisi imperator: quod dicitur, ut not. in authen. ut ab illust. & qui supra eos sunt.

ADDITIO.

Illustres sunt Senatores, ceterique, qui ius dicende in Senatu sententiam habebant: ut patet ex l. nuptiar. ff. de sena. Clarissimi autem, Patricij & Consules, quos super illustres hic appellat. Nominatum autem Clarissimorum nomine comprehendit Comites & Tribunos tradit Iustin. in Nouel. tit. ut ab illust.

N.A. ^a Illustres. Hi sunt, qui sententiam in Senatu dicende ius habent. Eorum alij sunt minores, alij maiores, qui dicuntur super illustres: ut Consules, Patricij, Praefecti Praetorio l. j. C. de Primicer. ^c Actionem. i. accusationem. Et est speciale in accusatione, alias contra: ut ff. de procur. l. licet. §. ad actionem. & ff. de pub. iud. l. pen. §. ad crimen. ^d Apparet. Dicitur ergo hic casum eius legis.

^e Ut cui. id est, alicui: vel cuius, id est, alicuius.

^f Mala. id est, maxilla.

^g Percuteretur. Sed videtur, quod ex tali consilio non teneatur: ut supra de oblig. qua ex delicto nascuntur. §. ope. in fin. §. Sed dicitur, ut ibi diximus. Item, arg. contra, supra mand. §. tua tantum. ibi, quia nemo ex consilio.

^h Hec actio. Dicitur, quod ratio quare si

semel animo remissa est iniuria non potest recoli, est, quia principaliter tenetur l. j. §. ait Praetor. ff. si quadr. pau. fec. dic. & ideo dissimulatione aboletur. ut hic dicitur: & declarat

tur*, qui dolo fecit iniuriam vel qui procurauit, * ut cui mala pugno percuteretur §.

Actio iniuriarum non nascitur, nisi ab initio iniuriatus in animo suo iniuriam reuocauerit. Vel sic, secundum glo. Actio iniuriarum iam nata, tollitur dissimulatione. Aretinus.

^a Hec actio dissimulatione tollitur, ut aboletur. & ideo si quis iniuriarum dereliquerit: hoc est, statim passus ad animum suum non reuocauerit: postea ex poenitentia remissam iniuriam non poterit recollere.

verbis talibus nascitur haec actio, sed ex contumelia: ut ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. Item quomodo aboleretur haec, nisi esset nata: certe nullo modo: ut ff. de iniust. rup. test. l. na & si. §. post defectum. & ff. de verb. obl. l. decem.

^b Dissimulatione. Iniustitia aestimatur non tantum ex animo facientis, sed etiam ex animo patientis: Nam qui iniuriam sibi factam ad animum non reuocat, non videtur iniuriam passus l. xj. §. j. ff. hoc tit. Eius rei exemplum existat apud Terentium in Adelphis: Moris etiam fuit, ut his factis fieret verbis. Nollem factum, vel nollem dictum. Plautus in Amphit. ^c i Non reuocauerit. id est, aboleretur. Non enim oportet dicere, ad animum reuoco: sed sufficit si remaneat iratus, & ei non reconcilietur. Sed quid, si in

Fortun. qui ex hoc multa inferret notanda in l. legitima. ff. de pact. Syluest. ^d h. Dissimulatione. Ut si risi, vel lusi, vel comedi cum eo postea. [Hoc verum si ex voluntate, non si ex necessitate, vel honestate, aliter fieri non potuit, ut si invitati in conuiuium, vel aliter. Sylu.] Item tollitur etiam nudo pacto ipso iure: ut ff. de pact. l. si tibi. §. quedam actiones. Sed nunquid est nata, etiam statim facta iniuria: aut ita deum, si dicat ad animum reuoco? Quod vltimum dixit B. ut dicitur. Sed certe imo est nata statim: nec enim ex reuocatione ad animum, vel ex

* contra
netur.
* abest.
* curam
nit.
* Actio
iniuria
rū quo-
modo
tollitur.

si in ultima voluntate in poenitentia remittit quasi coactus morte, & postea conualeret: nunquid renascitur? Videtur quod sic: arg. supra de don. s. mortis causa. Item quia coactus remittit. unde Prætor ratum non habet: ut ff. quod met. cau. l. j. Sed contradico: quia fuit semel extincta: unde in perpetuum resuscitari non potest: ut ff. de sol. l. qui res. s. areâ. ibi, in perpetuum. Itæ præsumo, quod perpetuo voluerit remittere, siue coualuerit, siue non: nam alias non potuit bene

poenitere: præsumam ergo eum non fuisse immemorem suæ salutis: ut C. ad leg. Iul. repet. l. fin. Item est contra ad id, quod hic dicit, nuda voluntate tolli hanc actionem. ff. de negot. gest. l. Pomponius. ibi, nam quomodo, &c. & ibi not. gloss. nuda: sed certè ab initio tollitur nuda voluntate, & simplici & unius tantum. sed si semel ad animum reuocauerit, non remittitur per nudam voluntatem: sed per voluntatem nudam verbis, vel pacto expressam, sic etiam ipso iure: ut dictum est per l. si tibi. s. quædam. ff. de pactis.

¶ Dictamen, quod si quis in confessione sacramentali remisit iniuriam, potest nihilominus agere: quia rancor remissus est, non interesse. Ita est communis opin. doct. in l. si tibi. s. j. ff. de pact. Syluest.

DE OBLIGATIONIBVS, quæ quasi ex delicto nascuntur.

¶ Quia de obligationibus ex maleficio diximus, sequitur de iis, quæ ex quasi maleficio sunt. Accurs.

Iudex. Totus iste tit. diuiditur in duas partes principales. Primò, ponit casus, in quibus quis obligatur ex quasi maleficio. Secundò, quæ actione his casibus agitur. Secunda ibi, in his autem.

CASVS. C. Aquilius iudex inter, Quintum & Neuium datus est. is per imperitiam malè iudicauit, ac Neuium

damnavit. Ius civile vinculum ei obligationis iniicit, quod vinculum Neuius tradit, ut actione in factum cogere eum possit, quantum equius & melius iudici sumpto videbitur soluere. Hæc obligatio non ex contractu nata est:

quid enim cum Neuius negotij gessit? non ex delicto, imprudens enim peccauit: at delictum animo malo committitur. Sed quoniam propius accedit ad delictum Aquilij factum, quam ad contractum, Prætor quasi ex delicto esset, actionem contra

TITVL. V.
DE OBLIGATIONIBVS, quæ quasi ex delicto nascuntur.
¶ Obligatio ex quasi delicto oriri dicitur, quando non ex dolo malo, sed magis imperitia quadam, & minus providè delinquitur: quo pacto & iudex si per imperitiam perperam pronuntiavit, facit litem suam, id est, damnum eius litis, ut equitati iudicantis videbitur, lêsso restaurare compellitur.

Si iudex a litem suam b fece-

eum in factum dabit. Corn. Vib.
¶ Iudex litem suam facere dicitur malè N. A. iudicando: propterea quod eius secundum quem male pronuntiavit, causam suscipere cogitur, eamque suam defendere. l. v. s. si iudex. ff. de oblig. & act. l. ult. ff. de extraord. cogn.

a Iudex. Siue sit paterfamilias iudex, siue filiusfamilias. sed quando est filiusfamilias, pater de peculio tenetur, in quantum fuit in peculio: cum filiusfamilias litem suam fecit, ut ita sint duo specialia: & quia datur de peculio, licet sit quasi maleficio, quod non est aliud: ut ff. de iis, qui deie. vel effu. l. j. s. si filius. Item, quia inspicitur tempus quo fecit litem suam in condemnando: licet alias, rei iudicata tempus spectetur: ut ff. de pec. l. quæsitam. & probantur hæc. ff. de iud. l. si filiusfam. Vel dic, quod filius convenitur: ut not. in d. s. si filiusfamilias. Accurs.

¶ Adde, quod communis doct. resolutio est, quod quando per imperitiam iudicat, peculiotenus teneatur: quando verò dolo, teneatur in solidum: ita doct. in d. l. si filiusfamilias. Syluest.

b Litem suam. i. controuersiam, vel litigium: ut in id teneatur ipse in quo læsit aliquem, & hoc quando per ignorantiam, vel imperitiam: ut i. sequitur. Nam si dolo, tunc non habet locum hic titulus: sed ex maleficio tenetur, & sit infamis: ut C. de pœ. iud. qui ma. iud. l. fin. Sed nunquid hæc omnia in arbitrio locum habent? Dicit Io. quod sic: ut C. de pact. l. si quis in conscrib.

Alij

Arbiter
si facia
litem
suam an
sit pu
nicndus
sicut in
dex.

Alij contra, cum possit poena peti tantum nec sententia valeat: vt C. de arb. l. j. & l. ij. & maxime secundum noua iura, quae loquuntur, cum est iuratum ab arbitro, vel a partibus secundum quae nihil eis

erit praeter sacramentum: vt inauthen. de iudi. s. quia vero. verum si autem ex ignorantia. Sed certe sententia prima vera est, nec obstat hae auth. quia nihil erit ei, id est, arbitro praeter sacramentum, scilicet vt possit cogere partes suo stare iudicio, vel eis, id est, partibus. Nam vocabit alteram partem per iuramentum: sed & contra arbitrum nihilominus agat, vt dictum est: & per actionem in factum, vt infra eod. s. fin.

¶ Dic, quod in arbitrio compromissario decisio glo. non procedit. l. penult. vbi omnes. C. de arbitr. In arbitratore magis communiter videntur tenere, si dolo iudicauit, quod declara, iudicio meo, in dolo ex proposito, non in dolo re ipsa. Syluest.

ADDITIO. Iudex litem suam facit, qui vel dolo malo, vel imprudentia, ita iudicat, vt sibi ius dicere videatur, non litigatori. Vide tamen (inquit Eg. Baro) ne litem suam faciat iudex, quod cum litem alienam iudicet ob dolum suum vel culpam litem sibi pariat, ex delicto, vel quasi delicto. Cum enim pecunia corruptus scienter perperantius dicit, maleficio est, & praeter ignorantiam litis aestimationem suffert. l. fin. C. de poen. iud. l. si filiusfam. ff. de iudi.

¶ Fecerit. id est, male iudicauerit.

¶ Ex contractu. Vel quasi.

N.A. ¶ In quantum. Hoc differt dolus ab imperitia. Illud, delictum est; hoc, quasi delictum; & illius nomine, veram litis aestimationem praestat l. viij. ff. de iud.

¶ Videbitur. Vt si dubitauit circa legem Fusiam Caniniam, durius puniatur. si autem in l. illa Gallus Aquilius, mitius puniatur. [Hanc gloss. sequitur Ias. in l. quod re. ff. si cert. pet. quem

iectum, effusumve fuerit, quod transfuerit, aut ea parte, qua vulgo iter sit, aliquid suspensum habeat, cuius casus periculosus sit, ex quasi delicto obligatus, poenas hic descriptas incurrit.

¶ Item is, ex cuius coenaculo vel proprio ipsius, vel conducto, vel in quo gratis habitatur, deiectum effusumve aliquid est, ita vt alicui noceret *†: quasi

vicini occidit: Ius civile mihi vinculum iniicit obligationis, non tamen ex contractu: quid enim cum vicino negotij gessi? non ex delicto, quid enim deliqui, cum id me imprudenter factum sit? Quia tamen hoc ad delictum propius accedit, quam ad contractum. Praetor dabit contra me actionem, quasi ex delicto obligatus essem. Cor. Vib.

† Coenaculo. Coenaculum, est pars domus superior. N.A.

¶ d Habitat. Hospes plane non tenetur, sed is, qui hospitium dederit, vt ff. de iis, qui deie. vel effud. l. j. s. penult. Accursus.

ADDITIO. Not. quod quando quis debet citari ad domum solita habitationis, non sufficit citari ad hospitium. iuxta. l. iij. s. Praetor. & ibi late Bart. ff. de damn. infect.

† Noceretur. Id est, alicui damnum daretur. Nam haec actio de damno est, & ad legem Aquiliam accommodata: qua de causa, improprie legis Aquiliae actio dicitur l. s. s. & ideo. & s. cum autem. l. 27. s. poen. ff. de his qui deiecer.

vid. Et quod error probabilis faciat iudicem in nihilo teneri parti laesa, dicit gloss. xj. q. iij. remercium. Syl. Et hoc quando non fuit data pecunia iudici, vel promissa: alias graues poenae sequerentur: vt C. de poen. iud. qui ma. iud. authen. nouo iure. & facit ad hoc resp. ff. de var. & extraord. cog. l. si. Accurs.

¶ Item is ex cuius coenaculo.

CASVS. Seruus meus tegulam ex aedibus in quibus habitabam delicias, per imprudentiam seruum mei

* nocere
retine.

N.A.

¶ a Id

¶ a Id positum. Licet ipse nō posuerit.

¶ b Si ceciderit. Non enim spectatur, ut noceat.

¶ c Poena. Præstanda.

N.A. ¶ Poena. Quæ actori attribuetur: nam hæc actio popularis est. l. 5. s. hæc autem. ff. popul. actio.

¶ d Decem de reorum. Vel solidorum: ut ff. de iis qui deie. vel effud. l. si verò. § Prætor. & s. fin. & tunc dicat actionem in factum fore annuam: ut ff. de popul. actio. l. fin.

N.A. ¶ Dupli. Graui⁹ igitur damnum hoc punitur, q̄ in lege Aquilia, quæ in duplum non est, nisi aduersus inficiantem: & tantum aduersus eum, qui ipse damnum dedit.

¶ e Constituta est actio. Perpetua, quæ hæredi datur, sed in hæredē non datur: ut ff. de iis, qui deie. vel effud. l. si verò. s. hæc autem actio.

¶ Nisi iam lis fuerit contestata, vel aliud simile factū. Syl.

¶ f Quinquaginta. Ideo certa poena statuitur:

quia non potest æstimatio liberi corporis fieri: ut ff. ad leg. Rh. de iact. l. ij. s. l. j. Et competit hæc actio intra annum, & nec hæredi, nec in hæredē datur: cum sit poenalis, & popularis, quæ prius datur ei, cuius magis interest: ut ff. de iis, qui deie. vel effu. l. si verò. s. quæ autem.

N.A. ¶ Quinquaginta. Pro poena, scilicet, nō pro eo quod interest: quia liberi hominis æstimatio nulla est. l. vltima. ff.

hoc tit. sed tanquàm præmium ei, quod hac actione experietur.

¶ g Actio datur. Perpetua sibi: sed alij, putà hæredi, pro eo, si mortuus est, annalis datur: ut ff. de iis, qui deie. vel effu. l. si verò.

l. si verò plures. §. hæc autē actio. ibi, sed si libero, &c.

¶ h Est factus. Quia difficillimu est æstimare futuras operas.

¶ i Si filius familiars seorsum. *operas* *THIN* **C. A. S. V. S.** Filius, qui in patris manu erat, & seorsum à patre habitabat, regulā deiciens per imprudentiā hominem vulneravit: Ius civile non in patre, sed in ipsi vinculum iniiciet obligationis. quæ de causa non ex contractu, cum contrahere neque potuerit, neque voluerit: nō ex delicto, imprudens enim id fecit: sed quia propius ad delictum hoc accedit, ideo Prætor contra eū actionem quasi ex delicto obligatum cōcedit. Quod eodē modo iudicandum est, si iudex cum esset, tibi iniuriam fecerit. Cor. Vib.

¶ Si ex cœnaculo filij habitatis seorsum à patre aliquid fuerit proiectum, vel aliquid fuerit appensum, vel fecerit litem suam, pater non tenetur.

Arctinus.

¶ Si filius familiars seorsum à patre habitauerit, & qd ex cœnaculo eius deiectum effusumve fuerit*, siue qd positū, suspensumve habuerit, cuius casus periculosus est: Iuliano placuit, in patre nullā esse k * actionem,

dum est, si iudex cum esset, tibi iniuriam fecerit. Cor. Vib.

¶ i Seorsum. i. Separatus à patre.

¶ k Nullam esse. Etiam de peculio: ut ff. de iis, qui deie. vel effud. l. j. s. si filius familiars.

¶ l Filio. Quia pater de peculio actione, neque ex delictis, neque ex quasi delictis filij tenetur. l. j. s. si filius. ff. de his qui effud. Pater tamen cedere peculio cogitur. l. 15. ff. de iudic.

P p

a Litem suam fecerit. s. si sine patre habitauerit, aliàs pater de peculio teneatur: vt ff. de iud. l. si filius familiars, secundum Io. Vel dic idē, s. vt teneatur ipse filius familiars, habitet cum patre, vel non. (sed secundum Azonē pater hic teneatur de peculio, vt dictū est per l. si de iis, qui deie. vel effu. l. j. s. si filius fam.)

o fecit.

Filio verò condemnato, & ibi pater teneatur de peculio, cū videatur quasi contrahi cum filio: vt ff. de no. a. actio. l. & si cōdemnatus. & ff. de pecul. l. si. s. idem scribit.

Item exercitor. CASVS

Cū in caupona essem, aut trigonali pila exercerer, quidā minister dom^o palliū meū furtus est. Ius ciuile magistrū caupona, aut ludī obligatum mihi tradidit: nō ex cōtractu, aut delicto, quid enim

aut cōtraxit, aut deliquit? sed quia hoc ad delictum accedit (cū enim ministros fures habeat, non est expers culpa) Prætor in eū, quasi ex delicto obligatus esset, actionem dabit. Cor. Vib.

b Item exercitor. Quis sit, dic, vt j. cum eo. s. l. j. Accurs.

N.A.

Exercitor. Exercitor nauis, caupona, stabuli dicitur, ad quem, quæstus, qui exercenda nauis, caupona, stabulo sit, pertinet. l. s. s. vlt. ff. de oblig. & actio, qui & nauarchus, & nauiculari^o dicitur.

c Quasi ex maleficio. i. actione in factum in duplum: vt ff. naut. caup. stab. l. si. & ff. fur. aduer. naut. caup. stab. l. j. Item est & alia in factū actio, quæ est ex eo contractu de recepto: vt ff. naut. cau. sta. l. j. in principio.

ADDITIO. Et hic dicit Io. Fab. q. si dominus fuit, condemnatus ex facto

nautarū, ab eis potest repetere: argu. l. si colonus. ff. de aqua plu. arcen. & l. si verò. s. cū autem. ff. de iis, qui deie. vel effude.

d Ex contractu. Vel quasi.

nullum est maleficio: sed alicuius eorum, quorum opera nauē, aut cauponam, aut stabulum exercet. Cū enim neq; ex maleficio, neque ex contractu^o sit aduersus eum cōstituta hīc^a actio, & aliquatenus culpæ reus^c est, q. opera malorum hominū t. vteretur: ideo quasi ex maleficio teneri videtur.

Ex quasi maleficio agitur actio in factum, quæ nō transit contra heredem.

In his autem casibus^f in factum actio cōpetit, quæ heredi^g quidem datur: aduersus

riam. Sed in casu de suspensio non datur heredi: vt diximus s. eod. s. item is. vers. ad hominem. Et nō hic differentiam inter actionem ex maleficio, & quasi ex maleficio. nam vbi est ex maleficio plures sunt, quilibet in solidum conuenitur: sed secus in hac actione ex quasi maleficio: vt C. de cōdi furt. l. i. & ff. naut. cau. stab. l. j. & l. si. s. si plures. Item in actione ex maleficio, vnus soluendo nō liberat aliū: sed in hac sic: vt ff. naut. cau. stab. l. licet. s. possumus. & d. l. j. de cond. fur. Itē iure non ceduntur act. ex maleficio: vt ff. naut. cau. stab. l. sed & ipsi. sed in actione ex quasi maleficio ceduntur: vt d. s. possumus. Datur etiam hæc actio non cessa: vt ff. de iis, qui deie. vel effu. l. si verò plures. s. cū autem. Item, hæc generalius datur heredibus actorū, vt hic,

e Aliquatenus culpæ reus. Facit ff. ad leg. Aquil. l. si seruus seruus. s. Proculus. & ff. fur. aduer. naut. cau. sta. l. j. s. pen.

f Malorum hominum. Quorū vti ministerio, culpæ species est. Nauta, caupo, stabularius suorum hominum facta præstare coguntur. l. vltim. ff. naut. cau. sta.

g In his autē casibus, s. supra dictis omnibus.

h In factū, Quia non certa formula Prætoris edicto præscripta est: sed actoris arbitrio permissa est, factum iudici in libello expendere. l. 3. s. j. ff. naut. caup. stab.

i Heredi. id est, patietī iniuriæ.

N.A.

hæc.

N.A.

ADIO. ex maleficio & quasi ex maleficio differunt.

hic, quam illæ, quæ sunt ex maleficio: ut j. de perp. & temp. act. §. sed hæredibus.

§. 2. Adversus hæredem. Ut ff. de iudi. l. Iulianus autem. & ff. nau. caup. stab. l. si. §. hæc iudicia.

N.A. Adversus hæredem. Pœnalis actio nō datur in heredes, ni ex defuncti delicto locupletiores. l. 28. ff. de reg. iur.

hæredem autem non competit.

TITVL. VI.

DE ACTIONIBUS.

DE ACTIONIBUS.

§. Titulus iste continuari potest: ut dicit gl. suprà in titulo de obligat.

§. Terciam iuris civilis partē, quæ actiones respicit, aggreditur Impe-

§. b De actionibus. Ideo ponit in plurali, quia plures actiones sunt: ut infra eodem per totum. Sed cum sint plures, quare in singulari numero definitur: ut j. eod. §. primo. Respon. licet sit numeri singularis: tamen ponitur ut genus, ut in aliis definitionibus contingit: & sub se continet omnes actiones. Item, quare non dicit de agendo? Respon. quia illud est facti, hoc iuris. Accurbius.

ADDITIO Glos. nescit quid dicat: quia cum tractetur de pluribus actionibus, pluraliter debuit inscribi: & tamen in singulari generale nomen definiri. Nam actio aliās omnes continet, ut genus species. sic de pactis, de transactionibus, in ff. vbi tamen singulariter finitur.

Superest. Totus iste titulus dividitur in tres partes principales. Primò, ponitur continuatio istius tituli ad præcedentes materias. Secundò, definitur actio. Tertiò ponitur divisio omnium actionum. Secunda ibi, prope principium, Actio autem nihil. Tertia ibi, Omnia autem actionum.

CASVS. Quoniam tribus propositis personis, scilicet, rebus, & actionibus, duo explicasti: reliquum est, ut tertium, puta mihi de actionibus exponas. Quid est actio? Ius persequendi, &c. veluti, Mutuum tibi dedi. Ius civile (ut sæpe diximus) tibi vinculum iniecit obligationis, quod mihi in manum tradit, ut te in iudicium ducam,

inuitumque cogam id quod mihi debes reddere. Vis illa, ad potestas cogendi te propter vinculum, vocatur actio. Nam sine dubio personalem tantum hoc loco definimus. Cor. Vibul.

rator: quas merito tractatum obligationum postposuit, cum ab obligationibus, utpote à matre originem ducam.

Superest c, ut de actionibus loquamur. Actio autem d nihil

matrem ponit, quasi ordine successorio.

§. Declarat, quod dictum est non solum de obligationibus, quæ sunt matres actionum personalium, sed de acquisitione dominiorum & aliorum iurium, quæ sunt matres actionum realium. l. in rem. ff. de rei vindicatione. ideo, &c. Syl.

§. d Actio autem. Not. quod actio quandoque pro actu ponitur: ut in authen. de non alien. §. finimus. in fin. glo. act. & C. de sacrosan. eccles. auth. hoc ius porrectum. in princ. & ff. de don. inter vir. & vx. l. iij. §. sciendū. circa mediū. Quandoque pro accusatione criminali: ut C. quando ciui. act. cri. præ. l. j. Quandoque pro iure agendi, vel persequendi: ut hic, & ff. eo. l. nihil. Item, not. quod illud quod de actione hic dicitur, voluit Pla. dicere de causa. s. quod causa sit actio: ut sicut apud dialecticos dicitur argumentum, quod ex propositione, assumptione, & conclusionem consistit, non tantum conclusio: sic apud Legistas actio, causa agendi dicatur: ut si dicam, Conuenio te ad decem, quia vendidi tibi equum pro decem, sit idem, ac si dicerem, ago contra te actione ex vendito. Sed Azo dicit (quod & verum est) aliud esse causam, & aliud actionem. Nam obligatio est causa, & mater actionis: ut ff. de proc. l. licet. §. ea obligatio. sicut ergo aliud est obligatio, & aliud est actio: sic aliud est causa, & aliud actio. Item, quia vendidi est factum: sed actio est ius: ut ff. de cur. furio. l. consilio. §. j. & fin. & hic. Itē, potest esse, quod v-

dididi, & non comperat mihi actio: quia mihi solum est: vel quia remisi unde hæc verba, quia vendidi, non sunt actio. Itē nomina certa actionum sunt à iure inducta, scilicet ex empto, & similes nec hoc

inductum est, ut aliud est ^a, quam causa sit actio. ius ^b persequen-

Si q^s ergo hoc velit dicere, nō potest, cum lex non dicat: ut ff. de suppell. leg. l. labeo. in fin. Item, si causa esset actio, frustra diceret lex, mutari actionis nomen, cum agitur de dolo patroni, vel parētis, vel similitū personarū: de quorū dolo non agitur per actionē de dolo, sed per actionē in factū. Nam ad quid mutaretur nomen, cū tamē causa maneret eadē, si esset i^a in sola causa? Cōcludo ergo, & dico, q^d aliud est causa, & aliud est actio. Itē, licet dixerim, quod nomina sunt actionū ex empto, & similes caue tibi, q^a nō sunt actiones, sed actionum nomina: sicut hæc dictio homo, non est homo, sed significat hominē.

^a Nihil aliud est. Patet ergo quod olim aliud erat, erat enim conceptio verborum formata à magistratibus: ut ff. de orig. iu. l. ij. §. deinde ex his. & §. omniū. unde formula vulgaris dicebatur: ut ff. de furt. l. si seruus nauem. Sed hodie hæc solennitas est sublata: ut C. de formu. & impe. l. j. & ij. etiam circa interdicta est sublata huiusmodi solennitas: ut §. de interdictis. §. fin. Sed quæ erat olim differentia inter actionem, & interdicta? Nam & interdicta erant verborum conceptiones, ut §. de interdictis. in princip. Resp. ut dicemus ibi. At hodie nulla est differentia inter interdicta & actiones: cum interdictum nihil aliud sit quam actio prætoris: ut §. de interdictis. §. fi.

ADDITIONO. Hæc gloss. est ridicula: quia actio nunquā aliud fuit, quā quod hic dicitur, nimirum facultas ducendi aduersarium in iudicium, & ibi disciprandi: cum interdictum sit Prætoris decretum, de quo dicemus suo loco.

^b Quam ius. scilicet ciuile, ubi est actio ciuilis: vel prætorium, ubi actio prætoris est. nam ciuiles actiones & prætorias dico hic definiri. Item nota, quod actio est ius quo persequimur: sed obligatio est ius propter quod persequimur. Et si quæramur, quod sit istud ius: vel naturale, vel ciuile, vel prætorium, vel gentium? Resp. quia ciuile, vel prætorium: ut modo diximus. Nec facias magnam vim ibi:

quia cum multas habeat significaciones hæc dictio ius: ut ff. de iusticia, & iure. l. pen. & fin. hoc est etiam vnum de significatis eius, ut dicatur ius agendi, vel persequendi. Sed ad cuius dif-

dic ^c in iudicio ^d quod sibi debe-

bra posita in definitione habeant suum ministerium? Resp. secundum M. quod ad differentiam rerum corporalium hic ponitur: ut det intelligere, quod actio sit res incorporalis: quod verum est: ut §. de rebus corp. & incorp. §. j. Vel melius dicas, ad differentiam officij iudicis, quod non est actio: ut ff. de minor. l. quod si minor. §. si. licet M. dicat, quod officium iudicis est actio: & est pro eo, quod dicit lex in actione iniuriarum fieri æstimationem iudicis officio: ut §. de iniur. §. pœna autē. & §. in summa. Sed certē actio iniuriarum est actio, cui inhaeret officium iudicis: non tamen illud officium est actio: sed in factō potius hoc consistit. ius enim petendi per actionem mihi cōpetit: quod per hoc officium iudicis mitigatur. [Potes dicere, quod considerato officio de per se, est iuris: considerato quo ad executionem, & administrationem, est facti. Sylu.] Sed quid petam? Resp. quod æstimauero. nā debeo æstimare, licet iudex possit refrænare: est tamē quoddā aliud officium, quod vicem sustinet, & obinet actionis: ut dicemus j. eo. §. prætereā. in fi. §. Communis opinio hic, & in l. j. §. sublata. ff. ad Treb. est, quod officium iudicis non sit actio. Syl.

^c Persequendi. Hoc dicitur ad differentiam exceptionum, quæ dantur reis, per quas defenduntur. Sicut enim actiones sunt arma actorum, ita exceptiones sunt arma reorum: ut ff. de except. l. ij. in prin. & §. illud.

^d Ius persequendi. Hoc ius à Prætorē impetrandum erat. l. a. C. de form. subl. Ac Prætoris & Iudicis differentia summe notanda est, ex superioribus.

^e In iudicio. Hoc dicit ad differentiam eorū, quæ sunt licitā, etiam extra iudicium: non tamen sunt actiones. ut si nocturnum, vel diurnum furem, vel militem deserentem militiam quis capiat: ut ff. ad leg. Aquil. l. iij. & Cod. quando lic. vnicui. sine iud. se vind. l. j. & ij. Item, & propter debitorem fugiuium quem capere possumus: ut ff. quæ in frau. cred. l. ait Prætor. §. fin. debi

Ius ad
quid po-
nitur in
defini-
tione
actione;

Officium
iudicis,
an sit ac-
tio.

Actio
est ita de
iure ci-
uili, quā
præto-
ria.

N.A.

debitorem. licet quidam exponant l. illam ibi, quod captus fuit auctoritate iudicis. Accur.

ADDITIONE. Dic idem in omnibus personis, quæ pertinent ad obedientiam perpetuam, de quo non fit questio: ut in monacho, fratre, vel uxore, quia si aufugiant, poterunt capi propria auctoritate: ut per Bal. in l. j. Co. ubi quis decur. aliave cond. conven. secus si esset questio. Iaf.

a Quod sibi debetur. Hoc duobus modis exponitur: vel ad differentiam realis actionis, secundum Azo. & ita strictè accipitur hæc definitio pro personali actione tantum, sicut accipitur ff. eo. l. actio in personam. Vel largius, ut etiam realem contineat, non tamen officium iudicis: ut ff. eodem. l. actionum genera. quandoque largissimè, ut etiam iudicis officium contineat: illud. l. quod est loco actionis: ut p quo restitutio minorum petitur: ut ff. eo. l. actionis verbo. [Et q sit actio, quæ non habeat obligationem, dicit Bartolus in l. iuris gentium. s. & ideo. ff. de pact. quamvis Fortun. ibi reprobet: & utrum actio realis sit propriè actio, vide quæ disputat Fortun. in l. Gallus. s. idè credendum. ff. de libe. & posth. ubi tenet quòd sic. Sylu.] Vel ponuntur hæc verba ad differentiam criminalium actionum, per quas non persequor mihi debitum, sed vindictam. & secundum hoc etiam realem actionem dicas definiri hic: licet enim non sit obligatus, qui realiter tenetur. ut j. eod. s. j. ibi, aut cū eo agit, qui nullo, &c. verū est personaliter: grossè tamen potest dici, q sit realiter obligatus. Et facit pro hoc, ut etiā realis hic definatur: quia verbum debere, & ad actionem in re, & ad actionem in personam refertur: ut ff. de verborum sig. l. pecuniæ. s. fin. [Nec obstat si dicatur, verba in definitione sunt propriè accipienda: quia hoc verum in verbo definito, non in definiendis, ut declarat Decius in rub. de probat. Sylu.] Item, facit quòd est in definitione verbum persequendi, quod est commune tam ad realem, quam ad personalem actionem: ut ff. eod. l. actio in personam. Item, facit, j. eod. s. j. in

prin. ubi actio realis species est actionis, sicut personalis: & ita largè accipio hic verbum debetur, sed in stricta significatione verbi huius debere, tantum alienam & non meum mihi de-

contractu, aut quasi, vel ex delicto, aut quasi obnoxius est: realibus verò, quoriscunque cū eo agimus q nullo iure nobis obligatur, rei ca-

betur. [Idem firmat Dec. in l. si tibi. in iij. notab. ff. si cert. pet. Sylu.] unde personalis actio tantum definiri videtur, ut j. eod. s. sic itaq; & s. de legat. s. sed & si re. Sed

cerrè quandoque ago etiam ad id, quod mihi non debetur: ut Cod. de pact. l. si pacto quo poenam. nam ibi ago ad id, quod non est debitum: sed ad id, quod ex nudo pacto convenit. Sed certè illud naturaliter erat debitum, quod nudo pacto debebatur, ut ff. de fideiuss. l. fideiussor. s. fideiussor. Vel non agitur ibi ad id, quod nudo pacto debetur, sed ad id, quod verè debetur, sed prætextu eius consequitur etiam quod nudo pacto debetur, ut ff. de verb. signific. l. si cui. [Reprobat Præpo. Senen. iij. casu. q. v. in ij. notab. Sylu.] Item oppono de popularibus actionibus. Nam in eis non dicitur debitum, & tamen petitur: ut ff. de po. act. l. pen. Sed non obstat, quia saltem post litem contestatam debetur. Vel dic, quia & sibi debitum persequitur: nam cū toti populo sit debitum, ergo & sibi. Item, oppono de actione iniuriarum, quia non dicitur esse in bonis, ut ff. de iniur. l. iniuriarum. Item, non ad debitum, sed ad vindictam competit: ut ff. de col. bon. l. iij. s. emancipatus. & tamè est actio? Respon. nō est in bonis, ut transeat ad hæredes: ut ff. ad leg. Falcid. l. poenales. Itè, licet detur ad vindictam: tamen potest deberi mihi propter id, quod est in æstimatione vindictæ: vel ppter id, quod est in alterum ut vindicta. Itè, oppono de petitione hæreditatis. Itè, de actione de peculio. Nam in his agitur etiam antequam sit penes possessorem, vel antequam sit in peculio: ut ff. de petit. hæred. l. iij. & l. si quò, & ff. de pecul. l. quæsitum. in princ. & ff. de libe. lega. l. si quis reum. s. idem. Sed dic, esse subaudiendum hic, vel deberi speratur. Vel dic, quòd quando fuit actio proposita, fuit efficax tantum pro eo, quod tunc erat penes suc-

cessorem, vel in peculio: & postea cum augebatur, eatenus & actionis efficacia crescebat, cum vniuersalis, vel in aliquo vniuerso fuit petitio: vt ff. de iud. l. solemus. Item, opponitur de actionibus, quas inten-

dunt aliqui pro aliis, vt procurator, & tutor, & prælatus, & similes. nam agunt, & tamen non sibi debitum petunt. Sed dic,

men nostræ possessor est.

¶ **Omnium autem actionum quibus inter aliquos appetunt.** Sed dic, quod quasi domini sunt: vt ff. pro emp. l. qui fundum. §. si tutor. Vel dic sibi, id est ei, cui actio competit, quæ intenditur. Vel subaudi, quod sibi debetur: vel ei cuius nomine agitur, huius alternatiuæ secundæ pars est vera.

¶ **DECLARATIO** text. Actio est facultas à Prætorè impetrata cogendi iudicio à Prætorè dato, debitore actori satisfacere. quod Frā. Hotomanus in suis in hunc tit. cōmentariis declarat. vbi docet qd hic propriè non definitur nisi actio personalis: cum res mea mihi debere non possit. l. Q. Mutius, §. argēto. & l. scribit. ff. de auro & arg. leg.

N.A. ¶ Quod sibi debetur. Hæc est personalis tantum actionis definitio. Addendum fuit, suūme est. Nā neq; quod nobis debetur nostrum est, neq; quod nostrū est nobis debetur. l. 27. §. 2. 34. ff. de aur. & arg. leg. l. 35. ff. de obl. & actio. §. sic itaque. infra hoc titulo.

¶ **Omnium autē. CASVS.** Cognoui definitionē, nunc diuisionē nobis explicato, ac primū eā quæ naturā essentiamq; actionis attingit. Actio vel in personā est, vel in rē veluti, Cōmodauit tibi equum meum. obligatus es ad reddendum: si non reddas, Prætor mihi actionē dabit & iudicē, cui dicet, Si tibi appareat Titium Mænio suum equum commodasse, tanti Mænium damnato, quantum æquus melius existimabis, quod eodem modo intelligendum est in obligatione furti, aut alicui delicti alterius nomine. In rē verò hoc modo, Possides librum quem meum esse dico: Prætor nobis iudicem dabit, cui imperabit, vt de nostra controuersia cognoscat: Si tibi appareat, fundū Tusculanum de quo agitur, esse Titij, Mænium reddere damnato. Cor. Vib.

¶ **Not.** qd dictio, omniū, est vniuersalis. Itē, qd pariter pponendæ sunt actiones corā arbitris, sicut corā iudicibus. Itē, qd valet argumentū à sufficiēti enume-

ratione partiū. Itē, quod ad causandum rei vēdicationem duo extrema requiruntur: dominium vel quasi ex parte agētis: possessio vel quasi ex parte conuenti. Item, quod qui tenetur actione

pud iudices^b, arbitro^cve de quacunque re^d quæritur, summa^e diuisio in duo genera diducitur^f: aut

reali, nullo iure dicitur obligatus. Item, quod actio est genus. Sylu.

¶ **a** Inter aliquos. Videtur innuere, qd aliæ^{ad dno} actiones sunt, ^{citur}

quæ coram aliis proponuntur sed non est verum. Accursius.

¶ **b** Iudices. Ordinarios, vel delegatos.

¶ **c** Arbitrosve. i. cōpromissarios. nam apud eos actiones proponendæ sunt, vt hic, & ff. de arbitris. l. j. Accur.

¶ **ADDITIONE.** Quid intersit inter iudicē, & Arbitrū copiosè exponit Fran. Hotomanus in suis in hunc tractatum commentariis j. §. sic itaque. eod. tit.

¶ **d** De quacunque re. Generaliter accipe verbū rei: vt ff. si cer. pet. l. j. in fin. nam pro corporalibus, & incorporalibus cōpetūt actiones: vt j. eo. §. prox. & §. ij. & ff. si ser. vend. l. j. & ij. in prin.

¶ **e** Summa id est, prima, quo ad tractatum, scilicet, vel summa, id est, breuis. breuior enim esse nō potest, quā bimēbris, sicut ista est. Sed opponitur j. eod. §. quædam. Respond. quia & illæ sunt reales, quādo ad res agitur. Itē. in personam, quando ad personales præstationes agitur: imò etiam si simul agatur, non tamen egredītur hanc diuisionem, cum sint in rem, & in personā: nisi enim sic exponeretur, iā multæ inuenirētur breuiiores: vt j. eod. §. aliæ. & §. Actionum. & aliæ quædam diuisiones, quæ breuiiores inuenirentur.

¶ **Communis opinio est cum gl. hic, vt paret ex dictis docto. hic, & in rub. ff. si cer. pet. quod actiones de quibus in §. quædam. non faciunt speciem de per Sylu.**

¶ **ADDITIONE.** Dic, melius facit text. in l. quis ergo casus. ff. de pec. Sed contra glo. instatur: quia actio in rē scripta, rem comitatur, & tamen non est realis: vt infra eod. §. quædam. sed solue vt ibi, quia ius agendi ex reali oritur ex ipsa re, & ipsi rei competit, & contra ipsam rem: vt hic, & in simili dicimus in: seruitute debita fundo. ff. de nego. gest. l. qui aliena. §. fin. & sic in actione personali in rem scripta: vt d. §. quædam. Ang.

¶ **AUT**

† Aut enim in rem sunt. Ideo in rem dicunt, quia rem concomitantur: ut ff. de publicia. l. Imperatores. & in personam: quia non recedunt à persona oblata, vel heredis eius, cuius eadem est persona: ut ff. eo. l. actionum genera. §. j. & ij. & in authen. de iureiurando à mor. princ. in princ.

† Hæc glo. male loquitur: quia bene finguntur, non sunt: sed sunt eadē persona interpretatione iuris. Syluest.

N.A. † In personam. Addendum fuit, Aut mixte. §. quædam. iñ. infra hoc tit. sub duab⁹ speciebus simplicibus, mixta tacite cōprehēditur, ut in l. i. ff. de ve. ob.

LIBELLVS IN ACTIONE
in rem, siue in rei vendicatione.

† Namque aget. In actione in rem, siue rei vendicatione, si libellum quis formare velit, non poterit, nisi contra possessorem: quia possessio parit in rem actionem aduersario, ut C. de ali. iud. mutan. causa facta. l. vnica. vel contra illum, qui dolo desit possidere: ut ff. de noxali actio. l. electio. ff. de regul. iur. l. qui dolo. extra de iud. c. dilecti. propter quod sic interrogat reū, cum vult experiri contra eum, vtrum possideat vel dolo desit possidere, ne frustra experiatur, ut ff. de rei vendi. l. qui petitorio. & cogitur respondere, & in iure facienda est interrogatio, & responsio: ut ff. de interrog. act. l. qui seruū. & §. qui iure. & l. j. in princ. & si neget se reus possidere cum possideat, amittet possessionem, & transfertur in actorem propter mendacium suum: ut ff. de rei vendi. l. fin. in princ. & si non possideat, liber erit, nisi dolo desierit possidere: quem dolum oportebit actorem probare: ut ff. de probati. l. quoties. §. qui dolo. Si verò dicat verè se possidere, cum possideat, tunc formabitur libellus in hunc modum: Propono siue dico ego A, contra B, quod ipse detinet rem meam, unde propono rei vendicationem contra eum, & peto rem ipsam mihi adiudicari: & ipsum B, ad restitutionē mihi condēnari. Nec miretur aliquis, quod ego dixi, qui detinet: & non dixi, qui possidet: nam ideo dixi, quia multi

detinent rem, qui non possident: & tenentur rei vendicatione. Hic enim solum considerat libellans in rei vendicatione, quod habeat reus facultatem rei restituendæ: ut ff. de rei vendi.

l. officium. & licet actionis nomen editum non sit in libello: sufficit tamē assignare causam. ar. C. de edict. diui Adri. tollend. l. fina. & ff. si certum. peti. l. certum. maximè hodie

per not. Decr. domini Alexandri Papæ: extra de lib. oblatio. c. fin. quidā tamen contrarium dicunt per legem. ff. de edend. l. j. & C. de edend. l. edita. Et erit causa petendi in hoc libello talis: Unde cum mea sit, peto illam re mihi restitui. Hoc verum est quod in omnib⁹ actionibus sufficit proponere causam: nisi talis sit causa, quæ plures pariat actiones: tunc enim nomen actionis est exprimendū: ut ff. de trib. l. q. in hærede. §. eligere. & ff. de lega. & fideic. ij. l. cū filius. §. variis. & l. q. cum eo. §. is quoq; circa fin. & in glo. si. oportet etiā quantitatem & qualitatem rei exprimere, si sit res mobilis. & hoc per legē ff. de rei vendi. l. si in rem. prima.

† b Aut. Hoc aut, respicit aliud aut quod est i. eod. aut cum eo, &c.

† c Per quas. s. personales actiones.

† d Intendit. s. vnusquisque, vel actor.

† e Dare. Cum datio est in obligatione, ut ff. de verb. oblig. l. vbi autem non apparet §. fin.

† Dare, aut facere. Hac formula A. T. N. A. M. D. F. O.

† Facere. Cum factum sit in obligatione: ut si promissum scribere librum, quod petitur actione ex stipulatu: ut §. de verb. oblig. in princ.

† g Et aliis quibusdam modis, id est, ex quasi contractu, & ex quasi maleficio (nec enim de his §. dixerat) quod reprobatur: quia ex quo dixit de iis, quæ sunt ex contractu, vel ex delicto: per cōsequēs, & de iis, quæ sūt ex quasi contractu, & ex quasi delicto, dixit: ut §. de oblig. quæ ex quasi contra. in princ. & §. tit. in princip. Vel dic omnia ista §. esse cōprehensa: sed sunt §. dicta intelligenda, vbi precise agebatur ad dandū vel faciendum: hic autem quando non precise, sed sub alternatione,

ut hoc, aut illud. Sed & hoc reprobat-
tur: quia s. non dixit, q̄ præcisè quid
fieret. Dic ergo hic de cōdictione fur-
tīua loqui, quæ est personalis: non ta-
men ex cōtractu, vel quasi, vel ex ma-
leficio vel qua-
si, sed ex variis
figuris causarū
oritur: ut ff. de
act. & oblig. l. j.
in princ. Itē, de
interdictis om-
nibus potest di-
ci, q̄ omnia sūt
personalia: ut
ff. de interd. seu
extraord. act. l.
j. s. si. non tamē
iure ordinario,
sed extraordi-
nario sunt in-
troducā: unde

non continetur sub hac diuisione ex
cōtractu vel quasi: ex delicto tamē vel
propter delictum quandoq; non, ut in
interdicto unde vi potest videri: quan-
doque non, ut in interdicto quod vi aut
clā, quando contra eum, qui non fecit
opus, sed factū habet, datur. ut ff. quod
vi, aut clam. l. iij. s. clam. & l. competit.
s. fin. Et ut breuiter dicam, ille tertius
articu. qui dicitur ff. eod. l. j. in princ.
ex variis figuris, &c. est q̄d hic dicit-
ur, & aliis quibusdam, &c. Accur.

Comunis opinio est cum glos. quod
illa verba intelligantur de obligatio-
nibus ex quasi cōtractu, & quasi deli-
cto: præsertim propter illa verba, &
aliis, quæ designant similitudinē. Sylu.

N. A. † Quibusdam modis. Veluti furti con-
cepti, oblatis, prohibiti, non exhibiti.
s. 4. suprà de oblig. quæ ex malef.

† Nullo iure. Nota hic, quod ille
qui rem meam tenet, non est mihi
ideo obligatus, sed ratione possessio-
nis cum possum conuenire: ut Cod. de
aliena. iudi. mut. cau. facta. l. j. [Nec
obstat difficile contrarium, quod ac-
tio de peculio est in rem: & tamen
præsupponit obligationem: quia imò
est in personam. s. in personam. i. eod.
ut dicit hic Hispan. Sylu.] Sed oppo-
teneris mihi ad rem restituendam: er-
go es obligatus. respond. non est ve-
rum: quia verbum tenetur duobus mo-
dis accipitur. Nam si dicas, teneris:
idēd, quia ex natura actionis sis mihi
obligatus, falsum est: si verò dicas, te-
neris: quia per officium iudicis debet
tibi necessitas imponi, ut restituas:

verum est: ut ff. de rei vendic. l. qui re-
stituere, & sic hoc modo accipitur te-
neris, ergo es obligatus, non sequitur
ADDITIO. Et est ratio: quia offi-
ciū iudicis nullā præsupponit obliga-

cuius se esse dicat.
nam si Titius suam
esse intendat, in
rem actio est.

† Etiam pro incor-
poralibus rebus in
rem proditæ sunt
actiones: confes-
soria, scilicet &
negatoria prior q-
dem ei qui sibi p-
sonalem, siue rea-

ralia non vendicantur, ut ff. de rei ven-
dica. l. vendicatio.

† c Possideat. Nota, in actione in rem
ex parte actoris alterū duorū debere
interuenire, s. dominium, ut ff. de rei
vend. l. in re actio. & hic, vel quasi do-
minium, ut in emphyteuta, superficiatio:
& in bonæ fidei emptore, & similibus:
ut j. eo. s. alia. & ff. si ager vect. vel em-
phy. l. j. s. si. & l. ij. & l. iij. & ff. de super-
fic. l. j. in si. j. resp. & s. quod ait. Itē, ex
parte rei, similiter duorum alterum,
s. possessionem, vel quasi: ut quia dolo
desierat possidere: ut hic, & ff. de in-
terrog. acti. l. qui seruū. s. in iure. & l.
si seruus. & de noxa. act. l. electio. s. j.

ADDITIO. Ista glo. vix potest sal-
uari, nisi loquatur de rei vend. specia-
liter: quia illa nunquam competit, nisi
in possidentem, vel quasi.

† d Dicat. hoc nō est necesse p̄bare, vel
dicere: sed ex volūtate dicitur hoc: ut
C. de eden. l. qui accusare. & de rei vē.
l. si. & l. de interdi. s. commodum. Acc.

† Dominum eius. Actor sic dicebat N. N. A.
R. C. I. Q. M. E. A. Possessor, imò mea est.

Cice pro Murena. & Boet. in Topicis.
† Aequē. s. s. proxi. ponitur de actio-
nibus in re pro rebus corporalib⁹, nūc
pro rebus incorporalibus. Et sunt duæ
actiones, confessoria & negatoria. Et
diuiditur iste s. in duas partes. Primò,
ponit de actione confessoria, quæ intē-
tatur pro seruitute cōstitutā cōseruan-
da, vel custodiēda. Secūdò ponit de ac-
tione negatoria, quæ cōpetit domino
negando aduersario suo ius esse ser-
uitutis: & sic competit pro libertate
confer

conseruanda. Secūda ibi, Contra quoque. Item, totus iste §. sex facit. Primò, ponit exemplū de confessoria, quæ datur pro seruitute personali. Secundò, dat dicto exēpla de cōfessoria pro seruitute reali rusticana. Tertiò, ponit quatuor exēpla de confessoria pro seruitute reali urbana. Quartò, ponit plura exēpla de negatoria. Quintò, ponit differētiā inter actiones reales, quæ cō-

petunt pro rebus corporalibus: & inter eas, quæ competunt pro rebus incorporalibus. Sextò, infert quandā exceptionem. Secūda ibi, Vel per fundum. Tertia ibi, Eiusdem. Quarta ibi, Contra quoque. Quinta ibi, Quod genus. Sexta ibi, Sanē.

C. A. S. V. S. Vendidisti mihi vsumfructum tui fundi, eūque mihi fruēdum permisisti: postmodum vis me vti frui prohibere, Actio mihi in rem dabitur. Neq; enim in rē corporalem illa duntaxat cōpetit, sed etiā in corporalem. Dicam igitur, Huius fundi vsumfructū meum esse aio. In versiculo, Eiusdem. Debebam tibi seruitutem non tollendi, ne tuis luminibus officerem. ea aliquo modo perempta est. si nūc edificare voluero, ac tu prohibueris, agam actione Confessoria, Aio me ius habere altius tollendi. In versu. Contrā. Sequuntur themata actionis negatoriae. Titius vsumfructum in meo fundo habuit: non vtendo eum amisit, eum ego statim occupo, si postea vti frui velit, actionem habebō negatoriam in illum, qua contendam ei ius non esse vti frui. Item, ades vicini mihi seruitutem debebant ne altius tollerentur, vicinus eas vult tollere. In rem habebō actionem. Aio tibi altius tollere ius non esse. Cor. Vib.

LIBELLVS PRO SERVI- tute personali.

¶ Est quædam actio realis, quæ datur pro seruitute vendicanda, siue sit realis, siue personalis, vt hic. §. æquē. & ff. si ser. vñd. l. ij. & primò circa seruitutem personalem formatur libellus. Est autem seruicius personalis vsusfru-

ctus, quē habemus in rebus alienis: vt ff. de vsufruct. l. j. & §. de vsufruct. §. cōstituitur. & suprā de vsu, & habita. in principio. forma igitur libellum primò in seruitute personali, in hūc modum. Dico ego

gamus: incorporaliū autem rerum huiusmodi actiones, ab iis, quæ pro corporalib⁹ rebus competunt, in hoc differūt: quodd illæ possidēti concedūtur, hæ verò non.

B, contra C, q̄ ipse habet prædium: in quo habeo ius, siue seruitutem, vtendi fruendi: vnde propono cōfessoriam actionem cōtra dictum C, & peto dictā seruitutem mihi

adiudicari: & ipsum C, vt patiatur me vti frui, condemnari. In qua etiā actione sufficit causam proponere: vt suprā dictum est: & proponetur ita, Vnde cum habeam ius vtendi fruendi, peto mihi illum condemnari. Eodem modo formabis libellum in eo, qui habet tantum vsum, dimittendo hoc verbum frui. & potest addi sic, Et quia tanto tempore me prohibuit, & impediuit vti frui, peto dictum C, in fructibus quos percepissem, vel percipere potuissem, mihi condemnari. & hoc per l. j. ij. & iij. respon. & l. fin. ff. si vsufr. pet.

LIBELLVS PRO SERVI- tute reali.

¶ Circa seruitutem realem forma sic libellum. sed primò sciēdum est, quod seruitus realis non potest deberi, nisi vterque habeat prædium: vnus vnum, quod seruiat alter aliud, cui seruitur: vt §. de seru. §. ideo autem. & ff. comm. præ. tam rust. quā vrbā. l. j. in fi. Seruitutes rust. præd. sunt iter, via, actus, & aquæ ductus, vt ff. de ser. rust. præd. l. j. in princi. Forma ergo sic libellus in ser. rust. præd. Dico ego A, contra B. quod habeo seruitutem eundi per fundum suum ad fundum meum: vnde propono confessoriam contra ipsum B, & peto ipsam seruitutem mihi adiudicari: & ipsum, vt patiatur me vti hac seruitute mihi, condemnari. Eodem modo formabis in aliis seruitut. rustic. prædiorum, & loco actionis si vis, potes ponere causam, & assignare, scilicet, hanc, Vnde quia ius habeo eundi: & formabis, vt in libello superiori continetur.

2 Aequè. s. datur actio in rem.

N.A. Aequè. i. vèdicatur res, nò modò corporalis, verumetiam incorporalis, vt seruitus.

b Agat. scilicet. actione confessoria. Quod si vocetur, legitur ff. si ser. vend. l. 2. in principio.

absf. **c** Utendi. Hec seruitus est personalis: sed sequentes reales, vt ff. de serui. l. prima.

d In rē actio est. s. confessoria.

e Eiusdē generis. Vt sit in rē.

f Ius sibi esse.

Not. quod confessoria ponitur verbis affirmatiuis, & negatoria negatiuis: & ex hoc comprehenditur medium concludendi in huiusmodi actionibus: de quo dic, vt per Angel. hic.

g Tollendi. Vt si eras in quasi possessione seruitutis dom⁹ mee, ne mihi liceret alius tollere, me volente edificare, debeo agere negatoria, & ita hoc interferit exemplum negatoriae: vt ff. si ser. vèd. & l. si fortè. s. j. [Hæc opinio dānatur ab omnibus hic, & à Præpos. Senen. in vij. casu. q. j. in princ. Syl.] In hac enim seruitute negatoria verbis affirmatiuis, & confessoria negatiuis pponitur, vt ff. si ser. vend. l. loci. Alia verò exempla que ponuntur, bene ponuntur in confessoria vsque illuc, contra, &c. Vel pone hoc exēplum in confessoria: vt si talem mihi debeas seruitutem, vt alius teneas edificatum, vt ff. de serui. urb. præd. l. si arborem. s. interdum, & leum debere.

ADDITION. Sed quæro, quorsum agerem, vt mihi liceat alius tollere, quod patet & naturaliter & ciuilitè teneri habere. C. de ser. & aqua l. cū eo. s. Imperatores. ff. de serui. urb. Hōtomanus dicit hic, quod actio hæc nō semper seruitutis, sed certè libertatis etiam afferendæ causa interdum instituitur, vt apparet ex l. loci corpus. s. competit. ff. si serui vendicet. l. si prius. ff. de noui. oper. nunti. l. iij. s. libertatem. ff. de vīscap.

LIBELLVS PRO SERUITUTIBVS VRBANORVM. PRÆDIORVM.

1 Contrà quoque. Seruitutes urbanorum prædiorum sunt, vt seruitus præspiciendi, vel immittendi tignum in vicini ædes, & alia similes: vt s. hoc s. æquè. ver. eiusdem. & ff. de serui. urb. prædio. l. j. &

est actio de iure prædiorum urbanorum: veluti, si quis * agat ius sibi esse * altius ædes suas tollendi, & prospiciēdiue, vel proiciēdi aliquid vel immittendi tignum in vicini ædes.

forma libellum in qualibet istarum actionum, hoc modo: Dico ego C. contra A, quod ego habeo ius immittendi tignum de domo mea in ædes suas: vnde propono confessoriam contra ipsum, & peto dictū ius, huc seruitutem immit-

tendi tignū mihi adiudicari: & ipsum A, vt me patiatur vti tali seruitute, mihi condemnari. & in libello potes edere causam pro actio. & erit causatilis: Quia seruitutem habeo immittendi tignū de ædibus suis in ædes meas, vnde peto, &c. nihil aliud in libello mutatur. Et eodem modo forma libellum in aliis seruitutibus urbanorum prædiorum. excepta seruitute altius non tollendi, in qua libell⁹ habet formari verbis negatiuis, scilicet, hoc modo, Dico ego A, contra B, quod ipse nō habet ius altius tollendi ædes suas: quia ego habeo seruitutem in ædes suas alius non tollendi: vnde proponendo confessoriam contra ipsum B, peto seruitutem altius non tollendi mihi adiudicari: & ipsum ne altius tollat, mihi peto condemnari. Et in ista sicut in aliis potest loco actionis causa proponi, hoc modo: Vnde cū habeam seruitutem in ædes suas altius non tollendi, peto, &c.

LIBELLVS IN ACTIONE NEGATORIA.

1 Est & alia realis actio, quæ competit pro seruitute neganda, & in rustico prædio, quàm urbano, & appellatur negatoria: vt ff. si ser. vendi. l. ij. in princip. & hic in vers. contra. Super quo formand⁹ est libell⁹ & in rustico prædio & urbano. Sed primò in seru. rust. præd. formatur libellus hoc modo, Dico ego A, contra B, quod cū ipse sit in quasi possessione seru. eundi per fundum meum ad fundum suum, & ipse non habeat seruitutem in fundo meo, proponendo nega-

negatoriam contra ipsum B, peto absolui à tali servitute. In isto libello potest poni causa loco actionis, unde cum servitutem non habeat eundipeto, &c. Similiter in aliis servit. præd. vrb. formatur, negando, scilicet, ut acti. sit negatoria, & causa similiter. Unde cum non habeat ius istius servitutis, peto, &c. Peti etiam in act. negatoria, quæ datur p. serv. vrb. præd. denegandis, sic

formari libel. Dico ego C, contra B, quod cum ipse sit in poss. immittendi tignum de ædibus suis in ædes meas, & ipse non habeat ius immittendi tignum in ædes meas, peto, &c. Et sic formatur lib. in aliis serv. vrb. præd. denegandis, formando per verba negatiua. Similiter formatur sic, quando negatur serv. altius non tollendi: in qua non formabitur lib. verbis affirmatiuis, sed negatiuis: hoc modo, Dico ego A, contra B, quod cum ipse sit in quasi posses. serv. ædium mearum, ipse habet serv. in ædes meas, ne mihi liceat illas altius tollere: ideo peto proponendo negatoriam actio. contra ipsum B, ab huiusmodi servitute absolui, & ipsum, ne me altius tollentem impediatur, mihi condemnari. & causa in hoc libello proponitur talis: Unde cum ipse non habeat servitutem in ædibus meis, ne liceat mihi altius tollere, peto, &c.

¶ a Contra. i. contrarium. Nam supra, de confessoria, per quam servitutes debentur: nunc de negatoria, per quam servitutes denegantur: ut ff. si ser. vend. l. ij. in principio.

N.A. ¶ Prædiorum. Prædia non loco, sed materia & qualitate distinguuntur, urbana dicuntur ædificia quamvis ruri posita, ut villæ. Rustica sunt areæ etiam intra urbem, ut horti. l. 198. ff. de V.S.

¶ b Proditæ sunt actiones. scilicet negatoriae.

N.A. ¶ Fundi agendi. Exemplum realis.

¶ c Altius tollendi. Exemplum confessoriae. In his enim exemplis omnibus repetitur non. Vel dic, non repeti non, ad hoc exemplum, sed ad alia sic. Sed queritur hic, quare nomina talia dantur talibus actionibus? Resp. Pla. quia negatoria negatiuis verbis

proponitur, confessoria verò affirmatiuis. [Communis conclusio est, quod confessoria verbis negatiuis, negatoria verbis affirmatiuis proponatur: & ideo opinio Plac. non est vera respectu expressionis

quis intendat ius non esse aduersario vtendi, fruendi, eundi, agendi, aquamve ducendi, item, altius tollendi, prospiciendi, vel proiiciendi, immittendi:

toria affirmatiuis verbis proponitur. Dic ergo, potius inspiciendam esse naturam, quam verba, ut confessoria ideo dicatur: quia ad hoc ut confiteatur se debere, datur: negatoria autem, quia negatur. Item, quare istæ dicuntur in rem? Respondet: quia ad similitudinem rei vendicationis dantur. Sicut enim illa ratione dominij, vel quasi, datur, sic & istæ: ut ecce ratione dominij datur confessoria. scilicet licet domino fundi, cui servitus debetur: ut ff. si ser. ven. l. secunda. §. hoc autem. & ratione quasi dominij, ut fructuario, creditori, & superficario. Item Publiciana datur ei, cui servitus est constituta à non domino fundi: ut ff. de remis. l. prima. §. idem Iul. & de superf. l. prima. §. finali. & si usufruct., pet. l. prima. & de pub. in rem act. l. si ego. ij. & iij. respon. Item, sicut ratione possessionis, vel quasi, datur rei vendicatio: sic & hæc confessoria ratione veræ possessionis aduersus eum, qui possidet agrum, qui servitutem debet: ut ff. si usufr. pet. l. vti frui. §. vtrum. vel quasi possidet: ut ff. si usufr. pet. l. final. Hoc idem in negatoria: nam ipsa ratione dominij, datur domino fundi, qui negat servitutem deberi: utilis autem quasi domino, qui ius habet in fundo: quem negat servitutem debere: ut ff. si ser. ven. l. ij. Et contra ratione possessionis intenditur contra eum, qui possidet rem ratione usufructus: ut ff. de acquir. pos. l. naturaliter. vel quasi possidet, ut si re utatur propter illam servitutem, quam sibi dicit debere: in quibus nec est vera possessio, etiam naturalis. arg. ff. de serv. vrb. præd. l. si ædes. §. liber. as. & §. seq. & ratione horum & similium, dicuntur in rem. Item, not.

faciendæ in libello, sed respectu intentionis agentis. ut declarant hic Ias. & Hispan. Syl.]. Hæc opinio reprobat in servitute alti⁹ tollendi: ibi enim confessoria negatiuis, negatoria

* absens
vel, &
vs.

not. quod dicit Pla. quod negatoria ita demum datur, si fuerit seruitus constituta, & postea amissa: sed fallum est. competit enim, & si nulla fuit: ut ff. si ser. vend. l. loci. §. competit. & l. filulas.

§ 2. Ista quoque;

actiones. De quibus §. prox. §. dixit. Nam ad proxima est facienda relatio. ut ff. de leg. j. l. si seruus plurium. §. si. & de testa. l. heredes. §. sed & si notan. nam alia non sunt negatiua, sed affirmatiua: sed in eo quod dicitur, in rem sunt,

potest ad utrumque referri.

N.A. † Negatiua. Confessoria dicitur, quae verbis agentibus concepta est, negatoria, verbis negantibus.

† b Quod genus actionis: scilicet negatariorum, & affirmatariorum. Et nota quod nomen actionis largè hic ponitur: alias verò pro personalibus tantum, ut diximus §. eo. §. j.

† c In his, scilicet in causis rerum corporalium.

† d Possidet. in solidum. Si enim duo asserant se possidere, & uterque vincit, poterit alter vindicare, ut ff. ut poss. l. si duo. in fi. j. resp.

ADDITIO. Hotomanus hic putat legendum esse: Ei verò qui non possidet, non est actio prodita, per quam neget rem possessoris esse. Tu vide ipsius disputationem.

N.A. † Possidet. Na possessori sufficit, quod possidet. l. j. ff. ut possid. Et in re actionem possessio parere dicitur. l. vnica. C. de alien. iud. mu.

† e Neget rem actoris esse. Hæc verba restringunt præcedentia. s. ei verò, &c. Na hoc perpetuò verum est, quod aliàs non datur actio possidenti, per quam neget rem actoris esse. Sed potest poni casus, ut possessor habeat actionem, per quam dicat se dominum esse: ut ff. de rei vend. l. officium. & ff. usufructus. quemadm. cau. l. si usufructus nomine. Constat enim commodatarius non possidere, & commodantem possidere: ut ff. commo. l. rei. Idem in conductore, & locatore: ut ff. de usufruct. l. non solum. §. j. Alij dicunt legem illam, officium, loqui quan-

do alius non possidens agit, ut sic ratione detentionis talis agatur. Sunt & alij, ut Baldus & Ioann. qui dicunt, quod eo ipso, quod agit possessor rei vindicatione renuntiat causæ possessionis: cum hoc

sit possibile, te possidere, & vindicare posse: prima verior est. Accur.

in hoc

† Et ista communiter tenetur, quāvis nō multum congruat huic literæ. Syl.

† f Vno casu. Ut in duplicib; indicis: ut ff. de iud. l. in tribus. & j. eod. §. quæ-

dam. & ff. ut poss. l. si duo. §. j. & j. de interd. §. iij. & ff. fam. ercisc. l. j. Vel dic, quod dicit de qualibet exceptione proponenda. Nec enim hic dicit, quod sit act. sed cautè dicit, quod partes siue onera actionis sustinet, secundum Io. ut ff. de except. l. j.

ADDITIO. Dic, nec etiam placet hoc Pet. & Dyn. quia secundum hoc esset plus quam mille casus. Vnde Pet. ponit exemplum, quando reus suscipit in se onus probandi, scilicet quod res petita pertineat ad eum, & non ad actorem: ut l. circa. ff. de proba. & hoc exemplum placet hic Ioan. Fab. nam libera non dicit, actor, sed vicem actoris sustinet, & sic non est propriè exceptio, sed quædam illatio. Ang.

† Vno casu. Restituo, Illo casu: ut rerū N.A. incorporalium vindicationes significet. l. §. vlt. ff. si usufruct. pet.

† g Apparebit. Ut ff. de iud. l. in tribus. secundum primum: vel ff. de except. l. agere etiam.

† Sed ista. Diuiditur in duas partes. Primò, ponit & declarat actiones præcedentim §. fore civiles. Secundo, ponit de actionibus prætoriiis: ibi, alia autem. Item, ista secunda subdiuiditur. Nam primò, ponit de actionibus in rem prætoriiis. Secundo, ponit de personalibus. Secunda inferius in §. in personam. Item, prima subdiuiditur. Nam primò ponit, quando res petitur quasi usufructu, quæ non est. Secundo, quando usufructu est: & petitur, ac si usufructu non esset. Secunda ibi, in §. rursum. Item, prima subdiuiditur. Nam primò ponit de actionibus prætoriiis in

in rem. Secundò, de eis duo ponit exempla. Secunda ibi, Ecce plerunque. Primum exemplum prosequitur, ibi, Namque si cui. Secundum in §. rursus. iam allegato. Aretinus.

CASVS. Audiui primà diuisionem, quæ actionis naturam essentiàmque attingebat. Explica mihi, quæso nunc eam, quæ subiectum in accidentia distribuit. Actio nū igitur quædam ius ciuile, quædam Prætor pro suo imperio introduxit. Superioris speciei quædam antea proposuimus. alterius nunc tibi exemplum exponetur, si modo prius admonuerimus harum quoque quædam esse in rem, quædam in personam. In rem, veluti, Seruum mihi alienum bona fide accipiendi vendidisti: ad eum vsucapiendū, opus erat triennio: quum tamen eum amplius duobus annis non possedissem, amisi. Ius ciuile mihi non dat actionem contra possessorem, eam etenim duntaxat concedit dominis. ego autem dominus nō sum. Seruum igitur illum amittebam, nisi Prætor quidam Publicius hoc iniquum esse videns, mihi actionem in rem dedisset, qua perinde ac si rem vsucepisssem, dicam, Aio hunc seruum meum esse: quæ actio ex auctoris sui nomine dicitur Publiciana, Corn. Vib.

¶ Not. primò, quòd actiones de quibus supra, sunt de iure ciuili. Item, quòd Publiciana introducta est iure prætorio. Item, quòd dictio, aliæ est implicatiua. Item, quòd Prætor dabat actiones: & sic videtur colligi, quòd statuta conderet. Item, quòd in materia generali exempla sunt necessaria. Item, quòd dictio, plerunque, denotat regulam in contrarium. Item not. aliam diuisionem actionum. Item, quòd in Publiciana requiritur traditio, vel quasi. Item, quòd si quis bona fide, & iusto titulo rem acquisiuit à non domino, & eius rei possessionem amittat, datur ei Publiciana contra possidentem, vel cōtra illum, qui rei restituendæ facultatem habet. Syluest.

¶ Sed istæ. Latenter accedit ad secundam diuisionem, scilicet aliæ sunt ciuiles, & aliæ prætorix, & de omnibus exempla ponit. Sed queritur de duabus, scilicet de actione in rem, quæ

pionē absoluerit, is aduersus possessore Publicianā in rem actionē intentare potest: vt perinde ei restituatur, ac si vsucapione eius rei dominium nactus fuisset.

¶ Sed istæ quidē actiones, quarum

sona actoris, quæ dignior est: vt ff. de dol. ma. except. l. purè. §. fin. Et hæc consideratio semper habetur. nam hæreditatis petitio dicitur prætoria, quādo bonorum possessori datur, vel fidei commissario, licet contra possidentem pro hærede, vel pro possessore detur, & e contra, si detur hæredi de iure ciuili, dicatur ciuilis: vt ff. de pet. hære. l. j. Semper enim iudicamus an actio sit ciuilis vel prætoria, inspecta persona actoris. [Communis opinio est, quòd actio hæc inuentione sit ciuilis, per extensionē tamen possit dici prætoria: vt dicit hic Ias. Sylu.] Secundò queritur de actione commodati. Sed dic, eam ciuilem: vt ff. commod. l. in commodato. §. sicut. Et quòd dicitur eod. tit. ff. commod. l. j. in princ. in glo. ait Prætor. quæ est gloss. j. vel approbando, vel confirmando dicit, non inueniendo, sicut & de petitione hæreditatis dicitur. ff. si pars hæredi. petat. l. j. in princ. Sed tamen ipsa ciuilis est, cum sit ex senatusconsulto, & centumviralis dicatur: vt ff. de pet. hære. l. item veniunt. §. cum antequam. & C. de hære. pet. l. si. in princip. Omnes enim actiones, quæ oriuntur ex his quinque partibus iuris, scilicet legibus, senatusconsultis, plebis scitis, principum placitis, & responsis prudentum, ciuiles sunt. Quæ verò à magistratibus, vel Prætorum edicto descendunt, prætorix sunt: vt supra de iur. nat. §. cōstat. vsque ad §. ex non scripto. & ff. de iustitia & iur. l. ius autem, & infra de perpet. & temporalib. actioni. in prin.

datur cōtra eū, qui dolo desit possidere. Videtur enim Prætoria, vt ff. de noxal. act. l. act. §. j. Sed & ciuilis videtur inspecta persona actoris, qui de iure ciuili admittitur ad agendum: vt ff. de rei vendi. l. in rem actio. Sed dic, eā ciuile inspecta potius per-

Aliæ

alix autem præter duas supradictas certæ sunt, vtrum sint prætorix, vel ciuiles. Accur.

^a a Quarum mentionem. f. expressam, vt de quibusdam dictum est.

^b b Et si quæ sunt similes. Vt quæ sunt ex cōtractu, vel quasi: vel ex delicto, vel quasi: & quæ descendūt ex variis figuris causarum, vt §. eod. §. j. & ij.

^c c Quāuis Dyn. hic acerrimè inuehatur in hæc gl. tamen communiter docto. eā saluant, præfertim cū exemplatiuè loquatur. Syluest.

^d d Ex legitimis. i. ex lege duodecim Tabularum, & pro id est ciuilibus. Vel dic ciuilibus, id est, ex auctoritate iuris prudentum, & eorum responsis. nam totū est ius ciuile, vt ff. de iust. & iur. l. ius autē ciuile. & de orig. iur. l. ij. §. nouissimè.

^e e Aliæ autem. Aduerte, quod hic doctores ita distinguunt hunc. §. incipiendo ibi, Sed istæ quidem. tamen communiter allegatur in materia Publicianæ. §. alix. hic, & non superius incipiendo.

^f f Prætor. Ciuiles ipso iure competere dicuntur: Prætorix ex iurisdictione Prætoris dantur l. iij. ff. de pup. sal. §. non autem. infr. de perp. & tempor. Itaque Prætorix, siue honorariæ directis, legitimis, ciuilibus opponuntur l. 26. §. 2. ff. de noxal. l. §. §. ult. ff. de his qui deie. vel eflu.

^g g Tam in rem. id est, tam in rem tantum, quam in personam tantum, Nec enim aliqua prætorix inuenitur, quæ sit mixta, scilicet in rem, & in personam, licet ciuilitalis inueniatur: vt infrā eod. §. quædam. [Dic non esse verum talem petitionem hereditatis esse mixtam: quia communis opinio est in contrarium, vt in rubr. ff. si cert. pet. Sylu.] Et primo hic de reatibus dicit vsque ad §. in personam, & postea de personalibus dicit. Accur.

^h h Rationem assignant doctor in rubr. ff. si cert. pet. Syluest.

ⁱ i Ipsas. f. prætorias: quasi diceret, non solum ciuiles, quas exposuimus.

^j j g Necessarium. id est, vtile: quod enim medica-menta morbis, hoc exhibet iura negotiis: vt in authent. hæc constit. Inno. in princ. col. viij. Nec enim necessitas in principe poni potest: vt ff. de leg. & senatusconsult. l. princeps. Itē, quia per exempla aptius intelligitur: vt hic, & C. de tractat. l. vt responsum. & ff. de collat. bon. l. Prætor. §. Iulianus.

Actio Publiciana dicitur prætorix: & datur ex æquitate Prætoris illi, qui rem nactus est à nō domino ex aliquo iusto titulo, qui esset aptus ad dominij translationem, & datur quasi ipse res vsuceperit. Aret.

torem. Syluester.

^k k h Ecce. Hoc est primum exemplum, quod exponitur statim ibi, nāque, &c.

^l l i Plerunque. Quia hoc semper dicere non poterit: scilicet contra dominum, nisi in casibus: vt statim dicemus.

^m m k Dicat. Agendo Publiciana.

ADDITIO. Dicit enim possessori perinde atq; si vsucapionem compleuisset, se dominū esse. Significat enim vox Quasi, non Fermè, sed Tanquam *ἀπὸ τοῦ*, perinde ac si. vt docet Francisc. Hotoma.

ⁿ n l Vel ex diuerso. Hoc exponitur infrā. §. rursus.

^o o m Possessor. id est, dominus quondam, ad quem rediit tunc possessio. Vel dic possessor quondam, nunc petitor.

LIBELLVS IN ACTIONE Publiciana.

^p p Nāque si cui. Hic tractatur de actionibus prætoriiis realibus: & primò de Publiciana, in qua qualiter formetur libellus, est videndum. Vnde sciendum est, quod actio Publiciana. cōpetit, quando res aliena traditur ex iusta causa, vnde si cadet à possessione aliquo casu, poterit hac actione agi contra possessore

sefforem, nisi sit dominus, qui possidet: vt ff. de Publ. l. j. §. penult. & fin. & suprà eod. §. prox. ver. ecce plerunque. Formabis ergo sic in hac actione libellum: Dico ego A, contra B, quod ipse detinet re mihi tradita ex causa emptio- nis, quam quasi vsucepi, vnde proponendo Publicianam contra ipsum B, peto ipsam re iure quasi domini mihi adiudicari, & eundem B, ad eius restitutionem cō- demnari. In hoc libello licet nomen actionis p- ponatur, sufficit

vt causa datur, quæ talis est: Vnde cum ipsam rem quasi vsuceperit, peto, &c. vt in prædicto §. ecce plerunque. vel potest assignari pro causa hoc, Vnde cum ipsa fuerit mihi tradita ex causa emptionis, peto, &c. & est eadem prima cum ista: quia traditio ex iusta causa parit vsucapionem, vt ff. de Pub. l. j. ij. iij. & iij.

N.A. Namque si Prior Publiciana est utilis vindicatio, quam Prætor, ei qui ex iusta causa rem bona fide possedam nondum vsuceperat, aduersus prædonem, aut multo titulo possidentem, eius recuperandæ causa concedit. l. j. de Public. l. 35. ff. de oblig. & actio.

† a Ex iusta causa. id est, ex aliquo cō- tractu, qui descendit ex iusta causa, id est, ex affectione vtriusque partis: vt ff. eod. l. in omnibus rebus. ad fin. tit. quam affectionem iustum est seruari: vt suprà de rerum dinis. §. per traditionem Et hoc dummodo talis titulus fuerit aptus dominium transferre, licet non transferat: quia traditio non plus transfert, quam sit apud eum, qui tradit: vt ff. de acquir. rer. domin. l. traditio. Et nominatur huiusmodi cō- tractus. ff. de Publi. l. j. in fin. & l. ij. iij. iij. v. vj. & vij. si verò contractus non est habilis transferre dominium, non competit Publiciana: vt ff. de Publi. l. quicunque. §. j. & fin.

† b Tradita. A non domino.

N.A. † Et necdum. Quia vsucapionem cœ- pit, sed non impleuit.

† c Dominus effectus. Per vsucapio-

nem. Nam per traditionem dominu factus non fuit. Si autem altero istorum modorum factus dominus fuerit, Publiciana ei non datur, sed directæ rei vend. vt ff. de Public. in rem actio.

l. j. in pr. & §. j.

habet in rem dire- ctam actionem ad eam re persequen- dam: quippe ita proditæ sunt iure ciuili actiones, vt quis dominiū suū vendicet. Sed quia sanè durum f erat, eo casu^h defi- cere actionēⁱ: in- uenta est à Præto- re actio^k, in qua

† d Casu. imò & si quocūq; mo- do. Nā & si per furtum, vel rapinā, vel aliam vim amiserit: non tamen ha- bet in re actio- nem directā, sed hanc: licet ha- beat & alias a- ctiones, vt furti, vel vi bonorum raptor. & simi- les, vt suprà de obli. quæ ex de- dict. §. sed & bo-

næ fidei. & suprà vi bon. raptor. §. fin.

† Et sic not. ex hac glo. q. furtum non connumeratur inter casus fortuitos. de quo latè disputat hic Hispan. Syluest.

† e Nullam. De aliis autem realibus constat: sed de hac rei vindicatione dubitatur.

† f Directam. Sed nunquid Publicia- na cōpetit ratione utilis domini? Qui- dam dicunt quod sic. dicentes, q. utile dominium habet, cui Publiciana com- petit: & dicunt hanc esse causam Pu- blicianæ, sicut directum dominium est causa directæ actionis in rem: vt ff. de rei vendicat. l. in rem actio. in princ. Alij dicunt, quod nec utile dominium habeat, cum ille, qui utile dominium habet, etiam contra dominum agat: vt ff. si ager vectig. vel emphyt. pet. l. j. ij. & iij. quod non est in Publiciana: vt ff. de Publi. penult. & fin.

† g Vendicet. Hoc videtur falsum: nam aut habeo dominium, & tunc non ven- dico, quod habeo: si non habeo, nec tunc vendico: vt ff. de rei vendi. l. in rem actio. l. j. j. resp. Item, dominium est ius, & res incorporalis: quomodo ergo vendicatur: Sed dic dominium, id est ratione domini.

† Durum erat. Iniquum erat prædo- nem bonæ fidei possessori præferri, id- que à Præto- re, cuius officium est, sup- plere defectum iuris ciuili.

† h Eo casu sisto supradicto.

† i Deficere actionem. Quod erat se- cundum ius ciuile.

† k Actio, scilicet, Publiciana, vt sta- tum

sim subicit: aliàs nisi Prætor actionis nomen diceret, in factū daretur, sicut ex civili obligatione noua datur conditio ex lege, si non caueatur de nomine actionis: vt ff. nau. cau. stabu. l. & ita s. ait. Prætor. in gloss. ij. ff. de condi. ex leg. l. j.

ADDITIO.

Nota gloss. secundum Dyn. quam tene menti pro regula: quæ actio competat ex remedio civili, vel prætorio: pro qua facit text. ff. de adul. l. quod ex his. Sed contra hoc opponitur d. l. sed & si possessori. in princip. de iureiur. coniuncta gloss. in verbo, dandum. ubi actio in factum, & Publiciana videntur esse idem. Sed tu responde, vt ibi per glo. & doct. Ang.

* a Dicit. Et sic videtur, quod Prætor permittit mentiri: quod Placen. concessit: & idem in sequentibus casibus tribus. & facit. C. de bon. mat. l. j. vnde sic libellum formabat, Peto talem rem quam possides, & quam emi vel alia simili iusta causa habui à non domino: quia dico me vſcepisse. Nam licet hæc verba, quia dico me vſcepisse, &c. directam rei vendicationem magis videantur inducere: tamen ex adiunctis Publicianam signant. Alij dixerunt ita esse formandum, Peto talem rem quam dico meam: sed quia fortè non possem probare meam, propono Publicianam. Alij dicunt vtrunque alternatiuè proponi, scilicet, rei vend. & Publicianam: hoc modo, Peto talem rem iure directi, domini, vel quasi: & hanc approbat consuetudo. Sed certè duæ primæ nō placent: quia quomodo diceret rem suam se vſcepisse, cum hoc non sit verum? sic enim peieraret in sacramento calum. vt C. de iur. propter calum. dat. l. j. Sed illi respondent: quia hoc facit lege permittente: vnde nō peierat. ff. qui satisf. cog. l. fin. Sed hæc vltima placet: quia vnā debet eligere, & non pluribus agere actionibus: vt ff. de reg. iur. l. nemo. s. quoties. [Et iste modus approbatur. per Dyn. Angel. & Iaso. Syluest.] Dic ergo quartò esse formandum in hunc modum libellum. Peto rem talem mihi restitui iure quasi domini, perinde ac si vſcepissem. Verbū enim quasi, positum supra eod. s. aliæ, hic repete, & similitudinariè ponatur, non affirmatiuè, id est, dicere, sicut vendi-

carem quo ad effectum re verè vſcapta: ita nunc quasi vſcapta: & ita in sequentibus casibus. Ex prædictis patet, quod quinque sunt necessaria, vt detur Publ. scilicet traditio. vel quasi.

quod dico propter res incorporales, quæ tradi non possunt vt ff. de acquirit. rer. domi.

l. seruus. s. incorporales. ff. de Publ. l. j. & l. traditionem. s. j. Secundo, quod ex titulo apto ad mutationem domini, vt hic dicit, vt ex venditione, vel similibus. Item, quod à non domino accipit. Nam aliàs dominium esset translatum. ff. eod. de Public. l. j. in princ. ibi, à non domino & ibi not. Item quartò, quod bona fide acceperit: vnde crediderit se dominum factum esse tunc: vt ff. de Public. in rem acti. l. cum qui furioso. s. Prætor. Quintò, quod credat se dominum hodie non esse, cum proponit eam: aliàs esset sibi contrarius. Sed tātū duo prima ex his quinque sunt difficilia agentis, scilicet probatio traditionis, & tituli, rei qua consistunt intellectu agentis, cum sint de sua conscientia, quæ per testes probari non possunt. Sed quid, si dubitat hodie verum actor fuerit dominus vel non? Respon. salua fide proponat, quod sibi melius videtur, vel rei vendic. vel Public. Sed quando penitus est in dubio, proponat Publicianam: & in ea obtimebit, nisi aduersarius probet actorem huius dominum fuisse: quod si probet, dabitur ei rei vendic. qui enim egit actione Publ. & succubuit, non repellitur à rei vendi. directā, Idem è contra: vt ff. de euictio. l. minor. s. si seruus. licet quidam dixerūt contrarium in vtroque casu: quia ius suum vndecunque & quatecunque in primo iudicio deduxisse videtur: vt ff. de exceptio. rei iudica. l. si mater. s. eandem. Sed expone vndecunque, & quatecunque, id est, siue de iure civili, siue de iure gentium, dummodo directum: vt ff. de rei vendicatio. l. in rem actio. in princ. At illi dicebant, siue directum, siue vtile: & ita patet, quod cum sint contrariæ rei vendicatio directā, & Public. vno libello proponi non possunt. vt C. si ser. ext. l. j. sed ex consuetudine contrarium seruatur. Nā vtraque simul proponitur: licet super vna probationes tantum inducat, ne sibi contrarius sit. quod certè est cōtra d. l.

C. &

C. & regulā illā. ff. de regn. iur. l. nemo. §. quoties. & hoc ex parte actoris. Ex parte autem rei spectamus, an possideat, vel dolo desierit possidere: ut in rei vindicatione diximus. Nam contra omnem possidentem datur, præter quam contra dominū: ut ff. de Pub. l. pē. & si. Sed etiā contra dominū datur in sex casibus. Primus est, si à nō domino emi, qui postea vero domino successit, & ad eū possessio redierit: nam licet sit factus dominus, tenetur tamen Publ. ut ff. de rei vend. l. si à Titio. Secundus est, si rem à non domino emi, & postea verus dominus voluerit à me vindicare: sed ego fui absolutus: & postea res ad illū rediit, agat Public. & si excipiat de domino, ego replicabo: quia quandoque eo agente fui absolutus: ut ff. de except. rei. iudi. l. si quis rem. Tertius est, si egi noxaliter contra bonor. possessor. serui, & ipse dedit mihi eum pro noxa: siue enim contra me possidentem verus dominus agat, siue eo possidente, ego agam Public. obtineo: ut ff. de noxa. l. & generaliter, & l. præced. in fine. Quartus est, si ego fui missus in possess. vicinæ domus, quam aliquis bona fide possidebat, possessore cauente: & postea verus dominus veniatur possideri vi fortē, & unde vi interdictum, & Public. habeo: ut ff. de damno infe. l. damni. §. si pupillus. versic. non solum. Quintus etiam adiiicitur. ut si rē possideo, & eam non dolo, sed culpa desij possidere: & sic litis æstimationem tantum, secundum ius vendicanti præstitit, ut ff. de rei vend. l. qui restituere. si postea res ad dominum redeat, agam Publ. contra eum: ut ff. de rei vendi. l. si culpa. Vel expone. l. illam, ut habeat vtilē actionem, quam actor directā haberet quasi nomen emisse videatur, Sextus adiiicitur: si me mandante rem meam vendidisti: sed me prohibente tradidisti emptori: hac act. vel exceptione defenditur. Præterea etiam contra me do-

quæ actio Publiciana appellatur: quoniam primū à Publico. Prætor in edicto proposita est.

¶ Quæadmodum Publiciana pro re nondum vsucapta recuperanda datur, ita ex diuerso rescissoria actio pro re, quæ vsuca-

minum hac actione agit: ut ff. de Publicia. lege Papiniam.

ADDITION. Not. hanc gloss. quæ ponit casus in quibus datur Public. contra dominum. Item not. gloss. in l. fin. ff. eodem. Et aduerte, quod licet Angel. in d. l. si. addat casus Papinianus. ff. eodem. secundum lectu. Dyn. ibi, quod procurator vendidit rem domini: tamē non est opus, quod addatur: quia habes hic gloss. ordi. dum dicit, Sextus adiiicitur si, me mandante, rem meam vendidisti. pondera ibi meam, & sic mandantis. Angelus.

ADDITION. Quod autem dicitur Publiciana dari quasi domino, sic intellige, quod Quasi dominus dicitur, non qui fermē dominus est, sed qui perinde habetur, ac si dominus esset, eodemq; iure vitur, quo, si dominus esset, vteretur. Hæc ex Fracisc. Hotom. ¶ a A Publicio. Sicut ab Aquilio Aquilia fuit inducta: ut supra de lege Aquilia. §. ex hoc tamen capite.

¶ Rursus. Iste §. diuiditur in duas partes. Primò ponit de restitutione danda præsentī contra absentem. Secundò addit, & extendit ad alios multos casus. Secunda ibi, Quod genus.

CASVS Flavius rem meam bona fide emptam possidebat. quum eam nō dum per idoneum tempus vsu cepisset, in legationem missus est. Ego interea certior de re mea factus, volo illum interpellare. sed quia aberat non possum itaq; accidit, ut dum abesset, tempus impleretur vsucapionis. In reuersum agere volebam: sed in re ciuili mihi actio in rem deerat. datur enim illa domino: ego autem dominus non sum. Quoniam tamen Prætor quidam Paulus perspexit id iniquum esse, me propter alterius absentiam vsucapionem interrumpere non potuisse, actionem constituit: quia perinde mihi licet dicere: Aio hanc rem meam esse, ac si Flavius non vsucepisset. Cor. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE
rescissoria.

¶ Hic tractatur de actione rescissoria, in qua qualiter formetur libellus, est videndum. Sed primò sciendum est, quòd actio rescissoria locū habet, cū ab-
sēns causa rei-
pub. vel captus
ab hostibus, vel

**deque rem petere,
atq; si vsu nunquā
capta fuisset.**

¶ Rursus ex di-
uerso, si quis cū
ex alia causa necessaria, vel probabili
vsu cepit rē præsēntis, vel præsēns rem
absēntis ex causis prēmisis vt in hoc.
§. rursus. & ff. quibus ex causis maior.
in integ. restituā. l. j. & ij. vnde reuerso
absente formabitur libellus in hunc
modū: Dico ego A. contra B. quod ipse
in absēntia mea rem meam vsucepit:
vnde supplico vobis domine iudex,
imploꝛando officium vestrum, quate-
nus rescindatis vsucapionem, vt ea
rescissa, possim rem meam petere, qua-
si eam non vsucepisset: quo impetrato,
poterit agere vtili rescissoria rei ven-
dicatione. Nec erit proprium nomen
actio hoc quod dico, rescissoria, sed
adiectio quædam: & illa, quæ primò
erat directā, dabitur vtilis: vt C. quibus
ex causis maiores in integ. restituan-
tur. l. prima & C. de postlimin. reuer. l.
ab hostibus. iij

¶ Rursus ex diuerso. id est, contrario.
Nam suprà affirmando, & se vsucepi-
se dicit: hic negando, & aduersarium
non vsucepisse dicit. Accur.

N.A. ¶ Rursus ex diuerso. Posterior Rubri-
ca est, per quam, cuius res, ab eo qui
Reip. causa abfuit, quive apud hostes
fuit, vsucapta est, rescissa vsucapione,
rem suā vindicat. l. i. ff. ex quib. ca. ma-
io. Itaque rescissoria hæc actio est, &
restitutoria. l. 20. ff. eod. tit.

¶ a Reipublicæ. scilicet ciuitatis Ro-
manæ: vt ff. de verbor. sign. l. cum qui.
Idem tamen ex generali clausula po-
sita. ff. ex quib. cau. ma. l. j. in fin. Idem
in cæteris ciuitatibus dicendū est: vt ff.
ex quib. cau. ma. l. sed & si per Prætorē.
§. pen. Idem etiam si causa municipij
alicuius: vt ff. ex quib. cau. ma. l. legatis.

¶ b Abesset. Alias absens esset. Iste qui
abfuit Reipublicæ causa rem præsēntis
duobus modis potuit vsucapere, scilicet
per se: & quia rē illam secū detulit,
sue domi dimisit, & animo possidere vt
dicitur de eo qui ad nundinas profe-
ctus est: vt ff. de acquirend. poss. l. clām

posside. §. qui ad nundinas. Item per
alium scilicet per filium vel seruum,
vt statim in captiuo dicemus.

¶ c Vel in hostium. Qui sūt hostes, di-
citur ff. de capt. l. hostes. & ff. de verb. si-
gnific. l. hostes.

Reipublicæ a cau-
sa abesset^b, vel in
hostium^c potesta-
te^d esset, rem eius,
qui in ciuitate es-
scilicet, quibus
populus Roma-
nus bellum pu-
blicè indixit,
vel qui populo
Romano bellū
indixerunt. Si

ergo ab alio quis capiatur, nunquid
hoc locum habebit. quod hic dicitur:
Credo quòd sic sicut quādo abest cau-
sa alicuius ciuitatis, vel municipij vt §.
dictū est. In hoc autē differunt, quia nō
sunt serui talium hostiū: vt ff. de cap. l.
hostes. & sic poterit facere testamentū,
quod aliās nō posset, cū esset seruus:
imò & eius obfēs non posset: vt ff. de te-
sta. l. eius, qui. & l. obfidet. Accur.

ADDITIO. Idē si princeps vel Pa-
pa, siue eius legatus de cōmissione Pa-
pæ, alicui ciuitati subditę ecclesię bel-
lum indixerit: quia capti efficiuntur
serui, & eorū bona efficiuntur capien-
tiū: & sic in omnibus his habebit locū
fictio postliminij: quod not. perpetuū.

¶ d Potestate. id est seruitute, alias ac-
cipitur pro iurisdictione, vt cum dici-
mus, potestas habet homines de distri-
ctu in potestate, id est iurisdictione.
Item ponitur pro obedientia in qua
potestate est monachus sub abbate, &
clerici sub prælatis. Item ponitur pro
dilectione siue pietate. & hæc pa-
tria potestas dicitur: vt ff. de verb. signi-
fic. l. potestatis. Sed quomodo iste ab ho-
stibus captus poterit vsucapere, cū
ipse ab alio possideatur: vt §. de iur.
personar. §. serui. ergo ipse possidere nō
potest: vt ff. ad legē Iuliā. de adult. l. sic
eueniet. ibi, in sua enim &c. ff. de acqui-
rer. dom. l. homo liber, §. quicquid. er-
go nec vsucapere: vt ff. de vsucapio. si-
ne possessione. Respon. vsucapit per fi-
lium, vel per seruum in re peculiari: vt
ff. ex quibus cau. maio. l. item ait Præ-
tor. §. hæc autem. & l. denique. & l. ait
prætor. §. hī planē, & ff. de vsucap. l. in-
sto. §. fin. Sed nec videtur, q̃ per seruum
possit captiuus vsucapere: vt ff. de vsuc.
l. neq; seruus. Sed dic, quòd illa loqui-
tur in causa peculiari: quod verum est.
vel loquitur ipsa veritate inspecta: hic
autem de iure postliminij, inspecto,
quod præualet veritati: vt §. quib. mo-
ius pat. pote. solui. §. si ab hostibus.

ADDITIO

ADDITION. Doct. communiter sequuntur glos. & Iac. reprobant hic Ang. quem videas. & dñi textus noster dicit, quod captus ab hostibus potest vsucapere. Iac. exemplificat de actione personali, in qua currit prescriptio,

non ex possessione prescribitis, sed ex solo cursu temporis, negligentia non petitis. vide hic per eum. a in ciuitate esset. Quasi dicat, qui non abest. Quid ergo, si uterque abest, & alter alterius rem vsucapit? Respond. & tunc habet locum hæc restitutio: ut ff. ex qui. cau. ma. l. si. videtur autem desinere abesse, cum domum rediit vel redire potuit finito negotio, pro quo erat absens: & tunc dicitur desinere abesse, nisi iusta causa impeditus fuerit in redeundo. Statuuntur enim ei xx. milliaria diurna: ut ff. ex quib. cau. ma. l. si. cui. §. tādū. Et sic patet, quod de necessaria absentia tunc intelligitur, alias contrariet ff. ex quib. cau. ma. l. hi. qui. & l. seq. sed verbum desierit, hic positum, strictius ponitur, id est, quod possit conueniri. Itē ē contra, si præsens rem absentis vsucapit: ut ff. ex qui. cau. ma. l. j. §. verba. & tunc siue cōpleta est tota vsucapio in præsentia, id est, intra modicum tēpus: siue in absentia, siue postea parum, idem est: ut ff. eodem. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter.

¶ Communis resolutio est, qd si vsucapio sit pro maiori parte cōpleta in absentia, & finita in præsentia, quod ille absens restituatur tantum ad tēpus absentia: reliquum verò tēporis cedat ad cōmodum vsucipientis. Ita doct. in l. quod tēpore. C. de restit. mil. Syl.

N. A. ¶ Permittitur domino. Qui possessore absente, cum iustiuere actionē cuperet, non potuerat: ideo dicitur contra ius ciuile, quia vsucapio rescinditur l. 35. ff. de oblig. & actio.

¶ a Annū. s. vitē, qui cōstat ex ccc. lxxv. diebus: ut ff. de statu li. l. cum hæres. §. Strichus. In quibus actor habebit facultatem agendi: nec impediretur per se, nec per reum, nec per iudicē. Nā hæc tria necessaria sunt, ut utilis dies, aut annus currat: ut ff. de diuer. & tempo. præsc. l. j. Communiter tenetur, quod in dispositione prætoris annus sit utilis, in ciuili cōtinuus: ut per doct. hic.

Syl.] Hodie verò in omnib⁹ restitutionibus quadriennium cōtinuum cōputatur: ut C. de temp. in integ. restit. l. si. & ita not. hic, quod hic liber corrigitur per C. in hoc anno utili generali-

ter secundum quosdam. Sed dico cōtrā: quia illa tātum in restitutionib⁹ dicitur, unde in illis remanet utilis annus.

¶ Et hæc communiter approbatur opinio in

eam petere: id est, ita petere, ut dicat, possessorē vsu non cepisset, & ob id suam rem esse. Quod genus actionis d, & aliis qui-

d. l. fin. Syluest.

¶ b Rescissa. Per in integrum restitutionem petitam à iudice viuo: ut subducatur tempus vsucapionis, quo fuit absens: ut C. de restit. mili. l. iij. sicut & minores petunt: ut ff. de except. l. exceptiones, quæ personæ. in fin. Et hoc ipsum scilicet, quod postulare possunt, à mortuo Prætorē conceditur eis: ut ff. eod. l. j. per totum. Restituit ergo eos Prætor viuus, ut sic agant antiqua actione, ac si res nō esset vsucapta. vel actio præscripta. & ideo actio ad quam restituitur, dicitur rescissoria, non quod sit nomen proprium actionis, sed quæ erat primò realis, siue personalis directā, nunc dicitur utilis: ut C. ex quib. cau. ma. l. fin. & de cap. l. ab hostibus. iij. Alij dicunt quod statim eo reuerso habet rescissoriam: & dicunt esse proprium nomen actionis: & sic dicunt, quod maiores iure actionis, sed minores officio iudicis restituuntur. Dicunt tamen, quod hæc rescissoria actio efficaciam non habet, antequam insuisset in eam Prætor spiritum vitæ, dando restitutionem, quod satis cecidit in primam opinionem. Nam semper verum est quod à Prætoris mortui edicto sit: & auctoritate Prætoris viui.

¶ Et ita communiter tenent doct. quod rescissoria non competit, nisi prius præcedat iudiciū rescindēs Syl.

ADDITION. Actio rescissoria est, per quam vsucapio rescinditur, cuius explicationem vide hic per Fran. Hot.

¶ c Vsū non cepisse. Et sic videtur concedere mentiri, quod P. confitetur. Sed dic quod non mentitur: sed dicit sibi restituendum, ac si vsucaptum non esset: ut supra prox. §. diximus.

¶ d Actionis. s. rescissoriae supradictæ. Accurs.

Qq 2

¶ a quibusdā. Vt si rem absens, vsucapiat præsens. Item si aqsem fuit probabili causa, vt studiorū. Item in vinculis positus: vt ff. ex qui. cau. maio. l. j. & l. sed & si per Prætorē. in fi. & l. seq. & de illis legib.

Infra facit mentionē, cum dicit de volumine Digestorum.

¶ Itē si quis. Diuiditur in duas partes. Primò, ponitur dictū, ex quo tacita quæstio. Secundò, determinatio. quæstionis. Secunda ibi, Permittitur.

CASVS. Milo ille pre alieno nobilis, quū multis se debere videret, suaq; omnia breuī a creditoribus dilaceratum iri, animo fraudandi creditores domum suam vendidit, eiusque dominium per traditionem in alium transfudit. Creditores a Prætorē posulant bonorū possessionem impetrant. cum emptor defenderet se possidere, isti creditores contra eum actionem non habebant a iure ciuili proditam. Prætor autem Paulus id iniquū esse ratus, actionem eis dedit in factum, qua petent eius domus possessionem, utpote quæ in debitoris bonis sit. si emptor suam esse defendat, creditores contra, eam in bonis debitoris mansisse contendunt, quod probabūt, quia in fraudem eorum alienata sit. alienatio autem in creditorum fraudem facta pro nulla habetur. Cor. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE in factum, quæ & Pauliana dicitur.

¶ Hic de alia prætorā, & personali tangitur: & illa datur creditori ad reuocandum ea, quæ in fraudē eius sunt alienata: & appellatur Pauliana, siue in factū. de qua ff. de vsur. l. videamus. ij. §. in Fauiana. & ff. quæ in frau. cred. l. hæc in factum. Et ponitur hæc actio inter reales, ppter quandā similitudinem quam habet cum rescissoria: quia sicut per illam rescinditur vsucapio, ita & per hæc traditio, vt in hoc §. itē si quis: & forma in ea libellum sic: Dico ego A. contra B. q. debitor meus alienauit, & vendidit ei in fraudem bona

sua. & quod ego iussus fui ex sententiæ præsidis possidere bona ipsius debitoris, vnde proponendo contra ipsum Paulianā actio. peto possidere illa bona, ac si nō essent tradita ipsi B. & bon.

possessoribus per creditores prius in bonorum debitoris possessionem missos reuocari possunt, atque si tradita non fuissent, & semper in debitoris patrimonio mansissent.
¶ Item si quis f

pos. in me transferendam adiudicari peto. Causa istius act. est hæc: Et quia in fraudem alienauit, peto, &c. & sufficit quod loco act. ponatur causa sic, Vnde cum in meam fraudē debitor alienauerit, peto. &c. Et datur ista Pau. ad reuocanda corporalia: actio verò in factum datur ad incorporalia, secundum quosdam. Sed dicas, quod Paul. non est propriū nomen actio. sed quædā adiectio: & datur act. in factū, tam pro corporalibus, quàm pro incorporalibus.

ADDITIO. Vis autem & effectus Paulianæ hic est: vt qui possident, possidere desinant: & res in debitoris possessione, qui iam condemnatus est, itz restituatur, vt qui alia priore sententiā missi erant in eius bona, possidere iam incipiant. per hanc enim (ait Paulus) actionem, Prætor id tantum agit, vt perinde sint omnia, atque si nihil alienatum esset. l. videamus. ij. ff. de vsur. Hæc ex Hotom.

LIBELLVS IN ACTIONE Fauiana.

¶ Actio verò Fauiana datur patrono ad reuocandum ea. quæ libertus in eius fraudem alienauit. & eodem modo formabis libel. sicut in Paul. vel in actio. in factum. de qua est hic proximè dictum.

LIBELLVS IN ACTIONE Caluisiana.

¶ Caluisiana verò actio datur vtrique, scilicet tam creditori, quàm patrono: in qua eodem modo forma libel. sicut in prædicta actione.

¶ Item si quis Pauliana est, quæ creditoribus, quorum in fraudem res alienata est, bonorū poss. impetrata conceditur, vt eam rescissa traditione quasi vindicet l. j. & pass. ff. quæ in fraud.

¶ a In

a In fraudē. Not. quod uterq; tñ debitor, quā receptor oportet quod fraudem participet, quādo titulus non est lucrativus. [hoc verum, in creditore: secus in alienatis in fraudem patroni. l. j. §. si quis in fraudem. ff. si quid in fraudē patro. Item, nō procedit in debitorē ciuitatis. l. j. C. de debit. ciui. li. xj. Syl.] si autē est lucrativ⁹ (puta donationis: ut si dedit & hoc intellige ad hoc, ut creditor possit reuocare alienationem) tunc sufficit fraudem debitoris tantum interuenire: ut C. de reuoc. iis, quæ in fraud. creditoris. l. penult. & ff. quæ in fraudem credit. l. qui autem. §. hoc edict. & §. similiq; modo. [Quæ tamen non requiritur in casu. l. ait Prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. cred. Sylu.] Et de hac fraude nō bonam distinct. quia aut adhibetur à debitore alienante inter viuos, aut in vltima voluntate, vel à liberto in fraudem patroni similiter inter viuos, vel in vltima voluntate: si in vltima voluntate, tunc aut per legata, aut per libertates: & si per libertates, aut directas aut fideicommissarias. Si debitor in fraudē alienet inter viuos, vno casu præsumitur fraus: scilicet quando omnia alienauit: ut ff. eodem, quæ in fraud. cred. l. omnes. §. Lucius. Si autem non omnia, non præsumitur: sepe enim de facultatibus suis amplius quàm in eis est, sperant homines: ut suprā, qui manu non poss. §. in fraudem. debet ergo eam probare creditor. Et hæc distinctio per omnia seruatur, etiam in patrono: ut ff. de probation. l. patronus. & l. quoties. §. qui dolo. In vltima voluntate, si legatum, vel fideicommissum in fraudem creditoris reliquit, solum euentum inspicimus, licet fraus interuenerit, ut in donatione causa mortis: ut Cod. de iur. delib. l. fin. §. si verò creditores. cum legata non debeantur, nisi deducto ære alieno: ut ff. eod. quæ in fraud. cred. l. qui autem. §. penultimo. & ad Trebell. l. j. §. is qui quadringenta. Idem in patrono per omnia, si libertus in fraudem legauit, vel fideicommissum relinquit vel donauit causa mortis. nam solum euentum inspicimus: ut ff. si quid in fraud. pat. l. j. in princ. & §. j. in libertatibus autem in fraudem relictis, distingue directas à fidel

comissariis: in primo enim casu consilium & euentum, in secundo euentum tantum inspicimus: ut C. de iis, qui man. non poss. l. j. & l. fin.

† Rationes diuersitatis ponuntur per glof. in l. fin. C. qui manumit. nō poss. quarum vltimā approbāt doc. sed Ias. hic assignat meliorem, quàm ego aliàs sum secutus. Syl.

† b Creditorē. Largē accipe pro omni eo, cui aliquid debetur: ut ff. de verborum signifi. l. creditorum, & l. creditores. l. si cui. & in auth. de fideiuss. §. penul. col. j.

† Conclude cum hac glo. quod creditoribus etiam largē sumptis, etiam ex delicto competunt actiones reuocatoriæ. Item, & creditoribus futuris, quoties ex coniecturis constare posset alienationem factam fuisse in fraudem, vel quando futuri creditores successissent in locum priorum creditorum. l. ait Prætor. §. ita demū. ff. qu. in fraud. credit. Sylu.

† c Rem suam. scilicet corporalem, ex eo quod dicit, tradiderit. Idem tamen est in corporalibus, ut patet per multa exempla. ff. quæ in fraud. cred. l. prima, secunda, & tertia, vsque ad l. qui autem.

ADDITIONE No. singu. illam legem in princip. quod si debitor tepudiat hæreditatem vel legatum, vel alio modo & titulo poterat acquirere, & non vult, imò repudiat etiam in fraudem, & despectum creditorum: an habeat locum ista materia? Dicitur ibi, quod non: quia dummodo non deminuat de suo patrimonio, non habet locum dispositio huius, §. quod nota bene. Angelus.

† Alicui. fraudandi quoque animum habenti. N. A.

† d Possessis. id est, possidere iussis; nec enim re ipsa à creditoribus fuerant possessa bona debitoris, cum ipse alienauerit. Vel dic possessis, quæ remanserant, & non sufficiebant: ut ff. eod. l. ait Prætor, quæ Lucius.

† e Præsidis. Puta quia fuit condemnatus, & non satisfecit condemnationi intra tempus, vnde missus fuit actor in possess. bonorum.

† f Permittitur. scilicet intra annum vtilem: ut ff. quæ in fraud. cred. lege prima, primo responso: de eo tamen

quod peruenit ad eum, vel quod dolo fecit, quo minus perueniret, perperno datur: vt ff. eodem. l. ait. Prætor, quæ uicius. §. hæc actio.

ADDITIONE De ista materia excus-
sionis vide hic
latè per doct. &
refert hic Ias.
casum singu. in
authent. cōtrā,
rogatus quis. C.
ad Trebell. ubi
etiā in rei vend.
est necessaria
excussio bono-
rum.

N.A. Rescissa. vul-
gō, cassata, an-
nulata.

¶ a Eam rē pe-
tere. Sed qua
actione? Respō.
Pauliana, quæ
datur creditori

ad reuocanda corporalia, sed in fa-
ctum ad reuocanda iura, vt ff. de vsur.
l. videamus. ij. §. in Fauiana. & ff. eod.
quæ in frau. cred. hac in factum. Vel
verius dic quod nulla dicitur Paulia-
na, nisi adiectiue: quia à Paulo fuit in-
ducta: sed in factum Pauliana dicitur,
quæ ad reuocanda corporalia & in-
corporalia competit, & datur contra
accipientem & heredem eius in quan-
tum ad eos peruenit, etiam non resti-
tuto ei prætio: vt ff. eo. l. ait Prætor,
quæ Lucius. §. si. & l. seq. & l. si debitor.
& l. ex his. In eum autem qui in frau-
dem alienauit, actio non datur, cum
nudus sit, nisi ita fraudulenter disper-
sit, vt res apparere non possit: quo casu
etiam in carcerem detrudetur: vt ff. eo.
l. si. §. fin. Est & Fauiana, quæ datur soli
patrono ad reuocanda ea quæ liberus,
in fraudem patroni alienauit inter vi-
uos, vel in vltima voluntate, quo mi-
nus patronus habeat tertiam: vt ff. si
quid in frau. patro. l. j. in princ. & §. j.
suprà de succ. lib. §. sed nostra consti-
tutio. Est & Caluisiana, & ipsa tam pa-
trono, quàm creditori competit: vt ff.
si quid in frau. patro. l. Fauiana. Qui-
dam tamen dicunt contrā in eo, quod
de Fauiana dictum est, arg. ff. de vsur.
l. videamus. ij. §. in Fauiana. Sed certè
ita dicitur littera, per quam. & sic
refertur ad proximam tantum, sci-
licet Paulianam. Et iste dix imitan-
tur naturam superioris in factum
Paulianæ. sed quero, quare sunt hic

rescissa & traditio-
ne, eam rem pete-
re, id est, dicere
eam traditam non
esse, & ob id in bo-
nis debitoris man-
sisse.

¶ Seruiana quoq;
& quasi Seruiana,
quæ etiā hypothe-
caria dicitur, in rē
prætoriz sunt. Pri-
ma locatori com-

hæ positæ inter reales prætorias, cum
ipse personales sint: quod probatur
per id, quod dicit littera, in Fauiana
quoque: vt ff. de vsur. l. videamus. ij. §.
in Fauiana. Nam proximè dixerat de

petit, in res inqui-
lini, vel coloni-
adibus, vel fundo
locatis inuectas:
quæ pro mercede
locationis (etiā si
nihil conuenerit)
tacitè hypothe-
ca sunt: altera ve-
rò reliqui credi-
tores pignora &
eorū hypothecas
persequuntur: nec
refert, an id cuius

personalib: vn-
de continuat eā
cum personali-
bus, & proba-
tur ff. si quid in
fraudem patro-
ni. l. j. §. hæc a-
ctio. Sed respō-
deo: quia simi-
litudinem ha-
bet cum supe-
rioribus duo-
bus casibus in
eo, quod sicut
ibi permittitur
aliquid dicere,
quod non sit,
vel esse facien-
da aliqua ac si

non processissent, quæ processerunt:
sic & hic. Itē sicut ibi sit reuocatio, ita
& hic: ergo secundum hæc ita dici de-
bent hæc reales, sicut superiores: quod
quidam concesserunt. Sed respon. hic
non petitur quod meum fuerit: vt in
superiori casu, nec quasi meum, vt in
Puclicia: vt suprà eod. §. aliz. Nec ob-
stat infrā §. prox. quia hypothecaria
est in rem: nec tamen meum petitur
vel quasi, quia ibi quod peto, peto
quasi meum, id est, possessionem per
hypothecariam actionem, vel Seruia-
nam. Hic autem neque possessio, neque
dominium est meum, nec fuit: imò in
accipientem transiit, licet in fraudem
sit alienatum: vt ff. de contrahen. empt.
l. si sciens. in si. & prædictæ tres actio-
nes reuocatoriz dicuntur. Sed unde
oritur hæc actio? Respon. ex quasi ma-
leficio: quādo dolus fuit in vendente &
emente. Si autē in vendente tantum, tūc
potest dici ex quasi contractu, si agitur
contra illū possidentem. Sed nunquid
habet retentionem, vt ab eo non reuo-
cetur, si vult soluere, quod sibi credi-
tori reuocare volentidebetur? Qui-
dam negāt: vt arg. ff. re. amor. l. si cum
dos. §. fin. & l. sequenti. Sed contradico
instar posterioris creditoris, si vult sol-
uere priori quod sibi debetur, potest
habere retentionem: vt ff. de euct.
l. euctus. quod dicit: vt ff. quæ in fraud.
cred. l. ait prætor. §. illud.

¶ b Mansisse. Videtur ergo quod per-
mittat mentiri: quod non est verum.
sed ita

sed ita petit, ac si mansisset in bonis debitoris: ut supra eod. §. alia. & §. rursus.

¶ Item Seruiana. Diuiditur in tres partes. Primò, quod actio Seruiana vel quasi Seruiana est prætoriana. Secundò, quæ sit differentia inter act. Seruianā vel quasi. Tertiò, quæ sit differentia inter pignus, & hypothecā. Secunda ibi, Seruiana autem. Tertia ibi, inter pignus.

CASVS. Titius fundum meum cōduxit, meusque est colonus factus, ea lege, ut mihi quotannis centum aureos mercedis persoluat. is in eum fundum equos, boues, seruos, & cæteras res induxit, pactis legibus ut eæ mihi nomine mercedis, siue vectigalis, pignori oppositæ essent. Accidit ut mercedem mihi non solueret, quæro, an possim res illas, quæ in tertij manum perueniunt, à possessore tanquam meas petere? iure ciuili nulla actio prodita est, nam cum obligatus mihi non sit tertius, personali agere non possum. cum res mea non sit, in rem agere non possum: Prætor tamen actionē mihi concedet, quæ tamen in rem sit, solam tamen earum possessionem petet. Quoniam de Seruiana dixisti, volo audire de quasi Seruiana. Cum Seruiana datur, sed non eo casu propter quem instituta est, verum in simili, actio dabitur quasi Seruiana: veluti, Cum à me pecuniam mutuò accepisses, quasdam mihi res pignori opposuisti. cessas postea soluere. quæro, an possim aduersus possessores actionem illam Seruianam intendere, sicuti cum colonus res suas obligauit: nequaquam. Seruiana enim illo casu concluditur, iisque quasi finibus circumscripta est. Verum quoniam isti casus sunt adeò gemini, ac similes, ideo quasi à colono facta esset illa obligatio, ita Seruiana conceditur. Cor. Vib.

¶ Not ex hoc text. quòd dictio item, est continuariua. Item, quid sit actio Seruiana, & quid actio quasi Seruiana. Item, quòd actio quasi Seruiana & hypothecaria pro eodem supponunt. Itē, quid differat pignus ab hypotheca. Item, quòd Seruiana datur pro pensionem fundi rustici vel vrbanī: vel de uasatione eiusdem ex tacita obligatione. Item, quòd quasi Seruiana com-

petit cuilibet creditori contra quencunque. Itē, quòd actio Seruiana a capite substantiam ab edicto Prætoris, id est validitatem & robur: quia aliàs ista pignora conuentionalia oriuntur ex pacto. l. si tibi. §.

nomine experiuntur, pignus sit, in re mobili tradita, an verò hypothe-

ea, iure soli cōstitens: vtique enim hypothecaria semper locus est.

propter cōsumaciā, velut legata seruatur. Itē, quòd dicuntur istæ actiones Seruiana & quasi Seruiana à seruando: quia per eas seruantur obligationes. Syl.

LIBELLVS IN ACTIONE Seruiana, & quasi Seruiana.

¶ Hic tangitur de Seruiana, & quasi Seruiana, quæ etiam hypothecaria vocatur, in quibus qualiter formetur libellus, est videndū. Sed primò, sciendū est, quod Seruiana datur domino fundi in rebus coloni, quæ pignoris vice, vel iure, pro mercedibus fundi eidem tenentur, ut in hoc §. itē Seruiana. & ff. quib. ex cau. pig. tacit. cōtrahi. l. ii. Formatur ergo in hac actione sic libellus: Dico ego A. contra B, quòd bona quæ sunt illata & inuecta in fundū meum, sunt mihi obligata pro mercede fundi, vade proponēdo Seruianā siue hypothecariā contra ipsum B, peto illa pignora mihi tradi, & eundē B, ad restitutionem eorundem pignorum mihi condemnari. Causa autē pro ista actione poterit poni, hæc scilicet: Vnde cum bona illa vbiq; sint, ipso iure tacitè mihi sint obligata, peto, &c. Eodem modo for. libel. in actio. illa hypothecaria, siue Seruiana, quæ datur domino domus in bonis inquilini in eandem domum illatis. Quasi Seruiana siue hypothecaria datur creditori ad pignora sua prosequenda: ut supra de act. §. Seruiana: & sic for. libel. in ista quasi Seruiana: Dico ego C, contra D, quòd ipse detinet equum meum, quem ipse mihi obligauit pro decē lib. vnde proponēdo cōtra ipsum hypotheca. peto dictū equū mihi tradi, & ipsum ad restitutionē ipsius equi condemnari. Et causa erit in hoc libello, quā sufficit proponere: scilicet hæc Vnde cum dictus equus sit pro decem lib. mihi obligatus, peto, &c. Hæc verò act. scilicet Seruiana, & quasi Seruiana.

na, quæ hypothecaria vocatur, sunt in rem: unde dantur contra quemlibet possidentem.

¶ a Item Seruiana. Quasi dicat, nō solum Publiciana & rescissoria reales sunt & prætorix, de quibus dictum est: sed etiam duæ istæ capiunt vim ex Prætoris iurisdictione, id est, prætorix sunt: ut hic, & ff. de pac. l. si tibi. §. de pign. Accur.

N. A. **¶** Itē Seruiana Seruiana est, p quā is qui prædiū locauit rusticum, res quas colonus, pensionis nomine obligatas, in id prædiū intulerat, à quouis possessore quasi vindicat. l. ult. ff. de Saluia. interdi.

N. A. **¶** Experitur Aduersus eum qui nudam possessionem habet. Nuda possessio est, naturalis detentio, sine titulo domini, qualis est depositarij, aut comodarij.

¶ b Quis. l. dominus fundi: siue sit partiaris, siue nummis colat. Item etiam pro deterioratione domus: ut ff. in quib. cau. pig. vel hypothe. taci. contrahi. l. ij. licet ex locato sit actio: ut ff. loca. l. qui fundum.

¶ c Coloni. Sub. inquilini. nā & eius res sunt tacite obligatæ: ut ff. in quib. cau. pig. vel hypo. taci. contrahi. l. ij. Et est colonus in villa, inquilinus in ciuitate: ut ff. de acq. poss. l. res pignoris. Intellige, q inquilinus non dicitur in ciuitate, nec respectu ciuitatis: sed respectu prædiij quod colitur. Colonus ergo est, qui rusticū prædiū colit, inquilinus, qui urbanū. l. re pignoris. ff. de acq. poss. Syl.] Differentia tamen est inter has duas tacitas obligationes. nā in rusticis ira demum, si dominus sciat inducta & illata: in urbanis, siue sciat siue non. Et est ratio, quia sancta rusticitas omnia palam habet: sed inquilinus multa etiā clam apportat, quæ locator inorat: ut C. loca. l. certi iuris. [Vide Fortu. Hisp. in l. item quia. ff. de pact. & in v. coll. vbi reprobat hanc rationem. Syl.] Ita tamen in utroq; si eo animo sint inducta, ut ibi sint perpetuò, nō ad tempus? ut ff. de pig. l. debitor. & ff. in quib. cau. pig. vel hypoth. taci. contra. l. in prædiis. §. j.

¶ d Pignoris. scilicet, taciti.

¶ e Fundi. Vel domus: ut §. dictum est.

¶ f Quasi. Hæc dictio ponitur ad differentiam superioris, vtraque tamen Seruiana dicitur à seruando fortè dicta, cum omne ius

di ei tenentur.

Quasi f Seruiana autē est, quā creditores pignora, & hypothecæ persequuntur. Inter pignus autē & hypothecam (quantum ad actionem hypothecariā attinet *) nihil interest §. Nā de qua

aut in acquirendo, aut in seruando, aut in amittendo consistat: ut ff. de leg. & se. con. l. fin. Sed quæ est differentia inter Seruianam actio. & Saluianū interdictum, cum illud ad idem cōpetere videatur: ut j. de interdi. §. interdictum? respon.

* best.

quia in Seru. oportet q creditor probet debitorem fuisse dominum tēpore obligationis: ut ff. de pig. l. & quæ nondum sunt. §. j. Sed in Saluiano sufficit, quod probet eum possedisse: ut colligitur. ff. de Sal. interdi. l. j. in princip. & diximus infra de interdi. §. interdictum.

ADDITION. De hoc dic: ut infra declarabimus. d. §. interdictum. vbi vide hanc differentiam.

¶ Quasi Seruiana. Quasi Seruiana est, per quam is, cui res ex cuiusvis crediti causa obligata est, eius sibi possessionem vindicat l. j. §. cum prædiū. ff. de pignor.

¶ Pignora Pignus est contractus, qui rei, id est, traditione obligationes parit. §. ult. supra quib. mod. re. contr. Hypotheca est nudum pactum, nuda conuentio. Nuda dicitur, quia nihil traditur creditori, sed tantum *in potestate*. l. 4. de pignor. & hyp. l. plebs. ff. de verb. sign.

¶ g Nihil interest. Nisi in sono vocis: ut ff. de pignor. l. res hypothecæ. §. inter pignus. imò & etiam quantum ad actionem videtur interesse. Nam præscriptio habenti pignus non currit, cum possideat: secus in hypothecaria, cui currit præscriptio interdum x. interdum xx. interdum xxx. interdum xl. annorum: ut C. si aduer. cred. l. prima & secunda. & de præscript. xxx. vel xl. annorum. l. cum notissimi. & de anna. except. l. j. §. j.

¶ e De

¶ De qua re. Mobili vel immobili: tradatur creditori vel non: corporalis vel incorporalis sit, excepta tamē urbana seru. quæ non potest obligari, ne ruinis ciuitas deformetur: vt ff. de pig. l. si is qui. §. fin.

& l. seq.

ADDITIO.

Dic, quod attēta ratione glo. si esset seruitus urbana, quæ non esset deformatio ciuitatis, posset obligari: vt pura, obligo tibi seruitutem alius non tollēdi: donec pecunia non soluat. nam tunc valeretur: dixit Bart. in d. l. si is qui. §. fin. Ang.

¶ b Hac appellatione. scilicet hypothecaria: vt hac actione peti possit à quolibet possessore.

¶ c Maximē. Hoc abundat: vt C. de test. ma. l. fin. §. ij. Duo enim oportet interuenire, vt sit pignus, & quod tradatur creditori, vt hic: & quod mobilis sit: cū pignus à pugno dicatur: vt ff. de verb. sign. l. plebs. §. pignus. Si autem mobilis est, & non tradatur. item, si immobilis est, tradatur vel non, hypotheca est. Patet ergo, quod quatuor sunt prætoria actiones in rem, scilicet, Publiciana, & rescissoria, & Seruiana, & quasi Seruiana. Item, aliæ duæ reales præiudiciales: vt infra eod. §. præiudiciales. Est & alia quæ datur superficiario, quando quis ad non modicum tempus conduxit: vt ff. de superfici. l. j. in fin. j. respon. §. quod ait. & l. si. & ff. de rei vend. l. superficiario. Est & octaua actio in rem: vt quæ datur metum passio. nam illa prætoria est in rem: vt ff. quod met. cau. l. metū. §. volenti. Sunt & aliæ. s. bon. possessoria hereditatis petitio, item fideicommissoria hereditatis petitio. Prima datur ei qui succedit per Prætorem. Secunda ei, cui per Trebellianum hereditas restituta est: vt ff. de bon. poss. hæ. pet. l. j. & ij. & ff. de fideic. hæ. pet. l. j. ij. & iij. & sic x. sunt prætoria in rem.

¶ In personam. Iste §. vsque ad §. pœ-

nales. tractat de tribus act. personalibus, iisdemque prætoriis. Et hoc principium vsque ad §. actiones autem, diuiditur: quia in principio præmittit de actione constituta, & de peculio.

Item & de iuramento in genere, & secundò in specie: & de vnaquaq; dicit. Secunda ibi, de constituta. Itē, prima subdividitur: quia primò ponit qualiter olim erat in actione constituta & receptitia: hodie verò sunt omnia redacta ad constituta. Secunda ibi, sed ex nostra.

¶ **Hactenus de prætoriis in rem, nunc de iis quæ sunt in personam, quæ quamuis innumeræ sint, de tribus tantum hic differitur.**

¶ **Collige, vbi remedium est ordinarium, non esse extraordinario locum.**

sonam actiones ex eodem iure ortas demonstras. veluti, Debebam ego tibi cētum Calend. Septemb. ea quæ à me peteres constitui me tibi soluturum Calend. Maij proximis: neq; huiusce rei vlla tamen stipulatio est interposita. Calend. præteritis, quæro, an possis aduersus me agere? minimē. nam ius ciuile ex nudo pacto non peperit actionem. Sed prætor quidem æquitati naturali fauens, constituta ex consensu facta custodit: quia graue est fidem fallere: Actionem ergo tibi in personam tribuit, per quam dicere possis, Aio te mihi dare cētum oportere. Erat enim olim in vsu receptitia, simillima Constitutitia: quæ concedebatur ei, cui Argentarius siue Trapezita se soluturum constituerat. & ea erat frequentissima: quia olim qui pecuniam soluebant, sæpius ex argentarij mensa, quàm ex domo, & arca pecuniam dabant. Corn. Vibul.

¶ Not. Prætorē indaxisse actiones personales. Item, quod iure antiquo fuit actio Receptitia, quæ plenior erat: quippe in qua veniebant etiam nudo pacto omnia, siue in genere suo functionem reciperent, siue non: vbi in actione de constituta solum veniunt ea, quæ functionem recipiunt. Quæ autem

¶ 5

fuerint de actione Receptitia transfusa in Constitutam pecuniam, videre potes in l. receptitia. C. de consti. pecun. Item, not. quod quamvis aliquid sit de Receptitia transfusum in constitutam, non per hoc amisit proprium nomen constitutæ. Item, quod lex correctæ non est amplius reputanda, nec alleganda in numero legum. Item, quod actio de peculio & iuramenti est Prætoriana. Item not.

abst. qui teneatur de constituta. Et pro intellectu huius text. in ver. de constituta vide Hieron. Verium Senen. in repetitio. rubr. ff. de verb. obli. col. xlv. Syl.

a In personam. Quasi dicat, dictum est de rebus prætoriais, sequitur de personalibus prætoriais, licet & de quibusdam personalibus. supra interposuerit §. Item si quis.

b De pecunia. ut ff. de consti. pecun. l. j. in princip.

ADDITIO. Est autem constituere (ut docet hic Horomanus) id quod iam debetur, daturum facturumve pro se, vel pro alio promittere, quod Græci dicunt *κατὰ τὰς αἰτίας*.

c Cui similis. s. quo ad quædam, quia utraque dabatur, ubi quis constituerebat se soluturum pro se, vel alio: sed & dissimilis videbatur: quia actio de constituta pro his tantum rebus in constitutione deductis competebat, in quibus mutui consistit. s. quæ potere, numero & mensura continentur: sed Receptitia, quando aliæ res in constitutione deducebantur, sed hodie pro omnibus competit actio de constituta, cum omnes res appellatione pecuniæ continentur: ut C. de consti. pec. l. ij. §. pen.

N.A. *†* Receptitia. Receptitia, erat civilis actio, quæ dabatur aduersus argentarios, qui receperant se rem quamlibet etiam non debitam, certum in diem,

locumque soluturos l. ij. C. de const. pec. *†* d Constitutione. ut C. de constitut. pecu. l. ij.

† e Ea. scilicet, Receptitia. Accurf.

† f Itē Prætor, hæc capitula exponuntur infra, prox.

tionem de peculio seruorum, filiorumque familiarum, & eā ex qua queritur, an actor iurauerit, & alias complures.

† **Quisque quod a se, aliōve debetur, sese soluturum nudo pacto constituit, actione de constituta conueniri potest.**

† De constituta autē pecunia hūc omnibus agitur, quicūque pro se, vel pro alio soluturos se constituerint nulla, sci-

Et ideo hic non dicas.

† g Et alias. De quibus dicitur infra §. penales.

† h De constituta autem pecunia. i. hac act. quæ sic vocatur.

† De constituta. *N.A.* Constitutoria est, per quam id quod vel naturali iure, vel prætorio debitum constitutum est, petitur. l. j. & pass. ff. de constit. pec. Recipere, est fide sua promittere. Unde receptitia dicitur. Constitutum est pactum nudum, quia fiebat quibusvis verbis.

† i Cum omnibus. scilicet apud alios obligari pro se interuenit constitutio: vel aliis, ubi pro aliis interuenit constitutio. sic ergo furiosus, cum nec pro se, nec pro aliis obligetur. nec constituere se debere potest. Idem in prodigo & similibus. Item, mulieres, cum alias pro se tantum obligentur, & hæc constituent pro se tantum, & non pro aliis: ut ff. de consti. pec. l. j. & ij. Accurf.

† k Constituerint. Ut puta, per hæc verba. Constituo me soluturum, quod ego, vel ille debet, & similia: ut ff. de consti. pecun. l. qui autem. in fin. & l. seq. & hoc ita, si sit debitum quod precedat, siue civile, & naturale simul, siue naturale tantum, siue prætorium: secus si civile tantum: ut ff. de consti. pecu. l. j. §. pen. & fin. & l. ij. §. j.

† l Nulla. Ergo ex nudo pacto oritur actio hic. quod est contra ius commune positum. ff. de pac. l. iuris gentium. §. sed cum nulla. & §. quinimo. & §. ut puta. versic. idem Marcellus. & ver. idem responsum. & C. de pact. l. legem. Et est hoc ideo fortè speciale: quia sicut vnum pro eo, qui constituit, induci-

† vlt.

tur: vt non teneatur, nisi elapsis decem diebus: vt ff. de constit. pecu. l. promissor, cum aliis statim teneatur: vt ff. de verb. oblig. l. eum, qui Kalendis. s. quoties, & de verbor. signif. l. cedere die. sic & aliud contra eum, vt ex nudo pacto teneatur: arg. ff. de iureiur. l. eū qui, in princip. Sunt & alij adhuc sex casus, in quibus ex nudo pacto oritur actio: vt ecce, in

donatione hodie, licet olim fuerit necessaria stipulatio, vt C. de do. l. si quis argentū. s. si nautem. Item, si mulier dotem sine stipulatione dare marito conuenit: vt C. de do. promiss. l. ad exactiōem. & de rei vxo actio. l. vnic. s. j. Item, si quis ob honorem decreuit, vel decernendum palam pollicitus fuerit, id est, sine interrogatione: vt ff. de pollici. l. j. s. j. & l. pactum. Item in nautico fœnore: vt ff. de nautico fœnore. l. periculi. in fin. Item, in accessione frumētī, vel vini, vel olei, vel horreī: vt C. de vsur. l. frumētī. Itē, in vsuris ciuitatis promissis: vt ff. de vsur. l. etiam. Alias autem propter sui frigiditatem nudum pactum actionem parere non potest.

ADDITIONE. Adde alios casus, vt puta in curia mercatorum. arg. l. Quintus Mutius. ff. mand. & ibi Barr. Item, si fieret in iudicio: quia tunc fingitur stipulatio. Item, quando per actū nudum aliquid abest parti, si non seruet promissa: quia contra non seruientem datur actio. de dolo: vt est tex. not. in l. eleganter s. seruus. ff. de dolo. vt hic per doct. ¶ a Iure civili. Vel actione ex stipulatione, vbi certum est in stipulatione: vel conditione certi, quæ ex stipulatione oritur, vbi est certū: vt supra de verb. oblig. in prin. quæ stipulatio est à iure civili inducta, vt hic: cum de iure gentium ipsa non fuerit: licet alij contractus fuerint de iure gentium, vt supra de iur. nat. gen. & ciui. s. ius autē. Non autem dicitur ideo de iure civili, quod non habeat in se vinculum naturale: imò habet, quia sine consensu non valet, qui consensus est de iure naturali: vt ff. de pact. l. j. s. penult.

¶ Adde, quod Albe. & Oldr. fuerunt in opinione per hunc text. quod in stipulatione non inesset consensus naturalis, nec haberet naturale vinculum: tamen contra-

rium verius est, vt dicit hic glos. & ad hunc text. dicit, quod non negat, quin etiam stipulator naturaliter teneatur, licet dicat iure civili teneri: & si fortius induceretur: quod text. hic voluerit facere

**ui contractu eate-
nus pater aut do-
minus actione de
peculia impetipos
sunt quatenus pe-
culij vires patiun-
tur.**

differentiam inter contractum de constituta & stipulationis: & sic quod in primo sit naturalis æquitas. l. j. ff. de constit. pecu. in stipulatione ergo. non sit. Resp. quod noluit facere talem differentiam, prout communiter text. hic intelligitur, sed voluit ponere differentiam inter actionem pretoriam, & civilem: de qua facta fuit diuisio supra in s. sed ista. quam prosequitur etiam in hoc s. dicendo, quod actio de constituta est pretoria, nisi interueniat stipulatio: nam tunc est civilis. Et sic intellige verba text. aliter, quam ab aliis intelligantur, scilicet vt dicatur, iure civili tenetur, ergo non pretorio: non ergo non naturale, & hunc puto verum sensum huius text. Syluest.

LIBELLVS IN ACTIONE de constituta pecunia.

¶ Hic tangitur de actionibus pretoriis personalibus: in quibus qualiter formetur libellus est videndum. Et primo de act. de constit. pecu. est videndum. Et nascitur ista act. quoties aliquis constituit se soluturum, quod ipse debet, vel alius: vt ff. de constit. pecu. l. qui autem. in fin. & l. sequendum tamen sit debitum civiliter, & naturaliter: vel naturaliter tantum: secus si civiliter tantum: vt l. j. s. penult. & l. iij. s. j. in d. tit. Vnde sic formabis lib. Dico ego A, contra B, quod ipse constituit se soluturum decem libras, quas ipse mihi debebat causa mutui: vnde proponendo act. de const. pe. contra ipsum B, peto eundem mihi in dictis decem libris condemnari. Et erit causa istius actio. hæc scilicet, Quia constituit se mihi soluturum, quod debet mihi, ideo peto, &c. Sed si pro alio constituit se decem libras tibi soluturum, formabis in narratione sic libellum: Vnde cum ipse pro tali constituerit decem libras mihi soluturum: peto &c. Et eodem modo formabis, si ex alia causa, quam ex mutuo debeat.

¶ Actio

¶ **Actiones autem.** **CASVS.** Pamphilo filiofamilias centum dedi mutuo. nunquid ius civile viaculum obligationis ipsius patri iniicit, ut cogatur ea mihi solvere? nequaquam. nam xij. tabulæ aspernātur contractus, qui cum filijfamilias fiunt, si quidem ad eos obligādos facti sint. Sed Prætor quidam intelligens iniquū esse, si vllum sit peculium me frustrari: quando-

quidem peculium ex re patris non est, sed filij, propterea actionem instituit: qua possim à Patre Pamphili petere, quatenus peculium filij ferre possit. Quod eodē modo de seruo qui peculium habet, iudicandum est. Cor. Vib.

¶ Not. quod actio de peculio est prætoria. Item, q. peculium dicitur quasi patrimonium serui vel filij. Item not. figuram loquendi ibi, peculio tenus. Syluest. Ald.

LIBELLVS IN ACTIONE de peculio.

¶ Hic tangitur de act. de peculio, quæ datur contra dominū ex contractu sui serui: ut infra quod cum eo, in princ. & etiam datur contra patrem nomine filij. Formabis ergo in ea sic lib. Dico ego A, contra B, quod vendidi D, seruo suo equum pro decem; quare ipse de peculio serui sui D, mihi tenetur, unde proponendo contra ipsum B, act. ex vendito, peto quatenus est in peculio ipsius serui sui D, vsque ad quantitatem illorum decem ipsum B, mihi condemnari. Et aduerte, quia hæc dictio. de peculio, non est proprium nomen act. sed est quædam adiectio: sicut exercitoria, institutoria & tributoria, arg. l. iij. §. Iulianus. ff. de pec. Et erit causa in hac act. talis. f. Quia vendidi, quam sufficit proponere loco act. scilicet sic: Unde quia pro decem vendidi, peto &c. Similiter contra patrem ex contractu filij potest sic formari libellus: dico ego A, contra B, q. vendidi C, filio suo, quem ipse habet in potestate, equum pro decem &c. De filio in potestate feci mentionem: quia qui sui iuris est, peculium habere non potest: vt C. de inoff. testa. l. fin. in fine.

¶ a De peculio. Volunt quidam dicere hæc esse propria nomina actionū, scilicet, de peculio, & de in rem verso, & quod iussu: item exercitoria, & tributoria, & institutoria, ex eo quod leges plerunque appellat eas actiones: vt hic. Sed verius est, vt adiectiue ponantur. sic enim dicitur mandati actio de peculio: vt ff. de pecu. l. iij. §. cui congruit. Accurs.

¶ Ad §. x. Actio- N. A.
nes autem. Actio de peculio est, quæ datur ei, qui cum filiofamil. seruo ve ignorante, patre, domino ve, contraxit aduersus patrem dominū ve: vt quatenus in peculio est damnetur. Quod autem in iis qui sui iuris sunt patrimonium dicitur, id in filiis fa. & seruis peculium appellatur l. 18. ff. de verb. sig.

¶ b Patrem. f. respectu filij. Accurs.

¶ c Dominū ve. scilicet, respectu serui: sunt enim correlatiua.

¶ d Ipso iure. scilicet civili: quod non vult, vt alter ex alterius persona obligetur: & sic pater non debet teneri pro filio, inspecto iure civili, sicut, eo inspecto pro seruo non debet teneri dominus: quia seruus pro nullo est inspecto iure civili: vt ff. de regu. iur. l. quod attinet. Sed tamen Prætor æquitatem considerat: vt quia peculium quasi patrimonium est filij, vel serui, vt subiicit: quia peculium est, quod sibi quis parcimonia quærit: vt ff. de pecu. l. peculium. in princ. verè tamen non est patrimonium filij peculium: vt C. de inoff. testa. l. si. in fi. Item nec serui: vt ff. de verb. obli. l. liber homo ij. in fin. j. respon. Ideo tamen quia quasi patrimonium est, patrem pro filio, dominum pro seruo teneri dicit. Diligenter tamen distingue, vtrum contrahat filius vel seruus: vel quasi contrahat. Item, vtrum delinquat, vel quasi. Si contrahat, quilibet illorum: dominus vel pater actione ex eo contractu tenetur in peculium. In cuius cōdēnatione deducitur ex ipso peculio quicquid seruus naturaliter domino debuit: vt quia dominus seruo mutauit: vel alia secum contraxit. Item, deducitur quod debetur iis, qui sunt in potestate domini: vel tutela vel cura: cum videatur dominus præuenisse, vt ff. de pec. l. sed si damnum,

Seruus
pro nullo
lo reputatur.

Patres
pro filiis
& domini
pro
seruis,
an tenentur
actio. de
peculio.

damnum. §. j. & ij. obligatur enim ser-
uus domino naturaliter: vt supra de
fideiuss. §. j. & sunt hæc communia in
seruo & filio, excepta causa mutui: ex
qua nec filius nec pater tenetur: secus
in seruo. vt in-
frà tit. j. §. illud
& C. ad Maced.
l. penult. Item,
quæ dicta sunt,
quâdo cōtrahit
filius vel ser-
uus: eadem & quâdo quasi contrahit:
vt si alterius negotia gessit: vt ff. de
negot. gest. l. filiusfamil. Præter hanc
actionem de peculio adhuc pater, vel
dominus quâdoque tenetur de in rem
verso, quando scilicet filius in rem
patris, vel seruus in rem domini con-
uerſit: & est in solidum vsq; ad quan-
tatem versam: vt in frà tit. j. §. in rem
Azo. de peculio agitur, quatenus pe-
culium durat: vt in frà eod. §. sunt præ-
terea. & in frà titul. j. §. in rem autem.
Item, est actio, quod iussu, quæ est in
solidum, quando filius vel seruus iu-
bente domino vel patre contraxit: vi-
detur enim contrahi cum ipso patre,
vel domino: vt ff. quod iussu. l. j. §. fin.
Item, sunt aliæ tres, scilicet exercito-
ria, quæ datur contra dominum nauis
qui præposuit magistrū nauis seruum
suum, & eius rei gratia contractū fuit.
Et ideo dicitur exercitoria: quia
exercitor dicitur dominus nauis. Item
inſtitoria, quæ habet locum, quando
aliquis seruum suum tabernæ, vel sta-
tioni præposuit. Item tributoria, qua
agitur ita quod dominus vocatur in
tributum: vt in frà tit. j. §. introduxit. &
§. inſtitoria. & §. j. In delictis autem, &
quasi delictis, idem olim seruabatur in
filio & seruo, vt pro noxa dari possent:
vt in frà de noxa. in fin. tit. Sed hodie
pro seruis tantum agitur noxaliter: vt
ibi dicitur, & pro delictis, vt in frà de
noxal. in princ. & ff. de noxa. l. j. & in
quasi delictis: vt si seruus habitas cum
domino, habuit suspensum vel appen-
sum, vel effudit aliquid quod alicui
nocuit: vt ff. de iis, qui deiec. vel effud.
l. j. §. si seruus. & l. si verò. §. Prætor. nisi
in duobus casibus: vt ff. de iis, qui deie-
vel effud. l. j. §. cum seruus. vbi nō ha-
bitat cum domino. & ff. de minor. l.
quod si minor. §. si seruus. Porro licet
in delictis, & quasi agatur noxaliter,
tamen & de peculio agitur si locuple-
tatus est dominus, in quantum id pe-
culium locupletius est: vt ff. de iudi. l.

Actio
tributo-
ria.

tam ex contractibus. ff. de pecu. l. licet,
§. ex furtiua causa.

¶ Item si quis postulante.

CASVS. Quum iudicium tibi osten-
tarem, denuntiaremque me breui, li-
tem aduersus te

principali debiti
quæſtione, iuranti
ex sacramento a-
ctio datur.

intentaturum,
q; te mihi cen-
tum debere di-
cerem, iusiuran-
dū mihi detuli-
ſti. Iuraui, ego

te mihi cētum debere. quæro, an pro-
pter hoc iusiurandum ius ciuile vin-
culum tibi iniecerit obligationis, mi-
hi que actionem concedat, per quam
centum abs te petere possim hoc solo
nomine, quod iuraui ea te mihi
debere? nequaquam Prætor tamē qui-
dam qui magnam esse vim iuramenti
iudicabat, vinculum iniecit, actionem-
que constituit. Corn. Vib.

¶ Not. quod iuramentum legis deci-
ſiuum habet vim plenæ probationis.
Item, q; ex eo oritur actio in factum.
Item, quod præſtatur altero ex colliti-
gantibus deferente & non aliter. Item,
quod statim est iurandum secundum
aliquos. Item, virtutem hanc iura-
menti. Sylueſt.

LIBELLVS IN ACTIONE in factum ex iureiurando.

¶ Hic tangitur de iureiurando præſti-
to ex delatione iudicis: vel partis ad-
uerſæ, ex quo oritur actio in factum, si
iuretur non adiecta causa, ex qua di-
cat sibi deberi, scilicet, si iuret infor-
miter: si autē adiciat causam, ex qua
dicat sibi deberi: veluti ex mutuo, vel
similibus, oritur actio ex illa causa: &
tūc dicitur iurasse formiter, quasi for-
ma, siue causa adiecta: vt l. si duo. §. si
quis iurauerit. ver. si. idem dicemus. &
§. Marcellus. ff. de iureiur. Et ideo for-
ma in illa libellum sic: Dico ego A,
contra B, quod cum peterem ab ipso
decem causa mutui, ipse detulit mihi
iuramentum: & ego simpliciter iuraui,
quod ipse mihi debebat illa decem,
vnde proponēdo actionem in factum
ex iureiurando prouenientem, peto
dictum B, in dictis decem libris mihi
condemnari. Causa in isto libello erit
talis. Quia iuraui, quæ poterit poni
loco actionis. Si autem iuraui formi-
ter, id est adiecta causa: vt scilicet quia
ex causa mutui debebat, tunc dicam:
Vnde quia proponendo condictionem

nem certi, quæ nascitur ex mutuo, iuravi ex causa mutui mihi deberi peto, &c.

ADDITION. Putat autem Francisc. Hoto. hic Prætoris edictum non nisi in eo iuramento locum habere, quod conventionale ad exemplum stipulationum conventionium dicere possumus, hoc est, quod ex pactione utriusque partis quasi iudicis, ac disceptatoris officio fungitur.

¶ Item si quis, scilicet actor, Accurs.

N.A. ¶ Ad §. II. Item si. Actio de iure iurando est, per quam actor, qui delata sibi conditione, dari sibi oportere iuravit, intēdit aduersariū sibi, ob illud ipsum iusiurandum, damnum esse l. j. l. ix. §. j. ff. de iureiur. Quia iusiurandum habet vim probationis, pæcti conventi transactionis, quasi contractus. l. v. ff. de peculio.

¶ a Postulante. id est, petente reo, vel deferente. si enim sine voluntate aduersarij iuraretur, nihil proficeret iuramentum, ut ff. de iureiur. l. iij. in princ.

¶ b Iuraverit. Vel ei remissum fuerit: ut ff. de iureiur. l. non erit. §. si. & l. seq. & C. de rebus credit. l. actori.

ADDITION. Idem si post acceptatum iuramentum etiam antè, quàm iuratur, pœniteat deferentem, quia habetur pro remisso.

¶ c Deberi. sic simpliciter: scilicet non adiecta causa, quare debeatur, quod informiter dicimus. si autem cum forma, veluti, quia vendidi, tunc agitur actione vili ex eo contractu, nata ex sacramento, cum pro veritate accipiat: & aduersario similiter actionem tribuit, ac si verè contractus præcessisset. Idem est in aliis contractibus: ut ff. de iureiurando. l. si duo. §. si quis iuraverit. & §. idem dicimus. & §. Marcellus. Item circa actionem realem, si rem suam esse iuraverit: datur actio in rem vili: præterea in factum contra deferentem tantum, vel heredem: ut ff. de iureiur. l. nam postea. §. fin. & l. seq. Et ita actori interdum datur in factum, interdum vili ex eo contractu, & vili in rem. Ex parte autem rei, si iurat in actione personali: tunc exceptionem tantum parit. Si autem in actione reali, tunc distinguitur, an

iuraverit rem petitoris non esse: quo casu exceptio tantum datur, an suam esse: quo casu etiam actio, si res ad actorem redeat non contra alium. & hoc quod dixi in actore, habet locum, si iuratur

ex sacramento delatione: sed si iuratur ex traditione facta occasione iurisuradi, tunc Publiciana datur contra quemlibet, cum sit iusta causa traditionis: ut ff. de iureiur. l. nam postea. §. fin. & l. quia. & l. seq. & de Publ. l. j. in fin. usque ad l. eum qui. Nec obstat in eod. tit. de iureiur. l. eum, qui §. si parenti. quia ibi verbum, duntaxat, dominum tantum excludit, contra quem Publiciana non datur, ut ff. de Publicia. l. penult. & fin.

ADDITION. Hæc glo. in ista parte fin. communiter reprobatur. vide hic ad longum Ias.

¶ d Iustissime. Quia propter sacramentum datur.

¶ e Actionem. In factum. C. de rebus credit. l. actori.

¶ f Non illud queritur. Etiam si per iurium vellet probare: quia sufficit diuina ultio: ut ff. de dolo. l. quod si deferente. & l. seq. & C. de reb. cred. l. iij. nisi in casibus: ut C. de reb. cred. l. fin. & ff. de iureiur. l. admonendi. Et not. q. hoc sacramentum quod est de fe: ut ff. eo. de iureiur. l. quoties. id est, de veritate: ut ff. ad l. Corn. de fal. l. j. §. qui in rationibus, triplex inuenitur. Voluntarium, quod ex voluntate datur, suscipitur, & recusatur, & extra iudicium fit: ut ff. eod. de iureiur. l. iusiurandum quod. Item necessarium, quod necessitate imposita à iudice deferitur & suscipitur: ut arg. ff. de in lit. iur. l. si. Nec enim potest hoc sacramentum referri, vel recusari, nisi prætedatur iusta causa recusationis, ut C. de reb. cred. l. generaliter. §. fin. autem. Item iudiciale, quod sic dicitur à iudicio: quando, scilicet pars parti sacramentum in iudicio deferat. quod non est necesse subire: sed potest recusari, & referri: ut C. eod. de reb. cred. l. delata. & l. generaliter. §. fin. autem. sed iure veteri non poterat recusari: ut ff. eod. l. manifesta. Sed secundum P. ita demum actio in factum datur ex sacramento, si sententia non subse

Iuramentum rei quandoque exceptio, vel, inactione parit.

subsequatur, aliàs quare oriretur actio in factum, cum ex sententia eadem nasceretur: ut C. de reb. cred. l. actori. Sed nos contrà, licet enim duæ sint, & ad idem, & eodem, nomine, non nocet: ut ff. de act. empr.

l. non est nouū.
& ff. de fideiuss.
l. hæres à debi-
tore. semel ta-
mē fiet exactio
tantum: ut ff. de
verb. obli. l. qui
bis. & de reg. iu.
l. bona fides.

¶ Penales quoque. **CASVS.** Superi-
oribus actionibus persequimur ipsā
rem, quæ nobis debebatur, aut nostra
erat. Alias quoque actiones Prætor in-
troducitur, quæ pœnam aliquam perse-
quuntur. veluti, Solebāt Prætores Ro-
mæ edicta sua publicè promulgare at-
que proponere, ut ab omnibus lege-
rentur. Aliquis edictum discidit, aut
quoquo modo corrumpit. Prætor sta-
tim vinculum obligationis in illum
iniicit, actionemque cuius de popu-
lo concedit, qua ab illo quinquaginta
aureos pœnæ nomine petere possit.
Item filius emancipatus iure ciuili po-
terat patrem in ius vocare, ut libertus
quoque patronum. Prætor id non si-
ne sua venia fieri iussit, alioqui pœ-
nam quinquaginta aureorum consti-
tuit. Si ergo vel filius patrem, vel li-
bertus patronum in ius sine Prætoris
venia vocarit, actio in eum iure Præ-
torio dabitur, qua pœnam illam sol-
uere cogetur. Item quum quis in ius
ducitur: si à quopiam vi eximatur, si-
milis actio à Præторе conceditur, per
quam pœna exigitur. Corn. Vib.

¶ Not. Penales actiones differre ab
iis, quæ sunt rei persecutoriæ, quæ
plus fauoris habent, quam pœnales.
Item, quod dictio multa, est apta nata
comprehendere infinitatem. Cum enim
sint plurimæ actiones pœnales descen-
dentes ex iurisdictione Prætoris, vo-
luit simpliciter Imperator multas di-
cere: sed cum temperamēto illius ver-
bi, penē. Item, quod nemini impunè
licet corrumpere album Prætoris, vel
edicta in eo affixa. Item secund. Ang.
q. literis sculptis aut scriptis in muro,
vel lapidibus fides habetur. Item, quod
non sufficit petitio veniæ, nisi impe-
petretur. Item, quod paria sunt exi-
mere, vel dolo facere, q. alius eximat.
Item, q. filius non potest parentes ve-

nire nō petita in ius vocare: quod non
intelligas in filiis natis ex damnato
coitu: & parētes intellige in infinitum.
Item quod si quis aliquem vi eximat,
qui in ius vocetur, tenetur ad pœ-

nia, & eximēs do-
lo aliquem voca-
tū in ius, vel exi-
mi faciens, tene-
tur actione præto-
ria. Aretinus.

nā quanti actor
in litem iura-
uerit. Item, q.
dictio innume-
rabilis, suppo-
nit pro eo quod
est, de facili non
innumerabilis.
Syluest.

LIBELLVS CONTRA COR- rumptentem album Prætoris.

¶ Hic de act. pœnali tangitur: & pri-
mò de illa quæ datur de albo Prætoris
corrupto. Erat enim album Prætoris,
dealbatio quædam posita in eminenti
loco, in quo erat scriptum de citando
aliquem, vel de aliquo præcepto ge-
nerali, vel speciali: ut ff. de alb. scri. l. j.
& ij. Et est pœna 50. aureorum statuta
cōtra corruptorum malitiam: ut ff. de
iur. omni. iud. l. si quis. Forma ergo in
hac act. sic libellum: Dico ego A, cōtra
B, quod ipse corrumpit album Prætoris:
vnde proponēdo cōtra ipsum B. actionem
in factum, peto ipsum B. in 50. au-
reos nomine populi mihi cōdemnari.
Ista enim act. popularis debet dici à
populo, quia ius populi tuetur: ut ff. de
po. act. l. ij. Et erit causa istius actionis
hæc: Quia album Prætoris corrumpit,
quæ poterit poni loco actionis.

LIBELLVS IN ACTIONE In factum, quæ datur patro- no vel patri contra libertum vel filium, &c.

¶ Est & alia actio in factum, quæ da-
tur patrono contra libertum, vel patri
contra filium: & illa habet locū quan-
do libertus patronum in ius venia nō
impetrata, vel filius patrem vocat, ut
C. de in ius voc. l. ij. & hic in vers. ve-
luti. & est pœna illius 50. aureorum: ut
ff. de in ius voc. l. pen. Forma ergo li-
bellum sic in hac actio. Dico ego A,
contra B, libertū meum, q. ipse me vo-
cauit in ius nō impetrata venia: & ideo
incidit in edictū, & tenetur ad pœnam
50. aureorum. vnde proponēdo cōtra
ipsum B, act. in factum. peto eundem
mihi

mihi condemnari in 50. aureis nomine pœnæ. Et erit causa istius actionis, quia me patronum in ius vocauit, non impetrata venia quæ proponi potest loco actionis. Et eodem modo si pater agat contra filium, hac actione formatur libellus. Sed caue, quia hæc actio non datur contra filium, qui est in potestate: quia etiâ impetrata venia non posset patrem in ius trahere: vt C. de in ius voc. l. si. quia

nulla lis inter patrem & filium esse potest, nisi de castrensi peculio, vel quasi: vt ff. de iu. l. lis nulla.

a Pœnales quoque. Dictum est supra de prætoriis rei persecutoriis, nunc de pœnalibus prætoriis. Sed quæ est differentia inter pœnales, & rei persecutorias? Resp. multæ: quia pœnales prætoriae sunt annales, excepta actione furti: vt infra de perpe. & temp. act. in prin. sed rei persecutoria sunt perpetua: vt ff. de act. & oblig. in honorariis. Itæ pœnales odiosæ sunt rei persecutoria non: vt ff. de pœn. l. interpretatione. Itæ pœnales non transeunt contra hæredes, nisi aliquid ad eos peruenit, vel lis sit cõtestata: vt C. ex deli. defun. l. j. sed persecutoria sic: vt ff. de actio. & oblig. l. ex contractibus. Item ubi plures tenentur rei persecutoria, vno solvente, cæteri liberantur: non ita in pœnali: vt C. de condic. furt. l. j. & ff. de lib. cau. l. ult. & ff. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. si plures. Accurs.

b Penè. id est ferè. Vel melius dic, quod abundat: nam veræ multæ sunt, & sanè in vetustis codicibus non habetur, & prorsus vacat.

ADDITIO Vetus liber D. Germani Colladonij habet Bene multas, quod sine dubio rectum est, & reponendum.

N. A. **†** Aduersus eum. Vt in aureos quinquaginta damnetur l. vij. ff. de iurisd.

c Quid. id est, aliquid.

d Ex albo. Erat enim album, dealbatio quædam posita in loco eminenti, vt apparet in authen. de lit. §. omnem, ibi, voce enim præconum, &c. in quo albo erat scriptum, vel de citando aliquo, vel de alio præcepto generali, vel speciali: vt ff. de albo scrib. l. j. & ij.

ff. de iurisd. omni. iud. l. si quis id.

† Ad §. 12. Ex albo. Album, tabula fuit N. A. alba, in qua descriptum Prætoris edictum, publicè legendum, cognoscendumque proponebatur l. ij. §. eod. ipse.

ff. de offi. iud. l. i.

vij. ff. de edêdo. **e** Corrupisset.

Vel positum sustulisset, quamuis non corrupisset: & siue per se, siue per alium: & tunc ambo tenetur, nec vnus liberat alium, & est in quinquaginta aureos, vt d. l. si quis, & l.

tor penè **b** * multas ex sua iurisdictione introduxit, veluti aduersus eum **†**, qui quid **c**

ex albo **d** **†** eius corrupisset **e**: & in eum **f**, qui patronum **g**, vel parentem **h** in ius vo-

sequenti. tenetur etiam ille corruptor lege Cornelia de falsis: vt ff. ad legem Corneliæ. de falsis. l. pen. cuius pœna est deportatio, & omnium bonorum publicatio, in seruus etiam ultimum supplicium: vt ff. ad legem Corneliæ de falsis. l. j. in fin.

† In eum. scilicet filium, vel libertum datur actio in factum: quæ est similiter pœnalis (vt superior) in quinquaginta aureos quæ datur patrono, vel patri: & si libertus non possit soluere dictam pecuniam, castigabitur. Idem fortè in filio, licet noxaliter non detur: vt ff. eod. scilicet de in ius voc. l. pen. & infra de noxa. in fin. superior tamen punnit solum uolum, hic solum factum considerat, vt C. de in ius voc. l. venia.

g Patronum. Subaudi vel patronam: item filios, & parentes eorum: vt ff. de in ius voc. l. iij. §. j. Et accipe hic patronum, qui manumisit: vel pro quo iudicatum est in causa ingenuitatis, & libertinitatis. Vel si ex causa fideicommissi manumisit. Vel si emit eo pacto, vt manumitteret, & manumisit, vel non manumisit, sed ex constitutione diui Marci peruenit ad libertatem: vt ff. de in ius voc. l. adoptiuum. §. j. & l. is quoque. & l. sed & si hac lege. Item liberos patroni, accipe mares & foeminas & parentes etiam adoptiuos: vt d. l. sed & hac lege. §. liberos quoque. & §. parentes. Accurs.

h Vel parentem. Et hic accipe matrem, & foeminam, & vsque in infinitum: vt etiam si Adam viveret, non posset vocari in ius sine venia. Item non refert, si sunt legitimi parentes vel naturales, vt ff. de in ius voc. l. iij. §. j. ij. & iij. l. parentes. & lege patris. & l.

& l. adoptiuum. in princip.

^a In ius vocasset, id est, iuris experiendi causa vocasset: vt ff. de in ius voc. l. j. & hoc siue causa sit ciuilis, siue criminalis, multo magis: nam & tunc, scilicet quando

causa est criminalis, etiā cum

causet^a, cum id venia non potest, quia non cōceditur: vt ff. de in ius voc. l. sed & si. §. prator ait. & ff. de accus. l. qui accusare. in fi. & l. hi tamen. §. ij. Sed quid si solum libellum dedit? Resp. non incidit in hoc edictum: vt ff. de in ius vocan. l. libertus. ij. Item, quod si non veniat vocatus? Resp. semper incidit, sed facilius remittitur hęc pœna, quando vocatus non venit: vt ff. de in ius vocan. l. quauis. Sed quidam dicunt vocatē nullo modo cadere in edictum, si vocatus non venit ex prædicta l. quauis. & hoc ideo: quia verba cum effectu sunt accipienda: vt ff. ne quis eum, qui in ius vocatus est, vi exi. l. pen. §. docere. sed prima sententia verior est: quia in d. l. quauis, non dicit, quod non incidat in edictum, sed quod non remittitur pœna, nisi causa cognita. Item, nunquid hęc potest vocare in ius sine venia? Et certē si extraneus est, potest: vt ff. de obseq. præstan. à liber. l. hęc. Si filius non potest vocari in ius sine venia. Sed quare secus in herede liberti, & in herede patroni? Respon. in primo odiū versatur, quod debet restringi: in secundo fauor, qui debet prorogari, vt ff. de lib. & posth. l. cum quidam. Item, si alter agat tutorio nomine, vel curatorio arg. ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. si. & l. quæsitum. Ratio: quia nemini officium suum debet esse damnosum: vt ff. quemad. testam. aper. l. sed si quis ex signatoribus.

N. A. [†] Impetrasset impetrasset (inquā) quia. parentem, aut patronum vocare in ius, sine venia Prætoris, quod non licebat l. 2. D. de in ius voc. filium autem intelligimus emancipatum, & parentem emancipatorem.

^b Cum id non impetrasset. id est, non petisset, & non accepisset. debet enim à Prætorē sic petere: Domine, permittite mihi, vt possim conuenire patrem vel patronum meum, vt colligitur infra de pœn. te. litig. §. fin. & ff. de in ius voc. l. iij. & iij. §. j. illud etiā quæro, an hęc postulatio veniæ debeat fieri in personis omnium, qui in ius vocari non possunt, qui enumerantur. ff. de in ius voc. l. ij. & si non fiat, quod cadat

in pœnam? Quidam dicunt quod sic, nos quod non: quia hęc pœna in eum tantum statuitur, qui incidit in edictum: at illæ personæ in edicto non continentur: quod maximè pro a-

tur ex hoc §. nō impetrasset^b † Aliter tamē pu-

to eos puniendos, prout placuerit iudici, ad similitudinem istorum. Sed nunquid hęc petitio hodie est correctā, vt quia habent hodie liberti ius natalium & regenerationis: vt in authen. vt lib. de cæ. §. j. Respond. non: quia & ibi reseruantur iura patronis: maximè obsequialia, quæ natura debentur. Superiora quātum ad libertum plana sunt: in filio distingue, aut erat emancipatus, aut in potestate: si emancipatus erat, habent locum superiora: si verò in potestate, tunc nec cum venia nec sine venia potest conuenire patrem: vt C. de in ius voc. l. fin. & ff. de act. & oblig. l. actiones. nisi pro castrensi, vel quasi castrensi peculio: vt ff. de iur. l. lis nulla. & tunc cum venia: vt ff. de in ius vocan. l. adoptiuum. §. j. & hoc cum agit contra patrem. Si autem contra extraneum, tunc secundum vetera iura tantum quinque actiones filiofamilias competeabant. vt ff. de act. & oblig. l. filiofamilias. & l. in factum actione. Sed hodie omnes venientes ex aduentitia causa, vt dixi suprā per quas perso. nob. acq. §. j. Item quæro, quis iurabit de calumnia, cum filiofamilias in iudicio erit? Respon. si filius emancipatus, petita venia^{*}, patrem conueniat, iurabit filius, si maior est, aliās curator ei dabitur ad litem: vt in authen. vt lic. mat. & aulæ. §. j. in fin. col. viij. si autem sit in potestate patris, & agat de castrensi, vel quasi castrensi peculio: tunc iurat filius, cum paterfamilias habeatur, vt ff. ad Mace. l. ij. si verò esset minor, daretur curator liti, non personæ: cum sit in potestate: vt C. de fur. l. fin. in princip. & de bon. quæ lib. l. fma. §. si autem pro patre. Si autem contra extraneum agat filius, si agat pater eius nomine, pater iuuat: vt C. de iureiuran. propter calumn. dando. l. ij. §. quod obseruari. Si filius, fortē patre absente, vel secundum veteres leges in quinque casibus, vel secundum novas in omni aduentitia causa iurat filius, cum suo nomine agat: & maior est, si modo pater inaduentitiis non habet vsumfructum: aliās pater ageret, &

* aff de
ob-
sentia, ubi
hic in
textu
Præ-
toris

R r

responderet, & iuraret: vt C. de bon. matr. l. j. in princ. vbi verò filius iuratur, licet pater non habeat vsumfructum, debet pater cōsentire filio agentis, & respondentis: vt C. de bon. lib. l. fin. in princip.

ADDITIO. Itē, aduersus eum de isto iuramēto ultra hanc gloss. vide per glo. in l. ij. quod obseruari. C. de iureiurand. propter calumn. dan.

¶ Item aduersus eum, cum scilicet datur actio in factum pœnalis: vt ecce cum vocarem Titium in ius, qui tenebatur mihi actione temporali, dum esset in itinere, detinui eum vi vel capiēdo eum per personam, vel faciēdo dolo vt alius eum detineret, & tantum, quod dies actionis meæ exiuit: teneris enim mihi quanti iurauero in litem, & sic est actio pœnalis ex parte mea; qui ultra rei veritatem fortē iurabo: & ex parte tua, quia das mihi aliquid, & tibi nihil adest: vt ff. ne quis eum qui in ius vocatus est vi exi. l. penult. §. j. Super hoc §. j. quæro, cum duo sint tituli, vt ff. ne quis eum, qui in ius vocatus est vi ex. & alius tit. de eo per quem factum erit, de quo fit mentio in hoc §? Respon. de primo: quia inde oritur actio ex vtraque parte pœnalis vt dictum est: sed ex alio est pœnalis ex parte rei tantum: cum ad interesse actoris de iure: vt ff. de eo per quē fact. erit. l. fin. primo respon. Item primus, de quo fit mentio hic consulit actori tantum, vt patet in l. j. & iij. §. eximere. ff. ne quis eum, qui in ius voc. est vi exim. At secundus consulit & vocato, non solum vocati. vt ff. de eo per quem factum erit. l. j. §. si reus. in fi. & l. fi. primo resp. Item, primus habet locum, quando aliquis exemptus est ante satisfactionem, & post in ius vocationem: sed secundus post satisfactionem, scilicet factam in iudicio fisci, & alias quæ firmanē iudicium, vt ff. de præst. stip. l. j. in princ. Et patet hæc differentia ex ordine illorum titulorum. Item primus, quando vi exemptus sit quis: at secundus, etiam si sine vi: vt patet in l. j. §. si dolo. de eo per quem fact. est. & tit. ne quis eum qui. l. j. & ij. in fi. Vel satis dici potest, quod de vtroque hic loquitur: quia licet duo sint illi tituli, tamen de vno edicto sunt. Item, & quod dicatur pœnalis actio etiam illa quæ ex vna parte tantum est pœnalis. Super hoc. §. secundo quæri-

tur, Nōne per conuentionem solam etiam iure veteri perpetuabatur actio: vt ff. de act. & ob. l. constitutionibus. non solum per noua iura, vt ff. de præscr. xxx. anno. l. cum notissimi. & l.

sicut? Resp. hic rit teum qui in ius non per executorem, sed per vocaretur, cuiusve suam denunti-

tationem eum conuenerat. Vel verbum quasi, positum in d. l. constitutionibus, assertiuè ponitur, non similitudinariè: & secundum hoc hodie esset correctum, quod hic dicitur. Vel dic, quod talis fuit cōuentio in illa. l. constitutionibus. quæ pro lite contest. habebatur, vt quia actio erat temporalis, & libellus fuit principi datus: vt C. quand. li. prin. da. li. contest. fac. l. j. & ij. Vel dic secundum Io. quod leges veteres circa personales actiones loquuntur, vbi non perpetuantur per executorem: sed lex illa, cum notissimi & l. sicut in rem. loquuntur in reali: vnde adhuc etiam hodie non corrigitur, quod hic dicitur.

ADDITIO. Hanc etiam impugnat doct. quia d. l. sicut. & d. l. cum notissimi. loquuntur tam in personalibus, quàm in realibus. secundum Iaco.

¶ Exemerit, qui in ius vocabatur, si N. A. pedem strueret, vi rapiebatur: si quis eximeret actio erat in exemptorem, quanti ea res erat l. penult. ff. ne quis ei quin ius voc.

LIBELLVS IN ACTIONE: In factum contra eum qui debitorem, &c.

¶ Præterea datur actio in factum contra eum, qui debitorem alicuius vocatum in ius vi detinuit, vel dolo detineri fecit, vt ipse liberaret eum, à temporali obligatione, qua obligatus esset: & datur in ipsum actio in quantum actor iurauerit in litem contra ipsam: vt ff. ne quis eum qui in ius voca. est vi exi. l. pen. §. j. Et formatur libellus in hunc mundum: Dico ego A. contra B. quod ipse debitorem meum in ius vocatū vt detinuit, quominus in iudicio compareret, vt ita liberaretur debitor actione, qua mihi tenebatur. vnde proponendo actionem in factum contra ipsum B. peto eundem B. quantum in litem iurauero mihi condemnari. Et causa istius actionis est: Quia vi exemit à iudicio meum debitorem, & ita actione quæ mihi

venebatur, liberatus est: quam causam
sufficit proponere loco actionis. Eo-
dem modo formatur contra eum, qui
procuravit, ut alius eximeret. Sed
quid, si non vi, sed alio modo procu-
rauit, quo mi-
nus veniret? Dic-
quod tunc ha-
bet locum actio
in factum, quæ
procedit ex eo
edicto, Per quæ
factum erit quo
minus in iudi-
cium veniret, &
datur ad inter-
esse actoris: ut

dolo alius exime-
rit, & alias innu-
merabiles a*.

**¶ Actiones quibus
quæritur, an quis
sit liber, an servus,
libertus an inge-**

ff. de eo per quem fac. erit. l. fin. j. re-
spons. Et hæc est differentia inter hanc
actionem & superiorem, quæ descen-
dit ex eo edicto, Ne vis fiat ei &c. Et
in utraque eodem modo formabis li-
bellum, sed in prima facies mentio-
nem de vi, in secunda nequaquam.

ADDITIO Inuitos autem homi-
nes in ius ducere licebat: ut patet ex
Plauti Perfa, hic ab Hotomano cita-
ta: Vnde, inquit, Nonius Marc. in ius
vocare, pro trahere accipitur. quod
etiam arguitur ex l. quamvis. ff. eo. ubi
de patrono inuito, aut non inuito, in
ius vocando species refertur, & quod
certæ quædam personæ, ex quæ per-
pauca, excipiuntur, quas inuitas vo-
care non licet: ut qui in domo sua est.
l. plerique. & seq. ff. eod.

a Innumerabiles. Imò numerari pos-
sunt. sed dicuntur innumerabiles, quia
de facili non possunt numerari: unde
dicitur non posse fieri, quod vix fieri
potest: ut ff. de verb. sig. l. nepos Pro-
culo. Enumera ergo aliquas, ut est
actio in factum de calumniatoribus: de
qua dicitur infra. §. quadrupli. Item
actio, quod metus causa. Itē, furti ma-
nifesti. Item serui corrupti in duplum:
de quibus dicemus infra. eod. §. omnes
autem actiones. Sunt & aliæ in factum,
ut de effusis, & eiecctis, & de appensis. ut
ff. de iis, qui deie. vel effu. l. si verò. §.
Prætor. Et aliæ multæ sunt quas enu-
merare non expedit Accurs.

¶ Præiudiciales autē. CASVS Quo-
niam dominus Imperator ita nos hoc
conuiuium excepit, ut inanes quàm sa-
tiosos dimittere malle videatur, de-
mus operam ut adolescentium studia,
quantum in nobis erit, iuueamus. Aure-
lius postulabat operas à Fannio, quasi
liberto, Fannius se liberum defende-

bat. Prætor coget Fannium sponso-
nem facere, Ni suus libertus sit, ei quæ
actionē dabit: quæ ideo dicitur Præiu-
dicialis, quia valde præiudicat futuræ
causæ. nam si libertus iudicatus sit

**annus filius, an non
præiudiciales in re
sunt: quorū prima
civilis est, reliquæ
verò prætorie: ideo
sic dictæ, quia ma-
gnum in eis præiu-
diciū versatur,**

Fannius, in se-
quenti iudicio
Aurelius pro-
bationis causa
hanc sententiā
proferet. Item
Diuortio facto
Terentia postu-
lat à Tullio, ut
partum alati-
le suum esse ne-
gat. Prætor Te-

rentiam coget sponsonem facere, Ni
Ciceronis sit filius, ei quæ actione dabit:
quæ ideo præiudicialis vocatur, quia
causæ in sequenti (ut res ostendit) ma-
gnum affert præiudiciū. Cor Vib.

Not. quod istæ tres actiones præiu-
diciales dicuntur habere causam sta-
tus, quia ipsa essentialis conditio ho-
minis vertitur in quæstionem. Item,
quod istæ tres actiones dicuntur præ-
torie, & in rem. Item quod tres sunt
causæ status. Syl.

LIBELLVS IN ACTIONI- bus præiudicialibus.

Hic loquitur de præiudicialibus
actionibus. Et primò videndum est
de illa, quæ quæritur, an aliquis sit
liber, vel servus: & habet locum,
quando aliquis vendicat sibi in ser-
uum eum, qui est in potestate, & pos-
sessione libertatis: vel quando is, qui
est in potestate seruitutis, vendicat
sibi libertatem. In primo, forma sic
libellum, Dico ego A, contra B,
quod licet ipse B, sit in possessione
libertatis, est tamen servus meus: unde
vendo ipsum in seruitutem, &
peto eundem mihi adiudicari. Et e-
contra si B, sit in possessione serui-
tutis Titi, sic formabitur libellus: Di-
co ego B, contra C. quod licet ipse
C, me Possideat in seruitute, siue
in libertinitate: liber tamen sum:
Vnde vendico me in libertatem, &
peto me liberum pronuntiari: &
ipsum C, ne me impediatur uti liber-
tate, mihi condemnari. Item for-
ma sic libellum in illa præiudicia-
li, quæ quæritur, an aliquis sit liber-
tus vel ingenuus. Dico ego B, contra
C, quod licet sit in possessione ingenui-

Rr 2

* in fa-
ctum a-
ctionis.
I.

Actio-
nes præ-
iudicia-
les sunt
multæ.

tatis: tamē est libertus meus: unde vendico ipsum in libertū suē in libertinitatē, & peto ipsum tanquā libertū meū mihi adiudicari. & econtrā si à B. possideatur ut libertus, pponetur sic libellus: Dico ego C, contra B, q̄ licet possideat me ut libertum: tamen sum ingenuus, unde vendico me in ingenuitatē, & peto me ingenuū pronunciari; & ipsum B, ne me impediāt ut ingenuitate, mihi condemnari. Item in illa praeiudiciali, qua quæritur, an quis sit filius alicuius, an non, formabitur libellus hoc modo: Dico ego A, contra B, quod licet ipse sit in possessione sui iuris: tamen filius meus est: unde vendico ipsum in filium, & peto eum in filium mihi adiudicari. E conuerso formabitur sic libellus: Dico ego A, contra B, quod licet ipse possideat me in filium: tamen dico me non esse filium eius: unde vendico me in propriam libertatem, & peto me nō filium eius iudicari, & ipsum A, ne me impediāt ut propria libertate, ut extraneum mihi condemnari. Iste autem actiones dicuntur praeiudiciales, ut hic, quia praeiudicant omnibus aliis actionibus, vel quæstionibus, siue criminalibus, siue civilibus: quia primò quæritur, &c. ut ff. de origin. iur. l. j. & ij. in princ. & ff. de ord. in. cognitio. per totum.

N. A. † Ad s. Præiudiciales actio. praeiudicialis dicitur, quia quæritur utrum quis liber, an seruus; libertus, an ingenuus; filius sit, an suppositus. Eadem liberalis causa dicitur. Dicitur etiam praeiudicium: quia magnum ad reliquum hominis statum, atq; conditionē praeiudiciū adfert. l. 14. ff. de probat. † 2 Præiudiciales. Pro constanti ponit, quod hæ prætoriae sunt: cum in tractatu prætoriarum ponatur: & sunt in rem, quia res petitur, & vendicatur. Unde quæritur, quare non posuit has suprà inter reales prætorias? Respon. quia quædam de eis est civilis, unde eius occasione, & de cæteris hic dicere referuauit. Et sunt tres. Prima est, per quam quæritur, an aliquis sit liber, subaudi, vel seruus. Secunda. an aliquis sit libertus, sub. vel ingenuus. Tertia est de partu agnoscendo, per quam quæritur, an quis sit filius vel non: ut omnia consequatur, quæ filius à pa-

tre consequi debet, aliās autem agitur de partu agnoscendo propter alimentata tantum. & tunc filiationi non præiudicatur, quia summariū quæritur: ut ff. de lib. agno. l. j. s. Iulianus. & l. si quis

cum per eas de statu hominis quæritur, aut quia cæteris quæstionibus praeiudicium faciunt: ut. s. interea fileant quandiu hæc ueniantur.

† Præiudiciales

ut ibi. Sed dicunt quidam & malè, quod tantum dux sunt, & de duabus primis faciunt vnā hoc modo, an aliquis sit liber, id est ingenuus, vel libertus, & hæc vna. Aliam vero de partu agnoscendo non mutant. Sed prima opinior est: cum sit commodus singulas causas singulis appellationibus distinguere: ut suprà quib. mod. test. infir. s. alio autem modo. Itē quia postea dicit: Cæteræ verò, &c. & ita loquitur de pluribus, excepta vna. In prima ergo ubi quæritur, an sit liber vel seruus: dico, quod siue seruus agat cōtra dominum, dicens se esse liberū: siue econtrā dominus contra seruū: & seruus sit in possessione libertatis, & hæc actio in rem, quæ intenditur, est praeiudicialis: ut ff. de libe. cau. l. liberis. s. si. Itē dico, siue patronus vēdicet libertū in libertinitatē, siue libertus se vendicat in ingenuitatē. vtraq; est praeiudicialis: ut ff. si lib. inge. esse dica. l. si. in princ. & s. si. Incēditur etiam hoc casu officiū iudicis, ut ff. de iure iur. l. si duo patr. in princ. & ff. si lib. inge. esse dica. l. j. & ij. & de rei. vend. l. j. s. j. Idē dicas in tertio: ut siue agat pater petendo filiū in filiationem, vel filius dicat se non filium, erit praeiudicialis & directā hinc inde. Sed quidam dixerunt, quod directā datur patrono parenti, & domino: sed illa, quæ datur liberto filio, & seruo est contraria: quod nulla lege cautum inuenitur. [Vide ad hæc gl. Dec. in l. in actionibus in gl. in verb. bonæ fidei. ff. de in lit. iur. Syl.] Licet aliæ quædā inueniantur directæ, & econtrariæ, ut mandati depositi, & similes. Sed qualiter formantur libelli in his? Resp. sic, Peto Ioan. in filium meum iudicari: ut mihi patri debitam præstet reuerentiam, & alia quæ patribus à filiis debentur, & item in patrono & ex tunc lata sententia alimenta patri, & patrono præstabuntur: ut ff. de lib. agnosce. l. si quis à liberis. in princ. s. solent. quia sententia

tentia pro veritate accipitur: vt ff. de stat. homi. l. ingenuum. Et probatur hæc libelli formatio. C. de fideicommiss. l. j. in seruo, & domino sic, Peto in seruum meum talem pronuntiar: quia eū meum dico. Ecōtrā seruus, vel libertus, vel filius dicet, Peto me nō inquerari à Titio, qui me in seruum, vel libertum, vel filium tenet, quia me tali vinculo non subesse dico: vt C. de ingen. & manu. lege diffamari. Vel sic, Peto vt ingenuus. vel liber, vel non filius pronuntiet contra Titium: quia sic se rei veritas habet. Et differt hæc ab ea: quia petit pater filiū in potestātē ex iure Romano: cum ibi tantū de potestate queratur, hic autem de filiatione: vt ff. de rei vend. l. j. §. j. & hic dicitur. Item hæc prætoria, vt hic: Illa ciuilis. Quibus autem modis filius possit peti, diximus suprà de par. pot. §. ius autem potestatis. Item quare dicuntur præiudiciales? Responde secundum quosdam: quia in modum exceptionis proponuntur, & ita præiudicant: vt si agas contra me hæreditatis petitione, & ego obijciam tibi: quod sis seruus defuncti: vel quia ipse defunctus seruus fuit: vt ff. de pet. hæred. l. si quis libertatem, tunc non esset lis inter nos: vt ff. de iud. l. lis nulla. & suprà de ob. quæ ex delict. §. ij. qui etiam facit pro hac sententia. C. de ord. cogn. l. j. & de pet. hæred. l. liber. & si liber ingenuus esse dicatur. l. si. Alij dixerunt ideo dici præiudiciales, quia sententia lata super his, fit præiudicium omnibus aliis quæstionibus: vt ff. de statu homi. l. ingenuum, & ff. de lib. agn. l. j. §. fin. & l. ij. Sed certè secundum hoc etiam querela inofficiōs testamenti dicitur præiudicialis: quia præiudicat aliis quæstionibus: vt ff. de inoffi. testam. l. Pap. §. fin. Sed contra hanc sententiam est ff. de libe. cau. l. si seruus. Sed ibi non fuit pronuntiatus ingenuus, vel collusio ibi fuit. Vel dic secundum Ioannem, quod præiudiciales ideo dicuntur, quia omnes aliæ quæ interim inter eas personas mouentur, debent filere: vt C. de ordi. cogn. l. j. & l. ij. & ff. de libe. cau. l. ordinata. & ad hoc facit optimè ff. de noxa. l. pen. j. respon. Nisi esset talis causa, quæ ageretur, etiam si constaret eum esse seruum, quod est quandoque: vt ff. de

iud. l. vix. Sed secundum hoc cum queritur inter patronum, & libertum de libertinitate: non est hæc quæstio præiudicialis, cum aliæ quæstiones interim inter eos possint exerceri, venia tamen petita: vt suprà eo. §. & in eum. Sed dic, quæ illæ quæstiones quiescunt, quæ nō compererēt, si constaret eum

esse libertum: vt ff. de in ius voc. l. sed si hac. §. pen. & l. fin. Item, quid finalia alia quæstio mouetur: nonne tunc istæ dicuntur præiudiciales, cum non habeant cui præiudicent? Azo dicit, quod non. Sed Ioan. contra. Inspicitur enim aptitudo quia habilis est esse præiudicialis, sicut Augustus dicitur, licet non semper augeat: vt suprà. in tit. procemij. Item nunquid sunt plures præiudiciales, nisi tres? Resp. sic: vt hæreditatis petitio. Nam & tunc cessant omnes aliæ quæstiones, donec ista intenditur, vt ff. de pet. hæred. l. si quis libertatem. & l. diuus, in fin. l. licet hodie contrarium sit. vt C. de pet. hæred. l. fin. §. j. & ij. Item, quo iure adscriptitij, coloni, censiti, & similes petuntur? Resp. vtili præiudiciali, non directæ: & ipsi coloni si petunt in libertatem contraria præiudiciali vtili, non directæ. Ideo vtili, quia liberti sunt non serui: vt in authen. de sanct. episc. §. adscriptitios. & §. si seruus. Item, ideo præiudiciali: quia parum à seruis distant quo ad seruitia, quæ facere debent: vt C. de agri. & cens. l. ne diutius lib. xj. Sed alij dicunt, quod officio iudicis petuntur, & petunt: vt C. in quib. cau. coloni, cens. domi. acc. pos. l. j. lib. xj. Sed certè officium iudicis non potest locum habere ad futuras præstationes: vt ff. de vsu. l. j. Alij dixerunt habere locum negatoriam & confessoriam vtilem: vt quæ datur directæ in seruitutibus allis, hæc vtilis hic datur: quod nihil est. Item: si quis ad aliqua annua seruitia teneatur, quo iure petitur, vt condēnetur, vt præstet in posterum, & ipse quo iure petit absolui? Resp. satis puto, quod iudicis officio hoc fiat: siue promissa fuerint hæc seruitia, siue ex consuetudine debeantur hæc seruitia, siue ipsa præstita longo tempore ex promissione petuntur: vt ff. de vsu. l. cum de in rem verso. quæ promissa probabitur ex longo vsu. vt ibi.

Ar 3

ADDITIO. Et not. quod verba sententiae, Condemno te ad soluendum par caponum tali domino omni anno, secundum quod tui antecessores fecere nullam penitus conditionem faciunt, sed con-

abest.
peric.
demnatus simpliciter tenetur: ut per Bart. in l. cum qui §. Julianus. ff. de constit. pecul. & in extrauagan. ad reprimen. in vers. prout.

^a Ex quibus. f. eribus præiudicialibus quaestionibus.

^b Ferè. Ferè ideo dicit, quia in civilibus quaestionibus quatuor considerantur scilicet actor, reus, iudex, & ipsa res. Hic autem est idem qui conuenit, & conuenitur, & res. Vel ideo, quia Prætor introduxit de partu agnoscendo, & à senatusconsulto confirmatur.

^c Legitimam. f. de iure civili.

^d Liber sit. Subaudi vel seruus.

^e Sic itaque aduerte diligenter quod hic. §. difficilis sic clare potest sumari. Actor. pro re sua non potest intentare actionem personalem ad dandum contra aliquos, nisi contra fures: contra quos omnis conditio degenerat. Sic declaro: quia conditio non competit, nisi quando dominium est translatum. sed infurem dominium rei subtrahere non transfertur: & tamen conditio furtiua ipse tenetur: igitur conditio degenerat. Et ex hoc habes. quod nemo potest condicere rem suam, præterquam à fure. Vel sic & clarissime summari: Qui debet intentare actionem realem, non potest intentare personalem, cum sint distinctæ. hoc dicit. Et diuiditur iste §. principaliter in tres partes. Primò, ponit regulam generalem illatam ex præcedentibus, secundum glos. sed secundum doct. epilogauiam. Secundò ponit vnam fallentiam, ibi, Planè. Tertiò, naturam actionum realium & personalium, & earum differentias, ibi, Appellamus. Item, prima subdividitur: quia primò ponitur quædam illatio, seu epilogatio, ex suprascriptis. Secundò ponit rationes. Secunda ibi, Nec enim.

CASVS. Quæ sit inter actiones in rem & in personam differentia, copiosè explicatum est. quæro nunc, ita distinctis separatique actionibus, quæ-

nam sunt alteri atque alteri species attributæ formulæ? non enim omnes periti rerum & callidi esse possunt, ut sua iusta suasque postulationes rectè possint literis mandare. Respondet olim à prudentibus & peritis viris conceptas fuisse formulas actionum. nam actionis personalis hæc erat formula, Aio te mihi centum (puta) dare oportere. & quum à Prætor eā impetrassem, Prætor iudicem dabat, cui sic mandabat. Si apparet, vel si paret vel si pateret Quintium debere Sextio centum, tanti eum damnato, Actionis autem realis formula hæc fuit, Aio hanc rem ex iure Quiritum meam esse. quæ quum esset à prætor impetrata, tum Prætor iudicem dabat. cui sic imperabat. Si apparet fundum, quo de agitur esse Antonij, neque eum possessor Lucius restituat, Lucium danato, Quæ quum ita sint, satis constat quum in rem agere volumus, personalis actionis formula utendum non esse. Nec enim, &c. Quanquam ab hoc generali præcepto fures excipiuntur. Nam si Titius mihi meam rem subripuerit, duas eius rei actiones habebō, & in personam. f. & in rem, & vtriusque formula utens dicere potero, Aio te mihi dare oportere, & Aio hanc rem meam esse. C. Vib.

capiunt.

¶ Actione personali rem suam nemo dominus prosequitur: nisi quis fortè à fure, ipsius ideo, rem suam condicat.

^f Not. ex text. quod dare est dominium transferre. Item, quod illud quod est meum, non potest amplius effici meum. Item, quod odio furum introductum est, ut domino detur actio personalis. Item ibi, extra poenam, secundum Ang. quod duplum vel quadruplum est totum poena: & in eo non venit simplum rei sublatæ. Syl. Aldo.

LIBELLVS IN CONDICTIONE certi generalis.

^g Hic tangitur de condictione, & primò dicendum est, quod est quædam conditio certi generalis, quæ datur pro omni eo, quod debetur: ut ff. si cer. pet. l. certi. & in ea forma sic lib. Dico ego R. contra L. quod ipse mihi debet equum ex causa emptionis: unde proponendo contra ipsū L. condit. certi, peto eundem L. ad traditionem equi ex causa præmissa mihi condemnari,

nari. Eodem modo forma lib. in ista generali condit. si ex aliqua alia causa tibi certum debeat.

LIBELLVS IN CONDI- tione certi specialis.

¶ Itē sunt alie cōditiones spe-
ciales: vt condi-
ctio certi ex
mutuo condit.
certi ex stipul.
condi. in deb.
sine causa, & si-
miles, in qui-
bus formatur
lib. sicut in ge-
nerali cōditio-
ne. sed tantum-
modo in cōditionibus generalibus

assignatur causa: quia alicui non datur aliqua conditio ex re sua, sed tantum pro eo, quod debetur ex causa alia, nisi ex causa furtiua. illa enim pro re sua tantummodo datur contra furem, & eius heredē: & est speciale in ea, vt pluribus acti. teneatur fur: vt in hoc §. sic itaque, & ff. de usufruct. quē ad. ca. l. si.

¶ a Sic itaque. Formatur, hoc itaq; ex illa diuisione, quā fit supra eod. §. j. q. d. dictum est, quā sunt in rem actiones, & quā in personam: itaq; sic eis discre- tis. i. separatis, & diuisis, patet qd hęc regula est vera: quia personalis actio, quā competit ad dandum, non cōpetit pro re sua alicui, vt hic. Ideo dixi, ad dandū: quia ad tradendum bene potest dari actio personalis: vt cōmodati, de- positi, & similes. & ita est vis inter dare & tradere, vt hic subiicit: & ff. de act. empt. l. ex empto. in prin. & ff. de verb. oblig. l. vbi autē. in fin. & l. si rē tradi. & l. nemo. & quod subiicit si apparet. i. quia apparet eum dare oportere, & ita agitur in personam, vt aliquid detur. Sed quidam dicunt: vt P. quod hęc verba, si apparet eum dare oportere, sunt nomina cuiusdā actionis. Accurs.

¶ Adde quod Vldal. Zas. hic exponit apparet, id est, videtur: vt sit sensus, ac si videretur eum dare oportere: qui intellectus mihi non placet: quia tan- dem se resoluit in intellectu Dyni, qui voluit hanc esse formulam ver- borum Syl.

ADDITIONO. Dic quod istud quod hic dicit gloss. secundum Pla. nihil est dicere, sed text. vult dicere, si apparet. id est, si agat dare oportere: quia me- dium concludendi non debet esse istud, sed ad tradendum vel consi-

tuendum: vt dicit gloss. Ang.

† Discretis, Discretis, id est, distinctis N. A. in reales, & in personales.

† b Oportet, id est oportet quod non detur, est enim impossibile quod de-

enim quod acto-
ris est, id ei da-
ri oportet b. sci-
licet quia dari cui-
quam id intelli-
tur, quod ita da-
tur, vt eius fiat:
nec res, quā iam
actoris est magis

nam de facto non cognoscebat, sed iu-
dicem Recuperatorē se dabat, qui co-
gnosceret. Cicero pro Q. Roscio, Quid
est in iudicium directum, asperū sim-
plex **SI APPARET** festerium
quingenta millia dari oportere, sic
enim legendū esse docuit Hot. in suis
in illam Orat. comm. Item in Diuin.
Iudicium dat statim. Si pateret eam se
& sua Veneris esse dixisse. Itē Verrina.
3. Si pateret aduersus edictum fecisse,
&c. Sed hęc formula non dabatur nisi
in iudiciis stricti iuris, vt Hoto. hic
docuit, & in §. actionum. at praterea
in d. Orat. pro Q. Roscio, quā Oratio
legi debet ab eo qui hanc materiam
cupit intelligere. Dicebant etiam, **SI
PARET**: vt Verg. iij. Si paret fun-
dum Capenatem, quo de agitur, ex iu-
re Quiritum P. Seruiliij esse, &c. sic
enim legendum ibidem Hoto. do-
cuit ex tituli Vlpiani.

† Si paret formula Prætoris Indicem N. A.
cōstituentis, vt, C. Aquilius iudex esto,
SI PARET, id est, si tibi apparet, si
tibi probetur. Titium Mæuius centum
ex causa mutui dare oportere, nec Ti-
tius satisfaciatur, tum Titium damnato.

† c Magis. Sed opponitur, pluries de-
beri potest: vt ff. de exc. rei iud. l. & an
eadem §. actiones in fin. §. ergo pluries
dominium potest fieri meum. Sed non
sequitur. nam licet pluries debeat, tamen
semel facta sua non debet plus
fieri sua: vt ibidem dicitur, & ff. de ac-
quir. poss. l. iij. §. ex pluribus. & supra
de leg. §. sed & si rem legatarij, nisi
iterum desineret esse sua: vt ff. de verb.
oblig. l. si rem meam.

† Declara, quod illud quod meū est,
non potest amplius effici meum, hoc
verum ex causis successiuis: secus ex

tur, vt subiicit, quia dare est accipien-
tis fa-
cere: vt subi-
cit. nec res quā
&c.

ADDITIONO.

Quod ait **SI
APPARET**,
formula est iu-
dicij à Prætorē
iudici præscri-
pta. Prætor e-

Mem-
nimplius
mea fieri
si non
posset.

causis eodem tempore concurrētibz. l. si creditori. §. Marcellus. ff. de leg. j. Item, potest stipulari, si mea esse desineret. l. si rem meam. ff. de verbo. oblig. Item, hoc verum quando plenē est mea: secus si haberem vtile tantum dominium: quia possum querere directum: & ita etiam si res non esset perfectē mea Syl.

N.A. † Magis eius quia dominium non potest, nisi vna ex causa adquiri §. sed si rem. 10. suprā de lega. Cic. de inuentione. lib. 2. Ita ius ciuile

habemus constitutum, vt causa cadat is, qui non quemadmodū oportet, egerit. Hinc prouerbiū qui cadit à formula, cadit à toto. Qui malē agit, causa cadit. a Planē odio. Sed in quo vertitur istud odium? Resp. quia in condictione furtiua quis de facto infamatur apud bonos & graues viros: vt ff. de obse. à lib. & lib. l. honori. licet non infamia iuris: vt ff. de act. & oblig. l. cesset. sed in rei vindicatione neque de facto, neque de iure infamatur. Item multa veniunt in cond. furtiua, quæ non veniunt in rei vendi. vt quia in reu. sic: vt ff. de cond. fur. l. in re. & ideo malum est furti, quod etiam hac actione teneatur. Item, sicut prodest alicui plures habere reos debitores: vt ff. de lib. leg. l. si quis decedens. §. fin. ita & habere plures actiones: vt ff. de leg. ij. l. cum filius. §. variis. ita e contra debet ei nocere, si pluribus teneatur actionibus, licet etiam nulla alia sit vtilitas. Item, nunquid vna tollitur per aliam? Dic quod sic: vt ff. de condic. fur. l. si pro fure. §. furti. Accur.

† b Si appareat. i. quia apparet eos, &c. id est, dicere, actione in personam. Sed videretur hoc stare non posse: nam certum est eum qui agit dominū fuisse, ergo & nunc est: quia sine facto suo dominium ab eo discedere nō potuit: vt ff. de reg. iur. l. id quod nostrum. & C. de proba. l. siue possidetis. ergo non potest agere, vt sibi detur, quod est suum, & tamen hic dicit quod sic. Sed

dic relationem esse faciendam ad genus, nō ad speciem. q. d. ea actione, per quam alias agitur ad dandum. §. personalis, sed hic non ad dandum intēditur. Et ita est mirabile, quod rem meam

uis sit aduersus eos etiam hæc * in rem actio ^c, per quam rem suam quis esse petit. †

Reales actiones ad vindicandum dantur: personales verò, quas etiam abusiue condictiones appellamus, ad dandum vel faciendum cōperunt.

ff. de cond. tri. l. ij.

† c In rem actio. id est, rei vindicatio, quæ pro dominio de iure ciuili, vel gentium quæsito intenditur, vt ff. de rei vend. l. in rem actio. Item not. quod hic §. locū habet in quolibet malē fidei possessore alienæ rei, non solum in fure. vt suprā de rer. diui. §. si tamen. & ff. de cond. tri. l. j. in fin. & l. ij. in princ. [Vide pro resolutione Deci. in l. si quis nec causam. §. si ff. si cer. pet. & l. si. Syl.] Interdū etiam contra bonæ fidei possessorem datur condictio ratione possessionis. vt ff. de condi. indeb. l. indebiti. §. sed & si nummi. Sed nūquid etiam rem suam potest quis etiam à non fure per condictionem sine causa cōdicere: vt ff. de condic. sine cau. per totū? Resp. secundum quosdam, ibi dicitur condictio actio personalis: non tamen talis per quam intendatur, vt aliquid detur. Alij dicunt, quod si alicubi inueniatur condictio sine causa pro re sua competere, de vtili intelligendum est.

ADDITIONE. Dic secundum Ioan. Fab. quod prima est verior: nam per eam non agit dominus ad dandum, nisi contra furem, supple & malæ fidei possessorem, vt hic in gloss. ad restituendum: vel fortē ad possessionem agi debet, secundum Ang.

† Esse petit. De hoc, dictum est suprā N.A. ad §. vltim. de oblig. ex dol.

† Appellamus autē **CASVS** Hactenus exposuisti notas, quibus in rem ac personam actiones internosci possent: sed quia nulla est insignior neque clarior

clarior, quam si certis nominibus appellentur, quæro, nunc ex te quæ nomina imposita sint? In rem actio, inquit, vindicatio dicitur: In personam verò, Condictio. Nam vindicare est asserere, liberare, eximere: & qui liberat, asserit, eximit, vindex dicitur. Condicere autem, veteribus idem erat, quod denuntiare. Quum igitur denuntiationes fierent alicui, ut certo die ad iudicem veniret, lapsa consuetudo eo sensim deducta est, ut in personam actio, condictio diceretur. Cor. Vibul.

¶ a Vendicationes. siue rerum corporaliū, de quibus est C. de rei vend. per totum. & ff. de rei vend. per totū, siue rerum incorporealiū, de quibus est. ff. si ususfruct. perat. per totum. & ff. si ser. vend. per totum. siue sint indirectæ, siue viles istæ vendicationes: ut ff. de Publici. per totum. & ff. si ager vectigalis. per totum.

¶ b Quibus. ideo dicit quibus, quia sunt & aliæ, quibus non intendimus dare vel facere, sed restituere: ut commodati actio, & depositi, & similes: & istæ non appellantur condictiones in stricta significatione accepto vocabulo, ut hic dicitur. Vel dicitur, quod etiam in actione commodati & depositi, & similibus intenditur dari, vel fieri, scilicet ipsa desertio rei, quasi ipsum factum possit quis in stipulationem deducere: ut ff. de verb. oblig. l. ubi autem non apparet. §. quid. quod non fieret, nisi aliquid daretur, cum suæ rei nulla sit stipulatio, sed alienæ tantum: ut

suprà de inutili stipulat. §. j.

¶ c Condictiones. scilicet appellamus. **¶** d Denuntiare. Dicunt quidam, quod qui volebant alium conuenire, primò sibi denuntiare debebant: ut argum. ff. de seru. urban. prædiorum lege quidam. Sed hoc non placet: quia ex voluntate, aut bonitate, vel urbanitate hoc fit, non necessitate. Sed dic, quod hæc denuntiatio fiebat per magistratus, cum actiones constituiebant vel dabant: ut ff. de orig. iur. l. ij. §. omnium, quod est hodie sublatum, ut in fine huius §. dicitur. & C. de formul. l. j. & ij.

¶ quædam mistam causam habentes. **¶** Persecutoria rei dicuntur, quæ eius rei quæ nobis abest, & alteri abest, persequendæ causæ comparatæ sunt. ideo omnes & reales, & personales ex contractu dempta depositi actione in quatuor causibus rei persecutoria sunt. Pœnales, quibus meram pœnam persequimur: ut actio furti: & id genus aliarum. Mistæ, quæ tam pœnæ, quam rei persequendæ causæ institutæ sunt, hoc est, in quibus rei persecutio in pœna continetur: ut vi bonorum raptorum. l. Aquil. & ex quæ inficiando crescunt.

¶ e Abusuè. Verè abusuè dicitur condictio, id est, actio in personam: quia non bene consonant nomen rei, quam signat, quod fieri debet: ut suprà de donat. §. est & aliud.

¶ Sequens iste §. usque ad §. Quædam. diuiditur in duas partes. Primò, ponit vnam sententiam principalium actionum. Secundo, declarat eam per exempla. Secunda ibi, Rei persequendæ.

CASVS. Audiui duas diuisiones. nā alias dixisti esse actio. in rem, alias in personam, alias item à iure civili, alias à Prætoribus institutas. quæ sequitur diuisio? Tertia, inquit, diuisio partitur subiectū in accidecia. nam aliæ actio-

R. §

nes rem, aliæ pœnam, aliæ vtrumque persequuntur. Cor. Vib.

a Sequens. Hæc est tertia diuisio actionum in hoc titulo. Accur.

N.A. † Rei persequendæ. Id est, proprietatis, possessionis, seruitutis & pignoris, siue hypothecæ l. j. §. est autem. ff. ad exhib.

† b Comparatæ. id est, adinuētæ.

† c Mistæ. Sed nōne quædam sunt, quæ nulum horum habent? vt si agone quid fiat in loco sacro, vel sancto, vel si factum est, vt tollatur: & aliæ similes, quæ neque ad rem, neque ad pœnam, neque mistim se habent: sed vel ad rei reuerentiam, vel ad publicam utilitatem dantur? Resp. satis ad rei persecutionem scilicet diuinæ rei, vel publicæ pertinent, cuius nomine agere videor, vel etiam meo nomine, cum cuiuslibet interfit Deum venerari: vt C. de hæred. l. iij. Accurs.

† Rei persequendæ. Iste §. diuiditur in quinque partes. Nam primò, ponit de actionibus rei persecutoriis. Secundò, de actionibus mistis ex contractu descendentes. Tertio, ponit vnam regulam, vel summulam in actionibus ex maleficio descendentes. Quarto, illud per exempla declarat. Primò, ponendo de actionibus pœnalibus. Secundò, de actionibus mistis. Secunda principalis est in vers. planè. Tertia in §. ex maleficiis. Quarta in §. pœnam. Quinta in vers. sed & legis.

† T H E M A. Quænam actiones comparatæ sunt ad rem nostrâ persequendam? Omnes, inquit, in rem institutæ, & in personam duntaxat, quæ ex contractu natæ sunt, veluti, Centum tibi mutuo dedi. ex hoc contractu nata est obligatio: cuius causa mihi Prætor actionem dabit, quia centum illos aureos persequar. Sed ecce, Cum domus mea incendio arderet, deposui apud te crumenam centum aureorū, rogans te vt eam mihi asseruares: deinde repetenti mihi meam crumenam, muginabare, moramq; dolosè faciebas. Prætor mihi dabit actionem depositi, quæ non modò rem, id est, centum: verum etiam

pœnam, id est, aliæ centum persequar: ex quo apparet hoc casu actionem depositi mistam esse. Cor. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE ex stipulatu.

rem actiones, & etiam in personam ex contractu descendentes, excepta depositi actione, quæ in quatuor casibus mista est. Angelus.

† Rei persequendæ causa compen-

propono contra ipsum actionem ex stipulatu, & peto ipsum ad interesse meum (quod æstimo decem) mihi condemnari. Istius libelli formatio potest elici ex l. si quis ab alio. §. si quis. ff. de re iud. Et licet nomen actionis non ponatur in libello, sufficit tamen ponere causam hanc, scilicet quia domum per stipulationem mihi facere promisit, & non fecit.

LIBELLVS IN ACTIONE commodati.

† Item, in actione commodati, de qua hic, formatur sic libellus: Dico ego M, contra A, quod accommodaui sibi codicem meum ad scribendum: vnde propono act. commodati contra eum, quia finitus est vsus ad quē codex fuit accommodatus: & peto eundem A, ad restitutionem codicis mihi condemnari. Et erit causa in ista actione, quam sufficit proponere, hæc: Quia accommodaui sibi codicem meum ad scribendum: & vsus finitus est.

LIBELLVS IN ACTIONE ne depositi.

† Itē in actione depositi, de qua etiam hic, formatur sic libellus, Dico ego T, cōtra L, q̄ ego deposui penes eum Digestum meum, vnde proponendo contra eundem L. actionem depositi, peto ipsum ad restitutionem Digesti mei mihi condemnari: & erit causa in ista actione quam sufficit proponere, talis, quia deposui. Et aduerte, q̄ datur in simplicum

simpulum aet. depositi, nisi in his casibus, scilicet quando depositum est causa incendij, tumultus, ruinae, & naufragij: in quibus casibus si depositarius inficietur, teneretur ad duplū, vt hic, in vers. planē. & ff. de-

po. l. j. Et formatur sic libellus, Propono ego T. cōtra C, quod

ego ob timorē incendij Digestum meum apud ipsum deposui, & quia inficiatur depositum, proponendo contra ipsum actionem depositi, peto eundem C, mihi in duplū condemnari. Et erit causa in hac actio. quia depositus apud ipsum rem, & ipse inficiatus est. Item, eodem modo forma libellum, quando petitur in aliis quatuor casibus, scilicet quando causa tumultus, incendij, ruinae, & naufragij, depositum est.

LIBELLVS IN ACTIONE ne mandati.

¶ Itē in actione mādati, de qua etiam hic, formatur sic libellus, Dico ego T, contra S, quod ego sibi mandauī, vt emeret mihi equum, & ille suscepit mandatum, sed illud nō impleuit: propter quod damnificatus sum ad valorem decem librarum. & tātum aestimo interesse meum: vnde proponendo cōtra ipsum actionem mādati, peto eundem S, in decem libras nomine interesse mihi condemnari. Ista enim actio tunc demum competit, quando recipit interesse: ad interesse enim datur: vt ff. mandati. l. si procuratorem. §. mandati actio.

LIBELLVS IN ACTIONE pro socio.

¶ Est & actio pro socio, de qua etiam in hoc §. & habet locum, quando societas inter aliquos contrahitur consensu: vt ff. pro soc. l. vt sit. & nascitur finita societate: vt C. eod. l. tandiu. & formatur libellus sic, Dico ego L, q̄ C, & ego iniuimus societatem emendi vinum vsque ad centum libras: vnde cum ipse socius nomine societatis tantum de vino emerit, peto partem vini deducto capitali mihi adiudicari, & ad restitutionem dictae partis ipsum mihi condemnari. Et erit causa in ista actione talis: quia contraximus societatem: & similiter datur propter do-

lum, vel culpam socij: vt ff. pro soc. l. nemo. & l. seq. & C. eod. l. iij.

LIBELLVS IN ACTIONE ex empto.

¶ Item, etiā hic agitur de actione ex empto: in qua sic forma libellum: Dico ego T, contra S, quod ego emi equum ab eo decem libris, vnde proponendo cōtra ipsum S, actio. ex empto, peto eundem ad restitutionem equi mihi condemnari. Ex parte autē venditoris petitur sic: Dico ego S, contra T, quod ipse debet mihi decem ex venditione talis equi, quem sibi vendidi & tradidi: vnde proponendo contra ipsum act. ex vendito, peto ipsum T, in illis decē libris mihi condemnari. Et erit causa in hac act. talis, Quia vendidi, & tradidi.

LIBELLVS IN ACTIONE ne locati.

¶ Est & finaliter actio locati, de qua hic: in qua sic forma libellū: Dico ego B, cōtra C, q̄ ego locaui sibi domū talem vsque ad annū, mercede decem librarum constituta mihi, & promissa ab eodē C, vnde proponendo cōtra ipsum C, actio. locati, peto ipsum in decem libras mihi cōdemnari. Et econtra cōductor proponet hoc modo: Dico ego C, contra B, q̄ ego conduxī talem domū ab eo pro mercede decē librarum sibi promissarū: vnde proponendo contra ipsum act. ex conducto, peto eundem B, vt domum conductam ad habitandum mihi tradat condemnari.

¶ a In rem actiones. scilicet quae decem sunt: vt diximus. suprā eod. §. item Seruianā. Sed certē videtur quod sunt omnes pœnales: nam in eis iuratur in litem: vt ff. de rei vendi. l. qui restituere. & ff. de in lit. iur. l. in actionibus. Sed dic, quod illud, scilicet iuramentum in litem, non fit iure actionis, sed officio iudicis: vt lege eo. §. praeter ea. in fin. §. vnde non dicuntur pœnales. Alij tamen dicebant, quod ideo non dicebantur pœnales: quia nō originaliter illud fit, quod crescant per sacramentum in litem, sed ex contumacia: vt ff. de in litem iur. l. j. & ideo magis attendebant quod naturaliter erat, quā quod incidenter. Sed certē actio depositi in quatuor casibus ab iniūdo est rei persecutoria: & tamen dicitur

dicatur pœnalis, inspecto quod crescit ex contumacia: vt infra §. proxi. & infra eod. §. quadrupl. aliàs §. ait ille. vn- de primam responsionem approbo.

ADDITIO. Secundum doct. hæc gl. videtur aduer- sari gl. magnæ, positæ in §. pœ. In ver. item ad- uersus. in pr. §. eo. quæ videtur concludere, qd̄ ibi illa actio di- catur pœnalis, quia iuratur in litem: & tamen secundum eos cōstat, quod il- lud iuramētum venit offic. iudi. sicut in quali- bet alia actione: & dicunt hanc gl. esse veriorē.

† a Ferē. Ferē dicit, propter actionem ex stipulatu, per quam pœna petitur, nec inspicitur quid intersit: vt supra de inutil. stipul. §. alteri. secundū quos- dam. quod est falsum. [Ratio est: quia illa pœna venit ex conventionione, non autem ex dispositione legali, vt nos loquimur. Ita Nicol. & Ias. hic decla- rant. Syluest.] Imò propter actionem depositi in quatuor casibus: vt infra subiicit. Item, propter actionem redhi- bitoriam, quæ datur in duplum ad- uersus venditorem: qui neq; pretium, neque accessiones soluit vt ff. de ædil. edi. l. redhibitoria.

† b Petit actor. ad utrāque autem sci- licet ad mutuam, & ad eam pecuniam, quæ in stipulatum deducta est, certi conditio datur: vt ff. si cert. petat. l. si quis certum, & supra de verb. oblig. in princ. ita quod ad mutuū detur con- ditio specialis ex mutuo: vt sup. quib. mod. re contrah. oblig. in princ. ad pe- cuniam deductā in stipulationem de- tur conditio certi generalis, si certum sit vt supra de verb. oblig. in princ.

† In utroque casu opinio gloss. com- muniter approbatur, vt dicit Dec. in l. certi conditio. in princ. in glo. j. ff. si cert. petat. Syluest.

† c Conducto. Sed nōne omnes istæ dantur ad interesse, etiam quod est ex- tra rem: vt ff. de act. empt. l. j. in princ. ego peto aliquid quod tibi non abest, ergo sunt pœnales? Sed dic tribus mo- dis dici actionem pœnalem: Primò,

illa, quæ hincinde est pœnalis: vt furti & similes: quando peto, quod mihi abest, & quod tibi adest, & hoc modo acceptæ dicuntur hic istæ non pœna- les. Secundò, quando est pœnalis ex parte vna, scili- cet ex parte rei tantū: quod est vbicunq; acto- ris interesse ex- cedit, id quod reo adest, & in hac significatio- ne actiones istæ dicuntur pœna- les, scilicet ex empto, & simi- les: & etiam rei vindicatio, quā- do in litem iu- ratur. Et quod inspecta perso- na rei tantū pœnales dicantur, probatur ff. de eo, per quem fact. erit. l. j. §. si plures. & l. fin. & supra eo. §. pœnales. Tertiò, dicitur pœnalis in- specta persona actoris tantū: vt sic accepisti ab aliquo aliquid, vt me ac- cufares per calumniam. nam repeto, licet nihil mihi abest, à te, scilicet cui adest: vt probatur. ff. de cal. l. generali- ter. §. illud erit notandum.

† Turbulus. Huius depositi actio ad- uersus eum, qui dolo infutatus fuerit in duplum datur, odio tantæ perfidiæ l. 18. ff. de poss. l. j. ff. de incend. naufrag. d In duplum. s. si reus inficietur: vt infra eod. §. furti. Accurs.

† In duplum. In quo simplum inest. N. A. † e Ipsius. scilicet, hæredis. ex dolo enim defuncti in simplū tantū con- uenitur: vt ff. de pos. l. j. §. j. Et ratio, quare in his quatuor casibus datur in duplum, & in aliis in simplum, est: quia hic ex necessitate deponitur: nec po- tuit præuidere apud quem deponeret: vt ff. de po. l. j. §. merito.

† Ex maleficiis. **CASVS.** De actio- nibus quæ ex contractu oriuntur, dixisti, nunc de iis quæ ex delicto nate sunt, explicato. furti, inquit, actio pœ- næ tantū persequendæ causa, com- parata est. nam ea intentata quadru- plum duntaxat aut duplum adimit. Res autem ablata vindicatione, aut condi- ctione recuperatur. Bonorum raptorum actio mixta est. nam quadruplum quod exigit, non pœnam solam, sed etiam rem ipsam ereptam completit- ur:

tur: pœna enim triplum non excedit. Quid autem de actione Aquiliana iudicas? Seruum occidi, qui tunc viginti erat, cum eo anno quadraginta aureorum fuisset. Hic sanè tametsi in simplū agatur, habet tamen res & pœnæ persecutionem. nam viginti in re, sunt alij viginti in pœna. Propone aliud exemplū, Titius moriens legauit centum ecclesiæ nostræ ad alendos cōcionatores Ecclesiasticos, & pauperes scho-lasticos. Hæres

tandiu solutionem distulit, dum actione legati conueniretur. Iex mihi dat actionem contra eum in ducenta, vt centum rei, id est, legati nomine petantur: altera centum pœnæ multæque: qua qui pium legatum differt exsoluere, damnatur. Corn. Vib.

ADDITIO. Quod ait in text. alia tantum pœn. &c. quid autem de pœna, quæ in cōventionem deducta est? nam ea ex maleficio non debetur, sed ex contractu. l. Lucius Titius. ff. de actio. empti. vnde hic explicatur hoc per Hotomanum.

LIBELLVS IN ACTIONE furti manifesti.

¶ Ex maleficiis. Hic tangitur de actio. furti manifesti, in qua sic forma libel. Dico ego A, contra B, quod ipse palam subripuit equum meum: vnde proponendo contra ipsum B, actio. furti manifesti peto eundem in quadam summa pecuniæ nomine pœnæ mihi condemnari. Et erit causa in hac act. quam sufficit proponere, talis, Quia furtum fecit manifestum. Et eodem modo forma lib. in actio. furti non manifesti. sed hæc est differentia: quia in prima actione quadruplum est pœna ultra rei restitutionem: vt in hoc §. in secunda verò, scilicet furti non manifesti, duplū est pœna ultra rei persecutionem.

LIBELLVS IN ACTIONE vi bonorum raptorum.

¶ Vi autem bonorum. In actione ve-

rò vi bonorum raptorum de qua hic, sic formatur lib. Dico ego A, contra B, quod ipse à manibus meis talē rem vi rapuit: vnde contra ipsum act. Vi bonorum raptorum proponens, peto

¶ Ex maleficiis verò prodita actiones, alia tantum pœnæ persequendæ causa comparatæ sunt: alia tam pœnæ, quam rei persequendæ: & ob id mistæ sunt. Pœnam tantum persequitur

eundem B, in quadruplum (re in ipso quadruplo computata) mihi condemnari. vt in hoc §. vi autem bonorum raptor. & suprā vi bonorum rapt. §. quadruplum. In furto autem manifesto, totum quadruplum est pœna. Et erit causa in ista a-

ctione, sicut dictum est: Quia talem rem rapuit de manibus meis.

LIBELLVS IN ACTIONE legis Aquiliæ.

¶ Sed & legis Aquiliæ. Item, in actione legis Aquiliæ sic forma libellū contra negantem: Dico ego C. contra B, quod ipse culpam suā occidit seruum meum, quem æstimo x. & si negat se ipsum occidisse, proponendo contra eum act. l. Aquiliæ. peto eundem B, in duplum, scilicet in xx. mihi condemnari: vt vnum simplum sit pro damno dato: & aliud pro pœna: quia negauit. Contra consentientem autem formatur lib. similiter sicut dictum est suprā proximi. sed simplum petitur. Erit autem causa in priori actione talis, scilicet quia damnum dedit: & sic erit in primo casu pœna: in secundo verò, non. Præterea in alio casu est pœnalis: quia si agitur ex primo capite l. Aquil. æstimabitur res quanti plurimi fuerit retro intra annum. Si verò agatur ex tertio cap. tunc æstimabitur res quanti plurimi retro fuerit intra xxx. dies: vt suprā ad leg. Aquil. §. j. j. respon. & §. ex hoc tamen capite. & suprā de actis. sed & legis Aquiliæ. & tunc in ea sic forma libellum: Dico ego C, contra D, quod ipse occidit seruum meum, qui valet x. sed hoc anno valuit xxx. vnde proponendo cōtra ipsum act. l. Aquil. quia debet mihi fieri æstimatio serui occisi, quanti retro plurimi fuerit intra annum peto eundem mihi in xxx. condemnari. Eodem modo forma libellum,